

Studiestödet 2012

Studiestödet 2012

SAMMANFATTNING	3
1 INLEDNING	9
1.1 UPPDRAGET	9
1.2 FAKTAUNDERLAG	9
1.3 AVGRÄNSNINGAR M.M.....	9
2 STUDIESTÖDSSYSTEMET I KORTHET	11
3 ÖVERGRIPANDE UTVECKLING	13
3.1 ANTAL STUDIESTÖDSTAGARE OCH LÅNTAGARE	13
3.2 UTBETALNINGAR OCH INBETALNINGAR	14
4 STUDIEHJÄLP OCH RG-BIDRAG	17
4.1 STUDIESTÖD TILL UNGA STUDERANDE PÅ GYMNASIENIVÅ	17
4.2 STUDIEBIDRAG.....	17
4.3 INACKORDERINGSTILLÄGG.....	20
4.4 EXTRA TILLÄGG	23
4.5 STUDIEHJÄLP FÖR STUDIER UTOMLANDS	25
4.6 RG-BIDRAG	26
4.7 PRÖVNING AV RÄTTEN TILL STUDIEHJÄLP OCH RG-BIDRAG	27
5 STUDIEMEDEL	29
5.1 STUDIESTÖD TILL VUXNA STUDERANDE	29
5.2 ANTAL STÖDTAGARE OCH UTBETALDA BELOPP.....	29
5.3 STUDIEBIDRAG.....	37
5.4 LÅN UNDER STUDIETIDEN.....	41
5.5 STUDIEEKONOMI.....	47
5.6 INKOMSTER UNDER STUDIETIDEN	49
5.7 ÅLDER OCH ÅLDERSGRÄNSER	51
5.8 TID MED STUDIEMEDEL	53
5.9 STUDIERESULTAT.....	57
5.10 STUDIEMEDEL VID SJUKDOM OCH VID VÅRD AV BARN ELLER NÄRSTÅENDE	59
5.11 PRÖVNINGEN AV ANSÖKNINGAR OM STUDIEMEDEL.....	61
5.12 ANDRA UNDERSÖKNINGAR FRÅN CSN UNDER 2012	63
6 STUDIESTÖD TILL UTLÄNDSKA MEDBORGARE	65
6.1 DEN GRUNDLÄGGANDE RÄTTEN TILL SVENSKT STUDIESTÖD	65
6.2 STUDERANDE SOM ÄR ELLER HAR VARIT UTLÄNDSKA MEDBORGARE	68
7 ÅTERKRAV	73
7.1 REGLER OCH SYFTE	73
7.2 ANTAL ÅTERKRAV OCH UTESTÅENDE FORDRAN	74
7.3 NYA OCH SLUTREGLERADE ÅTERKRAV 2012	75
7.4 ORSAKER TILL ÅTERKRAV.....	75
7.5 EFTERKONTROLLERAD INKOMST	77
7.6 BETALNING AV ÅTERKRAV	77
7.7 STATUS PÅ ÅTERKRAVEN.....	79
8 ÅTERBETALNING AV LÅN	81
8.1 TRE ÅTERBETALNINGSSYSTEM	81
8.2 REGLER OCH SYFTE	81
8.3 LÅNTAGARE OCH FORDRAN	82
8.4 DEBITERING OCH INBETALNING	85
8.5 ÅTERBETALNINGSSKYLDIGA LÅNTAGARES INKOMSTER	91
8.6 NEDSÄTTNING	92
8.7 AVSKRIVNING AV LÅN.....	92
8.8 OSÄKRA FORDRINGAR	94

8.9 LÅNTAGARE MED BETALNINGSSVÅRIGHETER	97
8.10 UTOMLANDBOSATTA LÅNTAGARE	98
8.11 SAKNADE ADRESSER.....	99
8.12 RÄNTEUTVECKLING.....	100
REFERENSER	103

Sammanfattning

Övergripande utveckling

Färre studerande med studiestöd men fler låntagare

Antalet gymnasieungdomar med studiehjälp har fortsatt att minska. Under 2012 fick 444 600 studerande på gymnasienivå studiehjälp. Antalet studiemedelstagare ökade, men inte i samma utsträckning som antalet studerande med studiehjälp minskade. Under 2012 fick 467 200 studerande studiemedel.

Antalet låntagare med en studieskuld ökade med 18 000 personer mellan 2011 och 2012. Den 31 december 2012 fanns det 1 454 600 låntagare som hade en studieskuld.

Studiehjälp

Antalet studerande med studiehjälp fortsätter att minska

Den minskning av antalet gymnasiestuderande med studiebidrag som inleddes 2011 fortsatte under 2012, då det var 444 000 studerande¹ som fick studiebidrag. Minskningen beror på demografiska faktorer. Mot bakgrund av tillgänglig befolkningsstatistik väntas minskningen fortsätta tills dagens 12-åringar blir 16 år och börjar på gymnasiet.

Av dem som får studiebidrag studerar de flesta på kommunala gymnasieskolor. Antalet studerande med studiebidrag på fristående skolor minskade något under 2012. Andelen som studerar på fristående skolor ökade dock och har så gjort under flera år. Under 2012 studerade 26 procent av gymnasieungdomarna på fristående gymnasieskolor.

Även utbetalningarna av studiebidrag minskade under 2012 som en följd av att antalet studerande minskade. Under året betalade CSN ut studiebidrag till ett belopp motsvarande 3,5 miljarder kronor.

Fortsatt ökning av antalet studerande med ogiltig frånvaro

Under 2012 fick 21 600 studerande ett beslut om indragen studiehjälp på grund av ogiltig frånvaro. Andelen studerande med indragen studiehjälp uppgick 2012 till 4,9 procent, vilket är en ökning med 1,6 procentenheter jämfört med föregående år.

Att fler studerande får sin studiehjälp indragen beror enligt CSN:s bedömning dels på en ökad medvetenhet på skolorna om att ogiltig frånvaro ska rapporteras, dels på ändrade rutiner för när skolk ska rapporteras. Det går dock inte att utesluta att en viss del av de senaste årens ökning även beror på att den ogiltiga frånvaron har ökat.

Färre fick inackorderingstillägg

Under 2012 hade 10 100 studerande inackorderingstillägg, vilket är en minskning med 1 000 studerande eller 9 procent jämfört med 2011.

¹ Totalt fick 444 600 studerande studiehjälp. Av dessa fick 600 studerande enbart inackorderingstillägg eller extra tillägg, eftersom de var för unga för att få studiebidraget.

Precis som under 2011 har antalet studerande med inackorderingstillägg för studier i Sverige minskat för såväl fristående gymnasieskolor som folkhögskolor. Under 2011 fick 6,6 procent av studiehjälpstagarna i fristående gymnasieskolor inackorderingstillägg. Motsvarande siffra för 2012 är 5,9 procent. Minskningen beror på ändrade regler för vilka utbildningar i den nya gymnasieskolan som ger rätt till inackorderingstillägg.

Antalet studerande som får extra tillägg fortsätter att öka

Antalet studerande som får extra tillägg ökar trots att det totala antalet studerande med studiehjälp minskar. Under 2012 beviljades extra tillägg till 16 300 studerande, vilket är en ökning med 2 procent jämfört med 2011. Ökningen har därmed avtagit något under 2011 och 2012.

I antal personer räknat har ökningen för beviljning av extra tillägg varit tydligast för familjer med mycket låga inkomster. Närmare 9 av 10 mottagare av extra tillägg redovisade ett ekonomiskt underlag för familjen som var lägre än 85 000 kronor under såväl 2011 som 2012.

I en ny undersökning framgår det att gruppen med extra tillägg har förändrats över tid. Från att tidigare ha levt i hushåll med en ensamstående förälder lever studerande med extra tillägg nu ofta som barn i nyanlända familjer eller som ensamkommande flyktingbarn. Studerande vars föräldrar är födda utomlands är överrepresenterade bland mottagarna. Utvecklingen har fortsatt även under de senaste åren. Under perioden 2005–2010 mer än halverades andelen studerande med svensk bakgrund som hade extra tillägg.

En viktig förklaring till förändringen är att inkomstgränserna för att få extra tillägg inte har förändrats sedan mitten på 1990-talet. Detta har inneburit att familjer med realinkomster som tidigare gav rätt till extra tillägg inte längre kan beviljas stödet.

Studiemedel

Liten ökning av antalet studerande med studiemedel

Antalet vuxna studerande med studiemedel ökade med 2 000 personer under 2012, efter en marginell minskning 2011. Hela ökningen har skett på eftergymnasial nivå. Antalet studerande med studiemedel på eftergymnasial nivå i Sverige är nu högre än någonsin tidigare. Även antalet utlandsstuderande fortsätter att öka och är nu lika högt som under slutet av 1990-talet då det var som högst. Att antalet studerande på eftergymnasial nivå ökar bedöms bero på demografiska faktorer. Stora ungdomskullar har de senaste åren lämnat gymnasieskolan. Även det rådande arbetsmarknadsläget för ungdomar bidrar till att antalet sökande och antalet nybörjare vid högskolor och universitet ökar.

Antalet studerande med studiemedel på gymnasienivå fortsätter däremot att minska. De skärpta reglerna för prövning av studieresultat kan vara en bidragande orsak. På grundskolenivå är antalet studerande med studiemedel i stort sett oförändrat.

Utbetalningarna av studiemedel uppgick 2012 till 24,1 miljarder kronor, vilket är en ökning med 5 procent jämfört med 2011. Utbetalningarna av lån ökade med 6,6 procent, medan utbetalningarna av bidrag ökade med 2,8 procent.

Kraftig ökning av ungdomar 20–24 år med högre bidraget

Antalet unga studerande i åldern 20–24 år som studerar med det högre bidraget ökade 2012 med 30 procent till 3 150 personer. Den troligaste förklaringen till ökningen är att satsningen på bidraget nu fått större genomslag och blivit mer känd inom både arbetsmarknads- och utbildningssektorn. Detta leder till att fler ungdomar rekryteras till studier med hjälp av bidraget.

Lånebenägenheten har ökat något

Under 2012 valde 67,2 procent av studiemedelstagarna att ta lån, vilket är en ökning med 0,3 procentenheter jämfört med 2011. Det var första gången på flera år som lånebenägenheten ökade. Det är dock för tidigt att tala om ett trendbrott, eftersom ökningen kan bero på förändringar i låntagarnas åldersstruktur.

Antalet och andelen studerande som väljer att ansöka om tilläggs lån fortsätter att minska. Sedan 2009 har andelen studerande med tilläggs lån minskat med 19 procent. Det beror främst på att antalet studerande som är under 25 år och därmed inte kan få tilläggs lån har ökat mer än antalet äldre studerande under de senaste åren.

Antalet som anmälde inkomster över fribeloppsgränsen ökade

Under 2012 reducerades de utbetalda studiemedlen med motsvarande 89 miljoner kronor utifrån de inkomstuppgifter som de studerande själva hade anmält. Det är en ökning med 17 procent jämfört med 2011. Fribeloppshöjningen 2011 gjorde att antalet studerande som har uppgett inkomster över fribeloppsgränsen nästan halverades jämfört med 2010. Under 2012 ökade antalet med 12 procent.

Under studie- och inkomståret 2010, som är det senaste året som har kontrollerats mot taxeringsregistret, var det 8 procent av samtliga studerande med studiemedel som antingen fick reducerade studiemedel eller återkrav på grund av att inkomsten översteg fribeloppet. Det motsvarar 36 000 personer. Det sammanlagda reducerade och återkrävda beloppet var 250 miljoner kronor.

Fortsatt ökning av avslag på grund av bristande studieresultat

Under läsåret 2011/12 var det 40 500 personer som fick avslag på sin ansökan om studiemedel på grund av att de uppvisade otillräckliga studieresultat. Det är en ökning med 2 100 personer jämfört med läsåret 2010/11. Ökningen har varit stor på samtliga utbildningsnivåer sedan reglerna ändrades den 1 juli 2010.

Studiestöd till utländska medborgare

Fler utländska medborgare får grundläggande rätt till svenskt studiestöd

Under 2012 ökade antalet utländska medborgare som ansökte om grundläggande rätt till svenskt studiestöd med 4 procent. Nästan hälften av dem som beviljades grundläggande rätt och som ansökte om studiemedel lämnade en ansökan för studier på grundskolenivå.

Det vanligaste skälet till att grundläggande rätt till svenskt studiestöd beviljades var att personen hade permanent uppehållstillstånd, vilket normalt gäller för personer med flyktingstatus och anhöriginvandrare. Bland dem som prövades och beviljades enligt EU-rätten var det vanligaste skälet att personen var anhörig till en migrerande arbetstagare.

Antalet studiestödstagare som är eller varit utländska medborgare ökar

Antalet personer som studerar med studiestöd och vid något tillfälle har prövats för den grundläggande rätten till svenskt studiestöd ökar. Under 2012 var det totalt 83 500 personer med denna bakgrund som fick studiestöd i form av studiehjälp eller studiemedel.

De som studerar med studiehjälp går i betydligt mindre omfattning på fristående gymnasieskolor och får i mindre utsträckning inackorderingstillägg jämfört med studiehjälpsmottagare i allmänhet. Däremot får de i betydligt större utsträckning extra tillägg. Av dem som studerade med studiemedel var det endast en fjärdedel av dem som någon gång prövats för grundläggande rätt till svenskt studiestöd som studerade på grundläggande nivå under 2012. Fyra av tio studerade på gymnasienivå medan resten studerade på eftergymnasial nivå. Denna fördelning har i stort sett varit samma under de senaste fyra åren. Det innebär att många som har prövats för grundläggande rätt till svenskt studiestöd fortsätter sina studier på högre nivåer efter inledande studier på grundskolenivå.

Återkrav

Antalet som får återkrav ökar igen

Under 2012 fattade CSN 79 000 beslut om återkrav av utbetalt studiestöd. Det är en ökning med 6 700 jämfört med 2011. Återkrav av studiemedel på grund av minskad studieomfattning ökade igen efter en nedgång under 2011. Antalet beslut om återkrav på grund av efterkontrollerad inkomst och skolk ökade också. Totalt fick 4 procent av de studerande med studiehjälp under 2012 ett beslut om återkrav under samma år. Motsvarande andel av de studerande med studiemedel var 12 procent. Den vanligaste orsaken till återkrav var att inkomster över fribeloppsgränsen upptäckts i samband med efterkontrollen av inkomster för studerande med studiemedel. Återkrav på grund av ogiltig frånvaro, som gäller studerande med studiehjälp, var den tredje största orsaken till att studiestöd återkrävdes 2012.

Det genomsnittligt återkrävda beloppet, exklusive ränta, var 6 500 kronor. Det är 500 kronor högre jämfört med 2011. Under 2012 ökade återkravsfordran med 4,2 procent. Den utestående fordran var 1,2 miljarder kronor den 31 december 2012.

Under 2012 betalades 506 miljoner kronor in på återkrav vilket var en ökning med 12 procent jämfört med 2011.

Återbetalning av lån

Antalet låntagare fortsätter att öka

Antalet låntagare med en studieskuld ökade med 18 000 personer mellan 2011 och 2012. Den 31 december 2012 fanns det 1 454 600 låntagare med en studieskuld. Antalet låntagare minskar naturligt för de äldre lånetyperna. Antalet låntagare med annuitetslån ökade med 57 000 personer under 2012, trots att 26 000 låntagare slutförbetalade sina lån under året.

Den sammanlagda fordran ökade

Den 31 december 2012 var den totala utestående fordran 194 miljarder kronor, varav 824 miljoner kronor avsåg avgifter. Fordran ökade med 4 miljarder kronor mellan 2011 och 2012.

En orsak till att fordran har ökat mer under de senaste två åren jämfört med tidigare år är att utbetalningarna av lån har ökat mer än inbetalningarna. Under 2012 ökade utbetalningarna av lån med 866 miljoner kronor samtidigt som inbetalningarna minskade. Att utbetalningarna ökar beror dels på att antalet studerande som lånar ökar, dels på att lånebeloppen har höjts under 2010 och 2011.

Genomsnittliga skulden för lånetypen studielån minskade

Under 2012 ökade genomsnittsskulden för låntagare med annuitetslån och uppgick till 124 000 kronor. Den genomsnittliga skulden för låntagare med studielån minskade för andra året i rad sedan lånetypen infördes 1989. För låntagare med studiemedel fortsatte genomsnittsskulden att minska, vilket den kontinuerligt har gjort sedan 1997.

Antalet återbetalningsskyldiga låntagare ökar

Under 2012 ökade det totala antalet återbetalningsskyldiga låntagare med 14 000 personer till 1 242 000. Ökningen beror på att antalet återbetalningsskyldiga med annuitetslån ökar. Den 1 januari 2012 blev 82 600 nya låntagare med annuitetslån återbetalningsskyldiga, vilket är 1 000 fler än vid ingången av 2011.

Debiterade och inbetalda årsbelopp

CSN debiterade låntagarna totalt 11,7 miljarder kronor i årsbelopp för 2012. Av detta betalade de in totalt 10,7 miljarder kronor som gällde avgiftsåret 2012.

Bortsett från förtida inbetalningar och debiterade belopp som inte behöver betalas på grund av nedsättning betalade låntagarna in 91 procent av de årsbelopp som hade debiterats för 2012. Det är en minskning jämfört med 2011 då låntagarna betalade in 92 procent av de debiterade årsbeloppen. Ett ökat antal utlandsbosatta samt den rådande konjunkturen bidrar sannolikt till minskningen.

Färre låntagare betalar i förtid

De förtida inbetalningarna minskade med 125 miljoner kronor eller 13 procent under 2012. Minskningen gäller samtliga lånetyper men förtida inbetalningar av studielån minskade mest. De förtida inbetalningarna uppgick till 0,9 miljarder kronor. Under 2012 gjorde 62 000 personer förtida inbetalningar på sitt annuitetslån och 7 500 personer slutreglerade därigenom sina lån. CSN har tidigare uppmärksammat att det tycks finnas ett samband mellan förväntningarna på ekonomin och de förtida inbetalningarna. Även under 2012 finns det en följsamhet mellan den så kallade konjunkturindikatorn och de förtida inbetalningarna.

Färre får nedsättning av sina årsbelopp

En återbetalningsskyldig låntagare kan ansöka om och få nedsättning av det årsbelopp som debiteras. Nedsättning kan bland annat beviljas om låntagaren har låg inkomst eller börjar studera med studiestöd igen. Under 2012 minskade antalet låntagare som fick sina årsbelopp nedsatta. Av dem som beviljades nedsättning hade 73 procent annuitetslån.

Årsbeloppen sattes sammanlagt ned med 1 127 miljoner kronor, vilket är en minskning med 40 miljoner kronor jämfört med 2011. Nedsättning med hänsyn till synnerliga skäl står för en stor del av minskningen.

Avskrivningarna minskar

Under 2012 fick 53 000 låntagare sina skulder helt eller delvis avskrivna, vilket är en minskning med 9 000 personer jämfört med 2011. Det avskrivna beloppet minskade med 27 miljoner kronor jämfört med föregående år då minskningen var 42 miljoner kronor. Det totalt avskrivna beloppet var 627 miljoner kronor 2012. Avskrivningar av studielån ökade med 2 miljoner kronor under 2012, medan de minskade med 18 miljoner kronor för studiemedel. Det avskrivna beloppet för annuitetslån minskade med totalt 11 miljoner kronor under 2012 och är fortfarande förhållandevis lågt i relation till fordrans storlek. Det är avskrivning på grund av behörighetsgivande studier och med hänsyn till synnerliga skäl som i princip står för hela minskningen.

De osäkra fordringarna är oförändrade

Enligt 2012 års beräkningar är 27,7 miljarder kronor av den utestående fordran osäker. Av dessa avser 4,0 miljarder kronor låntagare som är bosatta utomlands och 1,4 miljarder kronor låntagare som saknar adress. Studielånen står med 16,6 miljarder kronor för den största delen av de osäkra fordringarna.

Fler låntagare och högre belopp för lånetypen annuitetslån har medfört en ökning av de osäkra beloppen med 0,49 miljarder kronor. Dessa ökning motverkas av en sänkning av den sexåriga genomsnittsräntan som har minskat det osäkra beloppet med 0,4 miljarder kronor. Dessutom har en förbättrad inkomstutveckling för låntagarna minskat de osäkra fordringarna med 0,2 miljarder kronor. Sammantaget innebär detta att den osäkra fordran för 2012 är oförändrad jämfört med 2011, trots att den totala utestående fordran har ökat.

Färre låntagare med krav hos Kronofogdemyndigheten

Varje år överlämnar CSN hela eller delar av krav på årsbelopp till Kronofogdemyndigheten (KFM). Under 2012 fick 100 000 personer obetalda belopp överlämnade till KFM. En del av låntagarna reglerar betalningskraven relativt omgående. Den 31 december 2012 var det 89 600 låntagare som fortfarande hade krav hos KFM. Det är en minskning med 3 900 personer jämfört med 2011. Under 2012 minskade även andelen låntagare med betalningskrav något, från 7,6 till 7,2 procent av samtliga återbetalningsskyldiga låntagare. Männen är överrepresenterade bland dem som får ett kronofogdekrav. Låntagarnas ackumulerade skuld hos KFM uppgick vid utgången av 2012 till 988 miljoner kronor, vilket är en ökning med 8,5 procent jämfört med 2011.

Fler låntagare bosätter sig utomlands

Den 31 december 2012 var 66 100 låntagare bosatta utomlands. Det innebär att antalet utomlandsbosatta låntagare har fortsatt att öka. Av de utomlandsbosatta är 36 800 kvinnor och 29 300 män.

De utomlandsbosatta låntagarna hade under 2012 en skuld på totalt 14,5 miljarder kronor, vilket är en ökning med 4 procent jämfört med 2011.

När antalet utomlandsbosatta låntagare ökar och när deras andel av fordran växer innebär det att riskerna för framtida avskrivningar ökar. Det beror på att de låntagare som bor utomlands i mindre utsträckning betalar på sina lån jämfört med de låntagare som är bosatta i Sverige.

1 Inledning

1.1 Uppdraget

CSN ska enligt regleringsbrevet för 2013 lämna en rapport senast den 29 april 2013 där myndigheten redogör för utvecklingen inom studiehjälp och studiemedel samt återbetalning. Långsiktiga och kortsiktiga förändringar som myndigheten bedömer vara väsentliga ska kommenteras och analyseras i rapporten. Denna rapport är en redovisning av detta uppdrag.

1.2 Faktaunderlag

Det statistiska underlaget är hämtat från

- Studiestödets informationssystem (STIS)
- ekonomisystemet Agresso
- databassystemet Data Warehouse.

För tolkningen av utvecklingen av studiestöden och återbetalningen refererar CSN även till andra utredningar som myndigheten har genomfört. Även uppgifter från bland annat Högskoleverket (HSV), Statistiska centralbyrån (SCB) och Migrationsverket används i rapporten.

1.3 Avgränsningar m.m.

Denna rapport avser studiestödstagarna och studiestödet, samt återbetalningen av studielån under 2012. Studerande med så kallad TUFF-ersättning² omfattas inte av uppdraget. Samtliga beloppsuppgifter och regler som CSN redogör för avser 2012.

Administrationen av studiestöden behandlas inte i rapporten. För information om denna administration hänvisas till CSN:s årsredovisning.

Det som är nytt i årets studiestödsrapport jämfört med tidigare är bland annat att det kapitel som handlar om studiehjälp nu även innehåller en redovisning över studiehjälp för studier utomlands.

De data som används avser i flertalet fall perioden 2008–2012. I vissa fall används längre tidsserier för att ge en bättre översikt över utvecklingen. I några fall används även kortare tidsserier, för att det saknas tillförlitliga äldre data eller för att enbart ge en översiktlig bild jämfört med ett tidigare år.

De data som redovisas i rapporten kan i vissa fall skilja sig något från vad som har presenterats i exempelvis CSN:s årsredovisning. Det beror på att data för 2012 har tagits fram vid olika tidpunkter. Antalet studerande och beslut kan förändras löpande, även efter årets slut. I de siffror som redovisas i löptext i denna rapport förekommer det avrundningar.

² Ersättning vid teckenspråksutbildning för föräldrar med barn som är beroende av teckenspråk för att kommunicera.

2 Studiestödssystemet i korthet

Studiestödet är avsett att finansiera de studerandes levnadsomkostnader under studietiden. Studiestöd ges som bidrag eller lån. Studiestödet ska verka rekryterande och bidra till ett högt deltagande i utbildning. Det ska utjämna skillnader mellan individer och grupper i befolkningen och därmed bidra till ökad social rättvisa. Studiestödet ska ha en god effekt på samhällsekonomin över tiden.³

De studiestöd som CSN administrerar är studiehjälp, Rg-bidrag och studiemedel.

Studiehjälp består av studiebidrag som lämnas till heltidsstuderande framför allt i gymnasieskolan, extra tillägg som kan lämnas till studerande från inkomstsvaga hushåll och inackorderingstillägg som kan lämnas till vissa studerande som måste bo inackorderade på skolorten.

Rg-bidrag lämnas för kostnader vid viss gymnasieutbildning för döva och hörselskadade studerande vid riksgymnasierna samt till svårt rörelsehindrade studerande i särskilt anpassad utbildning.

Studiemedel ges till vuxenstuderande på grundskole- och gymnasienivå samt till studerande på eftergymnasiala utbildningar. Studiemedlen består av en bidragsdel och en frivillig lånedel. Alla som uppfyller villkoren har rätt till studiemedel.

I vissa fall kan den studerande även få tilläggsbidrag, tillägglån och merkostnadslån. Tilläggsbidrag lämnas till studerande med barn, medan tillägglån kan lämnas till studerande som har haft en arbetsinkomst över en viss nivå kalenderåret närmast före studiestarten. Merkostnadslån kan lämnas för merkostnader som den studerande har i samband med sina studier, exempelvis för resor och undervisningsavgifter.

Det finns för närvarande tre olika återbetalningssystem i bruk:

- studiemedel (lån tagna före 1989)
- studielån (lån tagna mellan den 1 januari 1989 och den 30 juni 2001)
- annuitetslån (lån tagna efter den 30 juni 2001).

Det nuvarande annuitetslånet betalas normalt tillbaka på 25 år. Räntan på lånet beräknas på ett genomsnitt av statens upplåningskostnad under de senaste tre åren. Det finns trygghetsregler som gör att en låntagare har möjlighet att få nedsättning av det årsbelopp som ska betalas eller i vissa fall skuldavskrivning.

³ Prop. 2012/13:1.

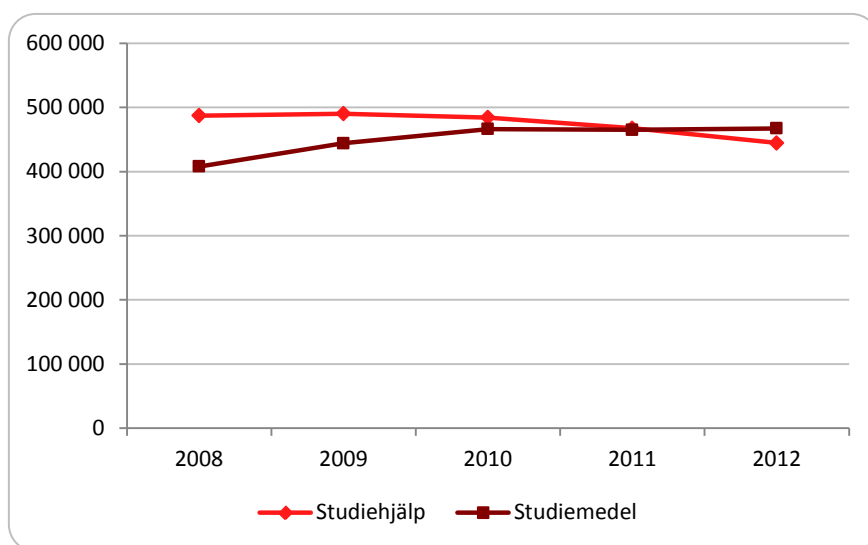
3 Övergripande utveckling

I detta kapitel presenteras utvecklingen av antalet studerande med studiestöd samt uppgifter om storleken på studiestödsutbetalningarna. Presentationen sker på en övergripande nivå. Uppgifterna beskrivs mer ingående senare i rapporten. Även reglerna för de olika studiestöden och studielånen beskrivs mer utförligt i rapportens olika ämnesavsnitt.

3.1 Antal studiestödstagare och låntagare

Under 2012 fortsatte minskningen av antalet studerande med studiehjälp för gymnasiestudier. Antalet studiemedelstagare ökade jämfört med 2011.

Diagram 3.1 Antal studiestödstagare, fördelat på personer med studiehjälp respektive studiemedel, 2008–2012

Antalet studerande som fick studiehjälp minskade med 22 900 personer under 2012. Det är en minskning med 5 procent jämfört med 2011. Minskningen beror på minskande ungdomskullar. Mot bakgrund av tillgänglig befolkningsstatistik väntas minskningen fortsätta de kommande åren. Under 2012 var det 444 600 studerande som fick studiehjälp.

Antalet studerande med studiemedel ökade med 2000 personer under 2012 efter att ha minskat marginellt under 2011. Ökningen gäller studerande på eftergymnasial nivå och utlandsstuderande, där antalet ökade med 1 respektive 3 procent. Detta motsvarar 4 900 personer på eftergymnasial nivå och 950 utlandsstuderande. Antalet studiemedelstagare på gymnasienivå minskade med 3 procent, vilket motsvarar 3 800 personer. På grundskolenivå var antalet i stort sett oförändrat. Totalt fick 467 200 personer studiemedel utbetalt under 2012.

Antalet låntagare med en studieskuld ökade med 18 300 personer mellan 2011 och 2012. Den 31 december 2012 fanns det 1 454 600 låntagare med en studieskuld.

3.2 Utbetalningar och inbetalningar

3.2.1 Samtliga ut- och inbetalningar

I tabellen redogörs för utbetalt studiestöd och inbetalda studielån under 2011 och 2012.

Tabell 3.1 Utbetalt studiestöd och inbetalda studielån och återkrav, miljoner kronor, 2011 och 2012

		2011	2012
Utbetalningar av studiestöd	Studiehjälp	3 868	3 667
	Studiemedel – bidrag	9 841	10 113
	Studiemedel – lån	13 113	13 979
	Summa utbetalt	26 882	27 758
Inbetalningar av studielån och återkrav ¹	Studiemedel	1 226	967
	Studielån	6 382	6 091
	Annuitetslån	5 119	5 466
	Återkrav	453	506
	Summa inbetalt	13 180	13 030

¹ Inklusiv ränta och avgifter. Avgifterna utgjorde 429 miljoner kronor av inbetalningarna. Beloppen inkluderar även förtida inbetalningar. Med förtida inbetalningar avses inbetalningar som låntagaren gör frivilligt, det vill säga utan att beloppet har debiterats. Så kallade äldre lån och lån under skuldsanering ingår inte i sammanställningen.

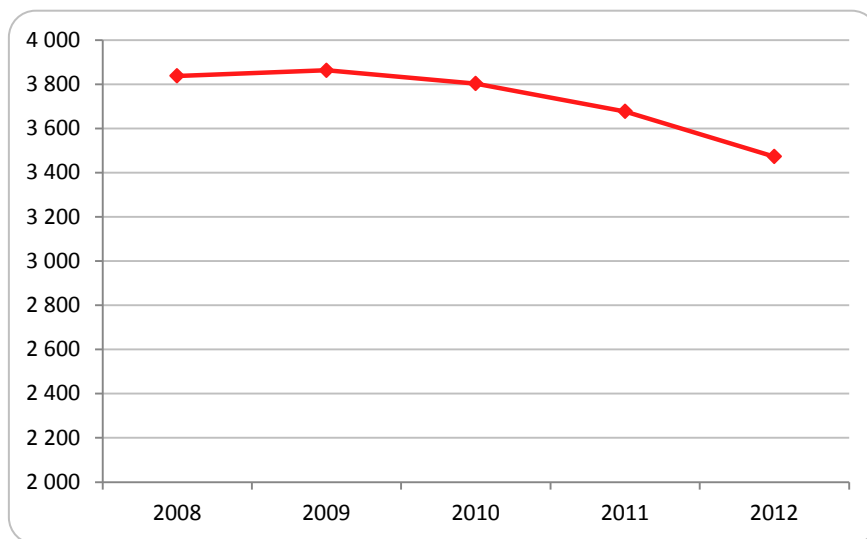
Utbetalningarna av studiehjälp och studiemedel uppgick 2012 till 27,8 miljarder kronor, varav 14 miljarder kronor utgjordes av lån. Både utbetalningarna av bidrag och lån ökade jämfört med 2011. Att utbetalningarna ökade under 2012 beror främst på att prisbasbeloppet ökade med 1 200 kronor och därmed inverkade på studiemedlens storlek.

Låntagarna betalade in 12,5 miljarder kronor inklusive ränta och avgifter, vilket även inkluderar förtida inbetalningar. Dessutom betalades det in 506 miljoner kronor för beslutade återkrav av felaktigt utbetalt studiestöd. Inbetalningarna av lån minskade totalt sett, men inbetalningarna av lånetypen annuitetslån ökade. Att inbetalningarna minskade för de äldre lånetyperna beror på att både antalet återbetalningsskyldiga låntagare och de förtida inbetalningarna minskade.

3.2.2 Studiehjälp

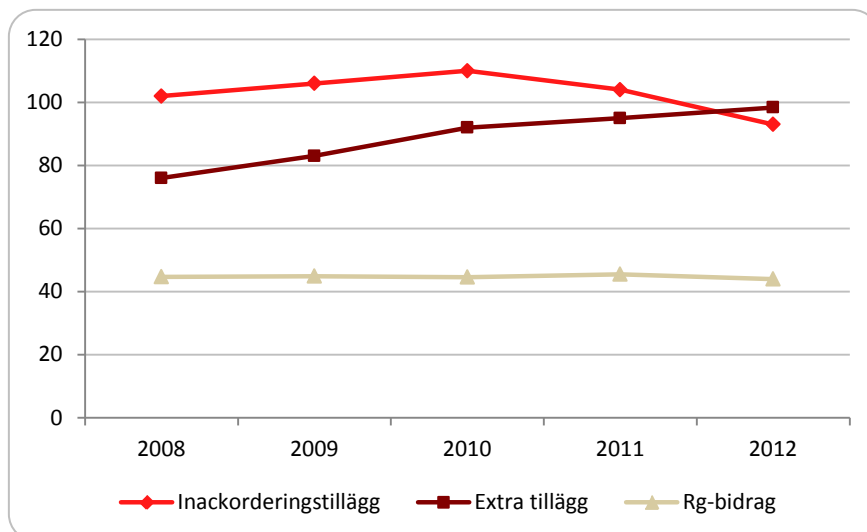
Utbetalningarna av studiebidrag är beroende av hur många som studerar.

Diagram 3.2 Utbetalda studiebidrag, miljoner kronor, 2008–2012

Under 2012 minskade utbetalningarna med 204 miljoner kronor till 3,5 miljarder kronor. Utbetalningarna kommer att fortsätta minska de kommande åren till följd av att antalet studerande i gymnasieskolan minskar.

Diagram 3.3 Utbetalda inackorderingstillägg, extra tillägg och Rg-bidrag, miljoner kronor, 2008–2012

Trots att antalet studerande med studiebidrag minskade 2012, fortsatte antalet studerande som fick extra tillägg att öka. Att fler studerande fick extra tillägg innebär även att utbetalningarna ökade med 4 procent till 98 miljoner kronor. Utbetalningarna av extra tillägg har ökat som en följd av att antalet hushåll med sämre ekonomiska förutsättningar har blivit fler. Utbetalningarna av inackorderingstillägg minskade under 2012 med 11 procent till 93 miljoner kronor. Att utbetalningarna av inackorderingstillägg har minskat beror på regeländringar inom ramen för den nya gymnasieskolan.

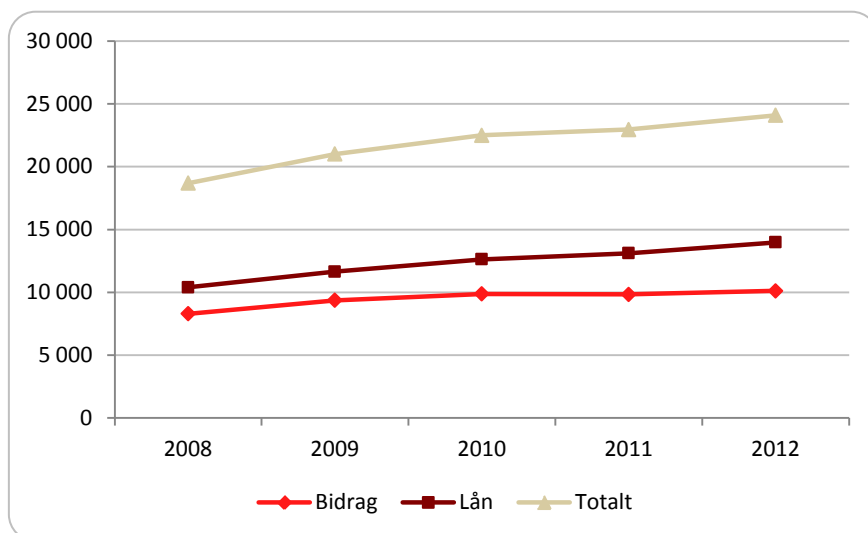
Rg-bidraget till studerande vid riksgymnasierna för döva respektive hörselskadade samt till svårt rörelsehindrade ungdomar vid Rh-gymnasierna ska täcka utgifter för skäliga

levnadskostnader. Bidraget ges till ungdomar som bor tillfälligt på en utbildningsort. Det utbetalda beloppet för Rg-bidrag var 44 miljoner kronor under 2012 och det betalades ut till 447 personer.

3.2.3 Studiemedel

Utbetalningarna av studiemedel ökade med 1,1 miljard kronor mellan 2011 och 2012, vilket främst beror på att prisbasbeloppet ökade med 1 200 kronor under 2012.

Diagram 3.4 Utbetalda studiemedel och rekryteringsbidrag, fördelat på bidrag och lån, miljoner kronor, 2008–2012

Antalet studerande ökade med 0,4 procent mellan 2011 och 2012, medan utbetalningarna av studiemedel ökade med 5 procent till 24,1 miljarder kronor. Utbetalningarna av lån ökade med 6,6 procent och utbetalningarna av bidrag ökade med 2,8 procent.

3.2.4 Återbetalning

Det ursprungligt debiterade beloppet för 2012 var 11,7 miljarder kronor för de tre lånetyperna. Av detta belopp betalade låntagarna under året in totalt 10,7 miljarder kronor exklusive räntor, avgifter och förtida inbetalningar.⁴

Den utestående fordran för samtliga lånetyper uppgick den 31 december 2012 till 194 miljarder kronor. Det är en ökning med 4 miljarder kronor jämfört med 2011. Hela ökningen kan hänföras till det nuvarande annuitetslånet. De äldre lånen minskar i omfattning, eftersom låntagarna amorterar på lånen samtidigt som det inte görs några nya utbetalningar.

Utöver fordran på de ordinarie lånen fanns det vid utgången av 2012 en utestående fordran av återkrav på 1,2 miljarder kronor. Under året betalades det in 506 miljoner kronor på återkraven. Samtidigt tillkom det nya återkrav under året som gjorde att återkravsfordran ökade.

⁴ Avgifterna utgjorde 824 miljoner kronor inklusive uppläggningsavgifter.

4 Studiehjälp och Rg-bidrag

4.1 Studiestöd till unga studerande på gymnasienivå

Studiestöd till ungdomar som studerar på gymnasienivå ges i form av studiehjälp och Rg-bidrag. Studiehjälpen är ett led i samhällets strävan att ge alla studerande möjlighet att få den utbildning som de har förutsättningar och intresse för, oberoende av bostadsort eller social och ekonomisk bakgrund. I huvudsak består studiehjälpen av studiebidrag, inackorderingstillägg och extra tillägg. Samtliga dessa stöd kan ges till ungdomar som studerar i Sverige och utomlands. De som studerar utanför Sverige kan även få bidrag för dagliga resor. Rg-bidrag lämnas till studerande vid riksgymnasierna för döva och hörselskadade i Örebro och vid riksgymnasierna för svårt rörelsehindrade i Angered, Kristianstad, Skärholmen och Umeå. Bidraget syftar till att täcka kostnader för mat, boende samt hemresor och det ges endast till studerande som inte kan bo kvar på hemorten.

Syftet med studiehjälpen är dels att rekrytera ungdomar till gymnasiestudier och erbjuda alla lika möjligheter att studera, dels att erbjuda ekonomiskt stöd till studerandes familjer och utjämna de skillnader mellan olika grupper som orsakas av ekonomiska och geografiska förhållanden.⁵ Det saknas dock specifika mål för studiehjälpen och i december 2011 tillsatte regeringen en utredning som bland annat ska behandla de utbildnings- och familjepolitiska inslagen i studiehjälpen och presentera förslag på hur syftet med stödformen kan renodlas.⁶ Utredningen ska lämna sina förslag senast den 30 juni 2013.

4.2 Studiebidrag

4.2.1 Regler och syfte

Studiehjälp ges normalt för heltidsstudier på gymnasieskolor, folkhögskolor och komvux. De allra flesta studerande får studiehjälp i form av studiebidrag. Studiebidragets syfte är att minska betydelsen av ekonomiska hinder för gymnasiestudier. Dessutom ingår bidraget i den ekonomiska familjepolitiken och reglerna har ända sedan studiebidragets tillkomst 1957 varit nära knutna till det allmänna barnbidraget. Under 2012 var studiebidraget 1 050 kronor i månaden.

Studiebidrag lämnas från och med kvartalet efter att en studerande fyller 16 år och längst till och med vårterminen det år han eller hon fyller 20 år. Vanligtvis ges studiebidraget endast för heltidsstudier och det betalas ut till den studerandes vårdnadshavare så länge den studerande är omyndig. Därefter betalas studiebidraget ut till den studerande. Under ett normalt läsår på nio månader lämnas studiebidrag i tio månader.

4.2.2 Utveckling

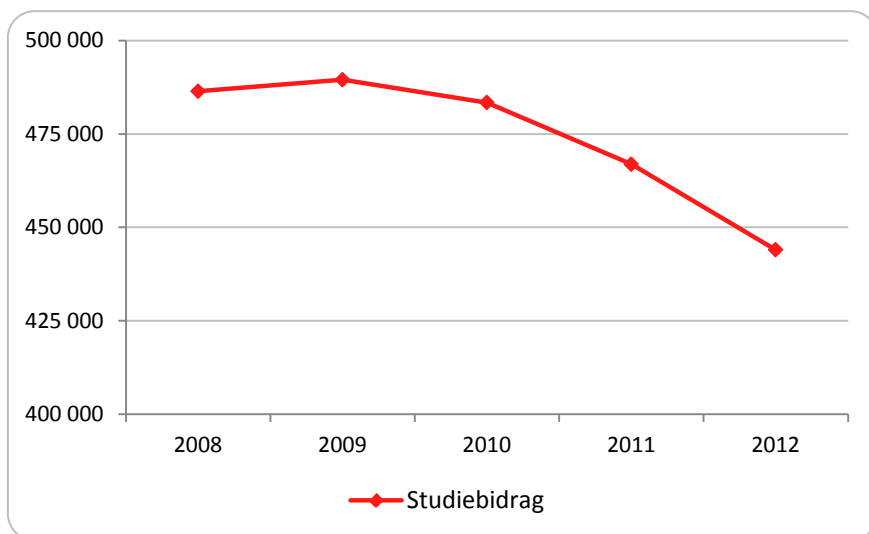
Under 2012 var det 444 600 studerande som fick studiehjälp och av dessa fick 444 000 studiebidraget. Att det totala antalet som får studiehjälp är högre än antalet som får studiebidrag beror på att det finns studerande som är för unga för att få studiebidrag men som ändå kan få inackorderingstillägg och extra tillägg.

⁵ Prop. 2012/13:1.

⁶ Dir. 2011:122.

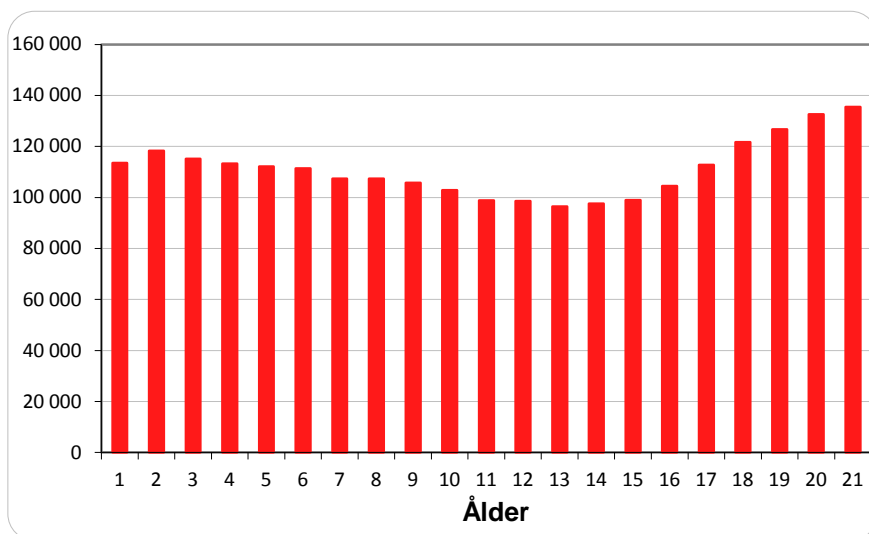
Den minskning av antalet gymnasiestuderande med studiebidrag som inleddes 2010 fortsatte under 2012.

Diagram 4.1 Antal studerande med studiebidrag, 2008–2012

Antalet studerande i gymnasieskolan som fick studiebidrag minskade med 22 900 under 2012, vilket är en minskning med 5 procent jämfört med 2011.

Diagram 4.2 Sveriges befolkning i åldern 1–21 år¹, fördelat på ålder, antal, den 31 december 2012

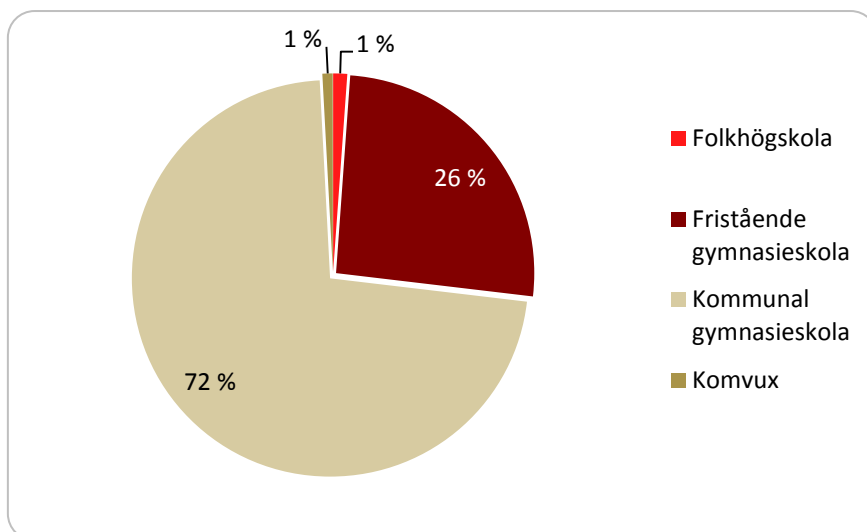

¹ Hämtat från SCB, <http://www.scb.se> (2013-02-25).

Minskningen av antalet studerande med studiebidrag beror på minskande ungdomskullar som studerar i gymnasieskolan. Mot bakgrund av tillgänglig befolkningsstatistik väntas minskningen fortsätta tills dagens 12-åringar blir 16 år och börjar på gymnasiet.

Även utbetalningarna av studiebidrag minskade under 2012 som en följd av att antalet studerande minskade. Under året betalade CSN ut studiebidrag till ett belopp motsvarande 3,5 miljarder kronor. Utbetalningarna förväntas minska de kommande åren som ett resultat av färre studerande på gymnasiet.

Diagram 4.3 Andel studerande med studiebidrag för studier i Sverige, fördelat på skolform, 2012

Av dem som har studiebidrag för studier i Sverige studerar de flesta på kommunala gymnasieskolor. Antalet studerande med studiebidrag på fristående gymnasieskolor har minskat något jämfört med 2011. Andelen studerande med studiebidrag som går på fristående gymnasieskolor ökade dock marginellt till 26 procent under 2012.

Av dem som får studiebidrag för studier i Sverige är 51 procent pojkar, vilket beror på att det är ett manligt befolkningsöverskott i de aktuella åldrarna. Det är fler pojkar än flickor som får studiebidrag på både fristående och kommunala gymnasieskolor. Däremot är det fler flickor än pojkar som får studiebidrag för studier på folkhögskolor och komvux. De som får studiebidrag för studier i dessa skolformer påbörjar oftast studierna direkt efter gymnasieskolan. Att det råder en kvinnlig dominans på folkhögskolor och komvux speglar att det är fler kvinnor än män som väljer att studera efter gymnasiet.⁷

4.2.3 Ogiltig frånvaro

Studiehjälp ges i normalfallet endast för heltidsstudier och stödet kan dras in om den studerande är frånvarande utan giltigt skäl. Skolan ska rapportera ogiltig frånvaro till CSN som sedan kan besluta att dra in studiehjälpen under frånvaron. Sedan den 1 januari 2012 är riktlinjen att skolorna ska rapportera till CSN om en studerande är frånvarande utan giltigt skäl mer än några enstaka timmar per månad och om frånvaron är återkommande. Före årsskiftet 2011/12 innebar praxis att studiehjälpen drogs in om den ogiltiga frånvaron var ungefär 20 procent eller mer av undervisningstiden och hade pågått i minst en månads tid.

Statistik över antalet studerande som får indragen studiehjälp på grund av ogiltig frånvaro redovisas egentligen bäst per läsår med anledning av att det under ett läsår är sammanhållna årskullar i skolorna. Under ett kalenderår slutar en årskull sina gymnasiestudier och en ny årskull tillkommer, vilket gör statistiken mer svårtolkad. Detta får bland annat till följd att andelen studerande som är ogiltigt frånvarande undervärderas något i helårsstatistiken. Under ett pågående läsår är det dessutom större risk att skolorna ligger efter med rapporteringen till CSN. Oavsett mätperiod har dock utvecklingen under de senaste åren inneburit att fler studerande rapporteras ha ogiltig frånvaro.

⁷ Enligt SCB är andelen kvinnor som studerar under åren efter gymnasiet betydligt högre än motsvarande andel för män (se <http://www.scb.se> (2013-03-20), Diagram: Andel (%) studerande i befolkningen 16–64 år höstterminen 2011).

Tabell 4.1 **Antal och andel (procent) studerande som fått indragen studiehjälp på grund av ogiltig frånvaro, 2008–2012**

	2008	2009	2010	2011	2012
Indragen studiehjälp	9 532	13 330	14 653	15 092	21 623
Andel av samtliga	2,0	2,7	3,0	3,3	4,9

Under 2012 fick 21 600 studerande ett beslut om indragen studiehjälp på grund av ogiltig frånvaro. Andelen studerande med indragen studiehjälp uppgick 2012 till 4,9 procent, vilket är en ökning jämfört med föregående år.

Att fler studerande får sin studiehjälp indragen beror enligt CSN:s bedömning dels på en ökad medvetenhet på skolorna om att ogiltig frånvaro ska rapporteras, dels på skärpta riktlinjer för vad som är heltidsstudier. Skolornas kunskaper om vad som gäller och rutinerna för rapporteringen har successivt förbättrats under åren. När det gäller den förändring som genomfördes vid årsskiftet 2011/12 är det ännu för tidigt att uttala sig om de långsiktiga effekterna av skärpningen. CSN bedömer dock att rutinändringen är en viktig förklaring till ökningen mellan 2011 och 2012. Eftersom andelen gymnasie-studerande som fått studiehjälpen indragen har ökat under flera år, går det dock inte att utesluta att en viss del av ökningen även beror på ett mer utbrett skolkande.⁸

CSN följer löpande upp rapporteringen av ogiltig frånvaro läsårsvis. För det senast avslutade läsåret 2011/12 visar CSN:s statistik att 19 000 fick studiehjälpen indragen på grund av ogiltig frånvaro. Det motsvarar 5,2 procent av antalet studerande med studiehjälp. Dessutom framgår det av statistiken att det finns tydliga skillnader mellan olika studerandegrupper. Exempelvis varierar andelen som får studiehjälpen indragen mellan olika städer och geografiska områden. I vissa län rapporteras en högre andel ogiltig frånvaro än i andra län. Detta gäller exempelvis storstadslänen Stockholm och Skåne, men det finns även andra län som ligger högt. För läsåret 2011/12 var andelen studerande som fick studiehjälpen indragen högst i Blekinge och Södermanlands län.⁹

En studerande som av sin skola rapporteras ha ogiltig frånvaro drabbas ofta av ett återkrav av den studiehjälp som redan har hunnit betalas ut. En hög andel av dem som får studiehjälpen indragen på grund av ogiltig frånvaro får normalt ett återkrav. Av dem som får ett återkrav har många problem med att betala det. Återkrav av studiehjälp är generellt överrepresenterade bland de återkravsärenden som CSN skickar vidare till Kronofogdemyndigheten.¹⁰ Detta medför stora risker för de studerande att studierna inte fullföljs och att skuldsättning och betalningsanmärkningar följer av den ogiltiga frånvaron.¹¹

4.3 Inackorderingstillägg

4.3.1 Regler och syfte

Inackorderingstillägget syftar till att undanröja geografiska hinder för gymnasieutbildning. Tillägget är en efterföljare till de landsbygdsstipendier som infördes på 1940-talet. Då var det fyra gånger så vanligt bland tätortsungdom att fortsätta studera efter den obligatoriska skolan jämfört med barn från landsbygden. I slutet av 1960-talet fick 50 000 studerande

⁸ Se CSN (2012b).

⁹ Se "Fakta skolk" på CSN:s webbplats www.csn.se.

¹⁰ För mer information, se kapitel 7.

¹¹ Under 2012 har CSN inlett ett förebyggande arbete genom att ringa studerande i åldern 18–20 år som fått en betalningspåminnelse och erbjuda dem en betalningsplan för att kunna dela upp betalningen och undvika att få ett kronofogdekrav.

inackorderingstillägg. Antalet hade minskat till 30 000 vid mitten av 1970-talet. Anledningen att antalet inackorderingstillägg minskade var främst den kraftiga utbyggnaden av gymnasieskolan, som medförde att en högre andel av de studerande kunde bo kvar i föräldrahemmet under skoltiden.

I samband med kommunaliseringen av gymnasieskolan 1992 delades ansvaret för inackorderingstillägget upp mellan staten och kommunerna. CSN administrerade tidigare allt inackorderingstillägg. I dag ligger ansvaret främst på de studerandes hemkommuner, som är skyldiga att bekosta dagliga resor till skolan för studerande som bor minst sex kilometer från skolan. Hemkommunerna bekostar inackordering för studerande inom det offentliga skolväsendet. CSN administrerar inackorderingstillägg för studerande på fristående skolor, folkhögskolor och riksinternatskolor.

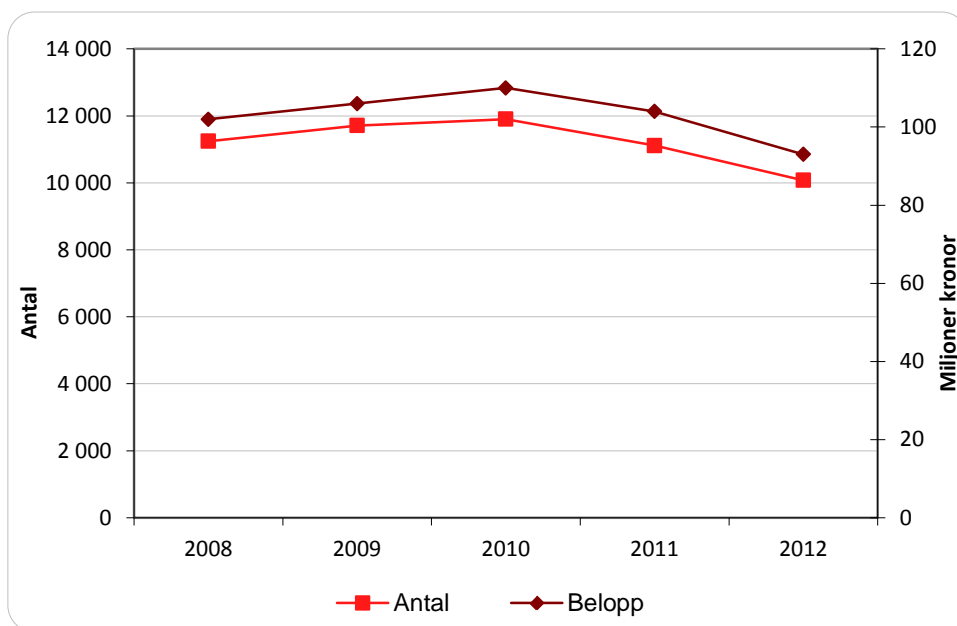
En studerande anses behöva inackordering om den utbildning som han eller hon ska gå inte finns på hemorten och om skolorten ligger på ett sådant avstånd att det inte är möjligt att resa varje dag. Det belopp som lämnas varierar med avståndet mellan hemmet och skolan. Det finns nio olika avstånds- och beloppsklasser. Om avståndet från hemmet till skolan är 0–44 kilometer, får en inackorderad elev 1 190 kronor per månad i inackorderingstillägg, vilket är det lägsta beloppet. Det högsta beloppet är 2 350 kronor per månad och betalas ut där avståndet till skolan är mer än 1 300 kilometer. Till skillnad från studiebidrag betalas inackorderingstillägget ut under nio månader per år, det vill säga under den faktiska studietiden. Beloppen höjdes vid flera tillfällen fram till mitten av 1990-talet, men de har inte ändrats efter 1995.

4.3.2 Utveckling

I den nya gymnasieskolan som infördes höstterminen 2011 har de så kallade specialutformade programmen försvunnit och ersatts av utbildningar på nationella program eller av särskilda varianter. En studerande som antas till en fristående gymnasieskola som anordnar en särskild variant av ett gymnasieprogram får inte tillgång till det statliga inackorderingstillägget om det aktuella programmet finns på elevens hemort. Undantag görs bara om det finns särskilda skäl i det enskilda fallet. Om Skolverket har beslutat om så kallad riksrekrytering för utbildningen lämnas dock inackorderingstillägg.

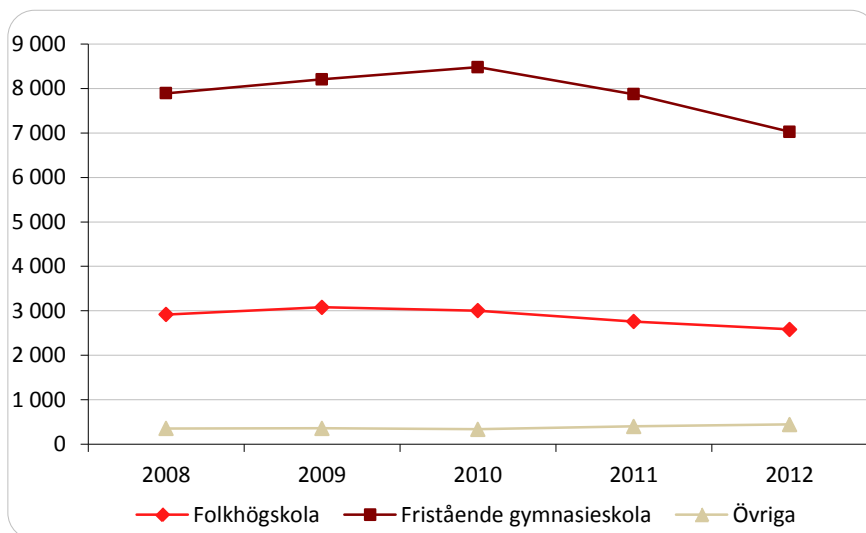
Förändringarna innebär att ett minskat antal studerande kommer att beviljas inackorderingstillägg. De nya bestämmelserna gäller för dem som påbörjade sina gymnasiestudier under läsåret 2011/12. För dem som påbörjade studierna tidigare gäller äldre bestämmelser. Detta innebär att minskningen av antalet beviljade inackorderingstillägg kommer att ske successivt. Minskningen var tydlig redan under 2011, men den har fortsatt även 2012. Under 2012 hade 10 100 studerande inackorderingstillägg, vilket innebär en minskning med 1 000 studerande eller 9 procent jämfört med 2011.

Diagram 4.4 Antal studerande med inackorderingstillägg och utbetalda belopp, miljoner kronor, 2008–2012

Under 2012 minskade utbetalningarna av inackorderingstillägg med 11 procent till 93 miljoner kronor. Minskningen är något större procentuellt jämfört med minskningen av antalet studerande med inackorderingstillägg. Det genomsnittligt utbetalda beloppet per person minskade från 9 359 till 9 230 kronor under 2012. De genomsnittliga utbetalningsbeloppen har tidigare ökat under en följd av år. Denna trend har nu brutits. Att de genomsnittliga beloppen minskar beror på att de som fått inackorderingstillägg har studerat på skolor närmare hemorten jämfört med tidigare.

Diagram 4.5 Antal studerande med inackorderingstillägg för studier i Sverige, fördelat på skolform, 2008–2012

Antalet studerande med inackorderingstillägg för studier i Sverige har fortsatt att minska för såväl fristående gymnasieskolor som folkhögskolor under 2012. Under 2012 fick 5,9 procent av studiehjälpstagarna i fristående gymnasieskolor inackorderingstillägg, vilket är en minskning med 0,7 procentenheter jämfört med 2011. Minskningen beror på ändrade regler för vilka utbildningar i den nya gymnasieskolan som ger rätt till inackorderingstillägg.

Andelen flickor som får inackorderingstillägg är 59 procent, vilket innebär att flickor är klart överrepresenterade när det gäller att studera på en annan ort än hemorten. Kvinnors större benägenhet att flytta för utbildning¹² är tydlig redan under gymnasietiden och blir än tydligare i samband med övergången till högskola och annan eftergymnasial utbildning.

4.4 Extra tillägg

4.4.1 Regler och syfte

Det extra tillägget ska öka möjligheterna för ungdomar i inkomstsvaga hushåll att studera och ska därmed undanröja sociala hinder för utbildning. Ett behovsprövat studiestöd till ungdomar i gymnasieskolan har funnits ända sedan 1940-talet. Det extra tillägget infördes 1984 och ersatte då tidigare selektiva stödformer.

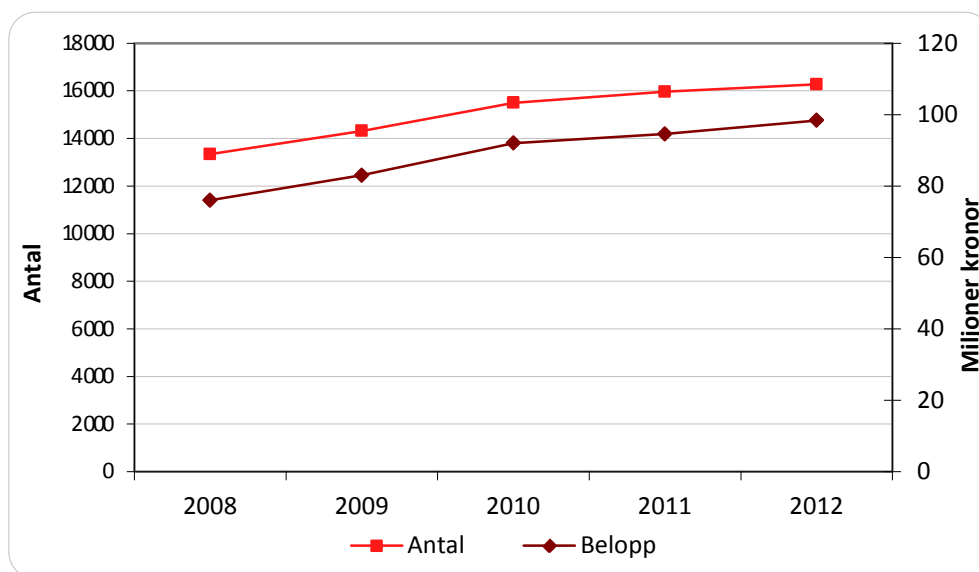
Det extra tillägget varierar mellan 285 och 855 kronor i månaden beroende på familjens ekonomi. Föräldrarnas och den studerandes inkomst samt del av en eventuell förmögenhet ligger till grund för beräkningen av ett ekonomiskt underlag. Extra tillägg beviljas endast om det ekonomiska underlaget är mindre än 125 000 kronor under det aktuella läsåret.

Beloppen och inkomstgränserna höjdes vid olika tillfällen fram till i början av 1990-talet, men de har inte ändrats efter 1994. Sedan 2003 betalas tillägget ut under tio månader per läsår.

4.4.2 Utveckling

Antalet studerande som fick extra tillägg ökade under 2012, trots att det totala antalet studerande med studiehjälp minskade. Under 2012 beviljades extra tillägg till 16 300 studerande, vilket är en ökning med 2 procent jämfört med 2011. De senare årens ökning har därmed fortsatt under 2012.

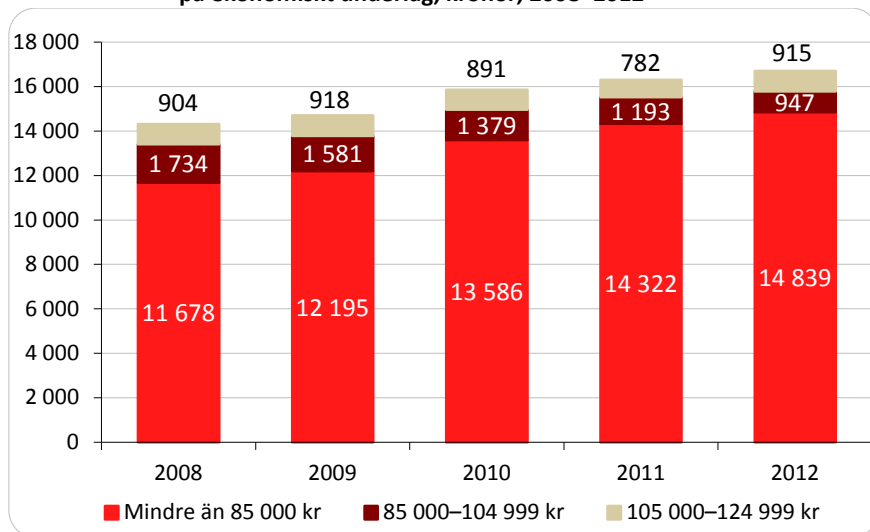
Diagram 4.6 Antal studerande med extra tillägg och utbetalda belopp, miljoner kronor, 2008–2011

¹² Se exempelvis Ungdomsstyrelsen (2007).

Även de utbetalda beloppen ökade under 2012. Utbetalningarna av extra tillägg ökade med 4 procent till 98 miljoner kronor. Eftersom de utbetalda beloppen ökade mer än antalet studerande, ökade även det genomsnittliga belopp som betalades ut i extra tillägg jämfört med föregående år. Under 2012 var det genomsnittliga extra tillägget 6 048 kronor per person, vilket är en ökning med 2 procent.

Diagram 4.7 Antal studerande med extra tillägg för studier i Sverige, fördelat på ekonomiskt underlag, kronor, 2008–2012

Ökningen för det extra tillägget har de senaste åren varit tydligast för familjer med mycket låga inkomster. Under 2012 förblev dock andelen mottagare av extra tillägg som redovisade ett ekonomiskt underlag för familjen som var lägre än 85 000 kronor i stort sett oförändrad. Närmare 9 av 10 mottagare av extra tillägg tillhörde denna grupp under såväl 2011 som 2012.

I en undersökning som genomfördes av CSN under 2012 framgår det att gruppen med extra tillägg har genomgått andra förändringar över tid. Från att tidigare ha levt i hushåll med en ensamstående förälder lever studerande med extra tillägg nu som barn i nyanlända familjer eller som ensamkommande flyktingbarn. En hög andel är också andra generationens invandrare. Denna utveckling har fortsatt även under de senaste åren. Under perioden 2005–2010 mer än halverades andelen studerande med svensk bakgrund som hade extra tillägg.¹³

En viktig förklaring till gruppens förändring är att inkomstgränserna för att få extra tillägg inte har förändrats sedan mitten på 1990-talet. Den övre inkomstgränsen motsvarade 90 procent av medelinkomsten 1994, medan motsvarande andel endast var 53 procent 2010. Detta har inneburit att familjer med realinkomster som tidigare gav rätt till extra tillägg inte längre kan beviljas stödet. Den ekonomiska situationen för de med extra tillägg har även försämrats i förhållande till övriga studiehjälpstagare. Samtidigt som inkomsterna i hushåll där någon studerande har extra tillägg har minskat över tid har medelinkomsten i övriga studerandes hushåll ökat.¹⁴

Det finns även tydliga könsskillnader när det gäller dem som får stöd i form av extra tillägg. Pojkar och deras familjer är klart överrepresenterade som mottagare av stödet. Av mottagarna av extra tillägg var 61 procent pojkar under 2012, vilket är en högre andel jämfört med 2011. Att skillnaderna mellan pojkar och flickor är så pass tydliga kan ha ett samband med att många ensamkommande flyktingbarn är pojkar. Uppgifterna överens-

¹³ CSN (2012 d).

¹⁴ CSN (2012 d).

stämmer även med statistiken över beviljat försörjningsstöd till personer i åldern 16–19 år under 2011, där en majoritet var pojkar.¹⁵

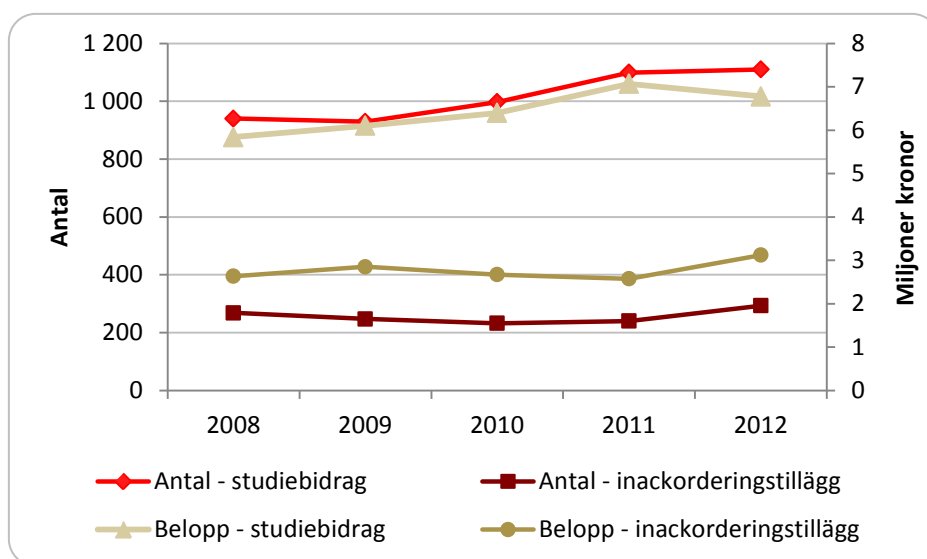
4.5 Studiehjälp för studier utomlands

De allra flesta som får studiehjälp studerar i Sverige, men under vissa förutsättningar går det att få studiehjälp för gymnasiestudier utomlands. Till skillnad från vad som gäller i Sverige måste den studerande ansöka om studiebidrag vid utlandsstudier. Förutom studiebidrag går det även att få inackorderingstillägg, extra tillägg och bidrag för dagliga resor vid studier utomlands. Såväl svenska som utländska medborgare har möjlighet att få studiehjälp för gymnasiestudier utomlands, dock under olika förutsättningar.

Förutsättningarna att få studiehjälp för utlandsstudier skiljer sig även åt beroende på om studierna bedrivs inom eller utanför EES och Schweiz.

Antalet studerande som får studiehjälp för utlandsstudier är mycket litet i förhållande till det totala antalet studiehjälpstagare. Studiebidrag och inackorderingstillägg är de vanligaste typerna av studiehjälp som ges för studier utomlands. Under 2012 var det 1 100 studerande som fick studiebidrag för utlandsstudier, medan 300 studerande fick inackorderingstillägg. Endast en handfull studerande hade stöd i form av extra tillägg och bidrag för dagliga resor. När det gäller utbetalda belopp stod studiebidraget för 7 miljoner kronor och inackorderingstillägget för 3 miljoner kronor av totalt 10 miljoner kronor som betalades ut i form av studiehjälp för utlandsstudier.¹⁶

Diagram 4.8 Antal studerande med studiebidrag och inackorderingstillägg för studier utomlands samt utbetalda belopp, miljoner kronor, 2008–2012

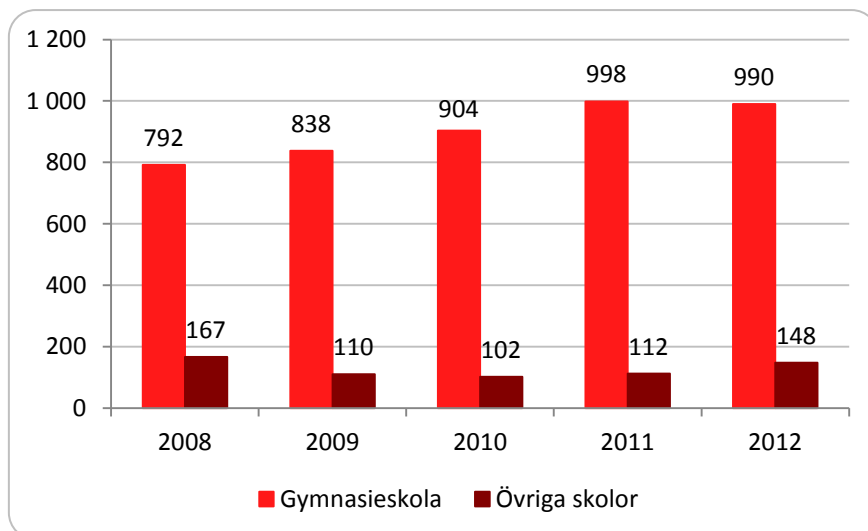
Antalet studerande som får studiebidrag och inackorderingstillägg för studier utomlands har ökat under de senaste åren. Utvecklingen har varit särskilt tydlig för antalet studerande med studiebidrag som har ökat med 20 procent sedan 2008. Under 2012 var dock ökningen större för inackorderingstillägg, då över 20 procent fler fick tillägget jämfört med 2011. När det gäller utbetalda belopp är utvecklingen delvis en annan. Sett över flera år har de utbetalda beloppen ökat för såväl studiebidraget som inackorderingstillägget. Under 2012 minskade dock utbetalningarna av studiebidrag för studier utomlands

¹⁵ Socialstyrelsen (2012).

¹⁶ Utöver detta tillkommer 200 elever och 2,5 miljoner kronor som har betalats ut via rekvisition från Försäkringskassan med hänvisning till EU-rätten.

med 4 procent, medan utbetalningarna av inackorderingstillägg för utlandsstudier ökade med 20 procent. Ökningen av antalet studerande med inackorderingstillägg kan troligen förklaras av att CSN:s bestämmelser för studier inom Europa har blivit mer generösa.¹⁷

Diagram 4.9 Antal studerande med studiehjälp för studier utomlands, fördelat på skolform, 2008–2012

De studerande som får studiehjälp för studier utomlands kan antingen studera på en utländsk gymnasieskola eller på andra skolor som har utbildningar på gymnasienivå i någon form. Av de som får studiehjälp för utlandsstudier går de allra flesta en utbildning på en utländsk gymnasieskola. Under 2012 läste nästan nio av tio av de studerande som fick studiehjälp för studier utomlands på en gymnasieskola.

4.6 Rg-bidrag

4.6.1 Regler och syfte

Rg-bidrag kan lämnas till studerande vid riksgymnasierna för döva och hörselskadade i Örebro och vid riksgymnasierna för svårt rörelsehindrade ungdomar i Angered, Kristianstad, Skärholmen och Umeå.

En studerande som måste bo tillfälligt på skolorten på grund av att den ligger för långt från hemorten för att han eller hon ska kunna pendla kan få ersättning för bland annat mat, boende och hemresor. Målet för bidraget är att minska ekonomiska och geografiska hinder för gymnasiestudier.

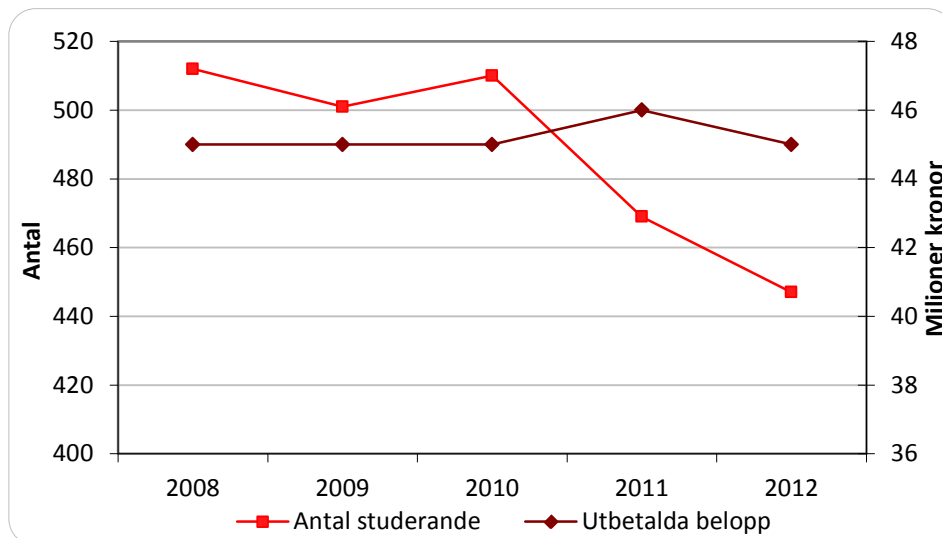
Om en studerande som är 19 år eller äldre har aktivitetsersättning, kan han eller hon få bidrag för kostnader som inte täcks av aktivitetsersättningen. För ett normalt läsår betalas Rg-bidraget ut under nio månader. Till skillnad från studiehjälpen kan bidraget även lämnas efter 20 års ålder för att en studerande ska kunna avsluta sin utbildning. Den som har rätt till Rg-bidrag men som på grund av sin ålder inte längre har rätt till studiehjälp kan i stället få ett tilläggsbidrag för sina levnadsomkostnader under studierna. Tilläggsbidraget betalas ut med 1 050 kronor i månaden, vilket motsvarar månadsbeloppet för studiebidraget i studiehjälpen.

¹⁷ CSN (2011b).

4.6.2 Utveckling

Under 2012 studerade 447 personer med Rg-bidrag, vilket är en tydlig minskning jämfört med föregående år.

Diagram 4.10 Antal studerande med Rg-bidrag och utbetalda belopp, miljoner kronor, 2008–2012

De senaste åren har utbetalningarna av Rg-bidrag legat på ungefär samma nivå, trots att antalet studerande som haft bidraget minskat. Under 2012 betalade CSN ut Rg-bidrag till ett belopp motsvarande 45 miljoner kronor. Det genomsnittligt utbetalda beloppet var 100 000 kronor per person. Eftersom antalet studerande med Rg-bidrag minskade samtidigt som de utbetalda beloppen låg kvar på ungefär samma nivå, är genomsnittsbeloppet högre än under 2011. Huvuddelen av Rg-bidraget utgörs av bidrag till boendekostnader för studerande som är inackorderade i Örebro. Att det utbetalda beloppet inte minskar på motsvarande sätt som antalet studerande beror på ökade kostnader för Örebro kommun när det gäller att ordna boende för de studerande.

4.7 Prövning av rätten till studiehjälp och Rg-bidrag

Studiebidrag beviljas normalt utan ansökan från den studerande. Därför är det inte relevant att redovisa någon statistik över antalet bifall och avslag.¹⁸

Under 2012 hade 10 100 personer inackorderingstillägg. CSN avslog ansökningar för 3 400 personer.¹⁹ Den vanligaste orsaken till avslag var att den sökande går på en skola eller utbildning som inte ger rätt till inackorderingstillägg från CSN. Under året hade 16 300 personer extra tillägg. CSN avslog ansökningar om extra tillägg för 6 500 personer. De vanligaste orsakerna till avslag var att de sökande inte skickade in begärda kompletterande uppgifter samt att familjernas redovisade inkomster var för höga.

Under 2012 biföll CSN ansökningar om Rg-bidrag för 430 personer, medan 75 personer fick avslag. En av de vanligaste orsakerna för avslag var att den studerande hade högre inkomster än utgifter, exempelvis genom att ha aktivitetsersättning.

¹⁸ För prövningen av utländska medborgares rätt till svenskt studiestöd, se kapitel 6.

¹⁹ En person som har fått avslag på ansökan kan även ha fått ett beslut om bifall. Exempelvis kan en person först få avslag på en ansökan på grund av brister i ansökan och sedan få bifall efter komplettering.

Beslut om studiebidrag, inackorderingstillägg och extra tillägg kan överklagas. Innan CSN skickar ärendet vidare till Överklagandenämnden för studiestöd (ÖKS), görs det en omprövning. Under 2012 överklagade 1 284 personer sina beslut, vilket är något fler än under 2011. Av dessa överlämnades 1 016 ärenden till ÖKS. I de ärenden där ÖKS fattat beslut har nämnden ändrat CSN:s beslut i 77 fall. Det motsvarar 9 procent och är en ökning med 3 procentenheter jämfört med 2011.

5 Studiemedel

5.1 Studiestöd till vuxna studerande

Studiemedel ges till vuxenstuderande på grundskole- och gymnasienivå samt till studerande på eftergymnasiala utbildningar. Studiemedlen består av en bidragsdel och en frivillig lånedel.²⁰

I vissa fall kan den studerande även få tilläggsbidrag, tillägglån och merkostnadslån. Tilläggsbidrag lämnas till studerande med barn, medan tillägglån kan lämnas till studerande som har haft en arbetsinkomst över en viss nivå kalenderåret närmast före studiestarten. Merkostnadslån kan lämnas för merkostnader som den studerande har i samband med sina studier, exempelvis för resor och undervisningsavgifter.

5.2 Antal stödtagare och utbetalda belopp

5.2.1 Samtliga utbildningsnivåer

Antalet vuxna studerande med studiemedel ökade med 2 020 under 2012 efter en minskning under 2011. Kvinnorna utgör 60 procent av studiemedelstagarna, vilket har varit så under flera år.

Tabell 5.1 Antal studerande med studiemedel, fördelat på kön, 2008–2012

	Kvinnor	Män	Totalt
2008	250 338	157 536	407 874
2009	266 833	177 148	443 942
2010	277 638	188 718	466 356
2011	277 139	187 997	465 136
2012	278 523	188 639	467 156

Det är antalet studerande på eftergymnasial nivå som har ökat både bland studerande i Sverige och studerande utomlands. Stora ungdomskullar som har lämnat gymnasieskolan under senare år bidrar fortfarande till att antalet studerande på eftergymnasial nivå ökar. De stora ungdomskullarna från gymnasieskolan har också i ökad utsträckning övergått till högskolan.²¹ Ökningen av antalet studiemedelstagare under de senaste fem åren kan även förklaras av den ökade efterfrågan på utbildning som uppkom efter försämringen av arbetsmarknadsläget hösten 2008.

²⁰ Tidigare har det funnits andra former av studiestöd. Så kallade vuxenstudiestöd fanns övergångsvis till och med 2003. Rekruteringsbidrag fanns under perioden 2002-2006. Dessa stöd ingår inte i den statistik som redovisas i kapitlet. De kan i enstaka fall ändå påverka de studiemedelsdata som redovisas för tid före 2007, exempelvis genom att färre studerade med studiemedel på grund av att de hade en annan studiestödsform.

²¹ Högskoleverket (2010), <http://www.skolverket.se>, den 2 februari 2011.

Tabell 5.2 Antal studerande med studiemedel, fördelat på utbildningsnivå och utlandsstudier, 2008–2012¹

	Grundskolenivå	Gymnasienivå	Eftergymnasial nivå	Utlandsstudier
2008	22 950	90 694	299 156	27 386
2009	24 145	105 151	320 922	28 939
2010	24 125	114 070	333 381	30 766
2011	22 864	113 870	331 680	31 769
2012	22 916	110 068	336 593	32 728

¹ Siffrorna är bruttoräknade per studienivå, vilket innebär att en person kan förekomma på flera studienivåer. Totalt hade 467 156 personer studiemedel under året (netto).

Antalet studerande med studiemedel på eftergymnasial nivå har ökat med 4 913 personer under 2012, vilket är en ökning med 1,5 procent jämfört med 2011. Antalet studerande med studiemedel på gymnasienivå fortsätter däremot att minska. Under året minskade antalet med 3 802 personer eller 3,3 procent. De ändrade reglerna för studieresultatprövningen kan vara en bidragande orsak till denna minskning.²² På grundskolenivå var antalet studerande med studiemedel i stort sett oförändrat efter en minskning under 2011. Antalet utlandsstuderande fortsätter att öka. Under året studerade 32 728 personer med studiemedel utomlands, vilket är en ökning med 3 procent.

Antalet deltidsstuderande med studiemedel har ökat successivt under en lång rad av år. Ökningen gäller även 2012, då 64 900 studerade på deltid. Det motsvarar 14 procent av studiemedelstagarna. Kvinnor är överrepresenterade bland dem som studerar på deltid. Av de deltidsstuderande är 67 procent kvinnor, vilket är samma andel som 2011. Hälften av dem som studerade på deltid 2012 studerade på eftergymnasial nivå, vilket motsvarar 10 procent av samtliga studerande på den nivån. Den högsta andelen deltidsstuderande finns på grundläggande nivå där 26 procent studerade på deltid 2012. Motsvarande andel på gymnasienivå var 22 procent. Bland deltidsstuderande på eftergymnasial nivå studerar en majoritet på fristående kurser och ospecifiserade program.

De utbetalda beloppen ökade

Under 2012 betalades det ut 24,1 miljarder kronor i studiemedel, vilket är en ökning med 5 procent jämfört med 2011.

Tabell 5.3 Utbetalda studiemedelsbelopp, fördelat på bidrag och lån, miljoner kronor, 2010–2012

	2010	2011	2012
Studiebidrag	9 488,1	9 469,0	9 744,0
Tilläggsbidrag	384,7	371,8	368,6
Bidrag totalt	9 872,8	9 840,8	10 112,6
Grundlån	11 801,2	12 271,3	13 129,9
Merkostnadslån	577,1	616,9	640,0
Tilläggs lån	250,6	225,0	210,1
Lån totalt	12 628,8	13 113,3	13 979,0
Studiemedel totalt	22 501,6	22 954,0	24 091,6

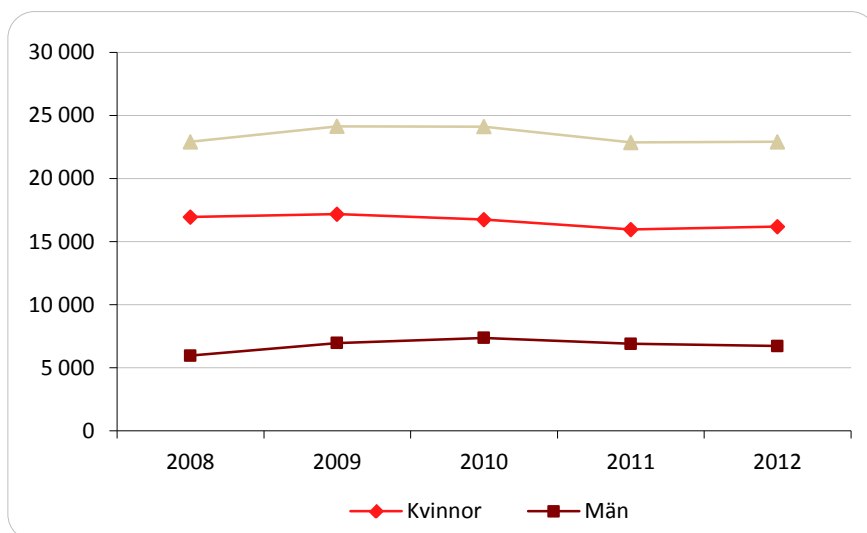
Utbetalningarna av lån ökade med 6,6 procent, medan utbetalningarna av bidrag ökade med 2,8 procent. Ökningen av utbetalda studiemedel kan främst förklaras av att prisbasbeloppet höjdes med 1 200 kronor 2012.

²² Detta beskrivs närmare i avsnitt 5.2.3.

5.2.2 Vuxenutbildning på grundskolenivå

Antalet studiemedelstagare på grundskolenivå uppgick 2012 till 22 900 personer, vilket är oförändrat jämfört med 2011.

Diagram 5.1 Antal studerande på grundskolenivå med studiemedel, fördelat på kön, 2008–2012

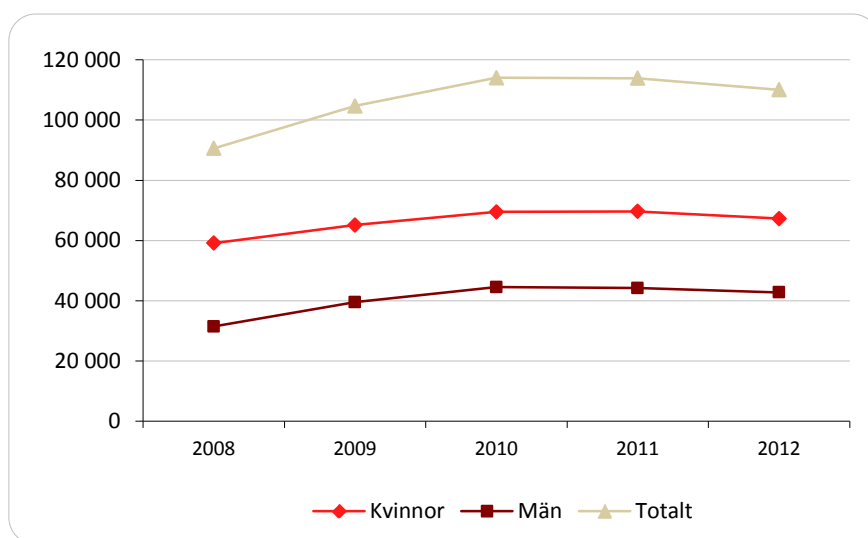
Av de studerande på grundskolenivå under 2012 var 70 procent kvinnor. Antalet kvinnor på grundskolenivå ökade något under 2012, medan antalet män minskade. En majoritet, 88 procent, av de studerande läste på komvux. Under 2012 studerade 20 200 personer på komvux, medan 2 800 personer studerade på folkhögskola.

Studiemedelstagarna på grundskolenivå är äldre än studiemedelstagare på andra utbildningsnivåer. Under 2012 var 56 procent av de studerande äldre än 30 år, medan 19 procent var äldre än 40 år. De har också barn i större utsträckning än studerande på övriga nivåer, vilket har samband med att de är äldre. Under 2012 fick 51 procent tilläggsbidrag för barn.

5.2.3 Vuxenutbildning på gymnasienivå

Antalet studerande på gymnasienivå minskade under 2012. Antalet studerande uppgick till 110 100 personer, vilket är en minskning med 3 800 studerande jämfört med 2011. Av de studerande var 61 procent kvinnor och 39 procent män.

Diagram 5.2 Antal studerande på gymnasienivå med studiemedel, fördelat på kön, 2008–2012

Mellan 2008 och 2011 ökade antalet studerande på gymnasienivå med 26 procent. Ökningen förklaras delvis av den tillfälliga satsningen på ett högre bidrag till studerande på yrkesvux som avslutades den 31 december 2011. De ändrade reglerna för studieresultatprövningen som infördes den 1 juli 2010 har troligen bidragit till den minskning som nu skett genom att fler sökande får avslag. Flera av de skäl som en studerande med bristande studieresultat kunde åberopa för att få studiemedel togs bort vid regeländringen. Under 2009 var det 5 400 studerande på gymnasienivå som fick helt eller delvis bifall med stöd av sådana skäl.²³

På gymnasienivå studerade 62 procent av studiemedelstagarna på komvux. Antalet minskade med 4 200 studerande till 72 900 under 2012, vilket är en minskning med 5 procent sedan 2011. Även ett minskat antal utbildningsplatser eller minskad efterfrågan kan ha bidragit till minskningen. Statistik över antalet tillgängliga utbildningsplatser på komvux saknas dock. Under 2012 ökade antalet studerande inom övriga utbildningar, exempelvis kompletterande utbildningar och basårsutbildningar. Antalet studerande inom folkhögskolan minskade däremot marginellt.

Av studiemedelstagarna på gymnasienivå är 53 procent yngre än 25 år. Andelen som är 30 år eller äldre är 28 procent, medan 10 procent är 40 år eller äldre. Av de studerande fick 27 procent tilläggsbidrag för barn.

5.2.4 Utbildning på eftergymnasial nivå i Sverige

Efter en tillfällig minskning av antalet studerande på eftergymnasial nivå i Sverige ökade antalet med 4 900 till 336 600 studerande under 2012. Antalet studerande med studiemedel på eftergymnasial nivå i Sverige har aldrig varit större.

²³ Se även avsnitt 5.9.

Diagram 5.3 Antal studerande på eftergymnasial nivå i Sverige med studiemedel, fördelat på kön, 2008–2012

Under 2012 ökade antalet studiemedelstagare på eftergymnasial nivå med 1,5 procent. Ökningen bedöms bero på demografiska faktorer och det rådande arbetsmarknadsläget för ungdomar. Det totala antalet sökande till högskolestudier i Sverige fortsatte att öka under 2012 och det gjorde även antalet nybörjare vid högskolor och universitet enligt statistik från Högskoleverket.²⁴ Bland antagna nybörjare minskade andelen 19-åringar, medan andelen i åldersgruppen 21–24 år ökade jämfört med höstterminen 2011.

Tabell 5.4 Antal studerande med studiemedel på eftergymnasial nivå i Sverige, fördelat på skolform, 2008–2012

	KY/YH ¹	Högskola/ universitet	Övriga ²	Totalt ³
2008	29 749	262 431	8 950	301 130
2009	31 858	282 124	9 171	323 153
2010	33 207	293 670	8 618	335 495
2011	33 963	291 788	8 033	333 784
2012	32 635	297 774	7 933	338 342

¹ Kvalificerad yrkesutbildning och yrkeshögskola.

² I kategorin "Övriga" ingår utbildningar vid folkhögskola, kompletterande utbildningar och övriga eftergymnasiala utbildningar.

³ En studerande kan under ett år studera inom flera skolformer. Under 2012 var det 1 700 personer som studerade inom mer än en skolform.

Antalet studerande ökade inom högskolan, medan det minskade något inom övriga eftergymnasiala utbildningar och inom kvalificerade yrkesutbildning och yrkeshögskola.

Av de studerande på eftergymnasial nivå var 58 procent yngre än 25 år och 17 procent i åldern 30 år eller äldre. Det har inte skett några förändringar i åldersstrukturen mellan 2011 och 2012. Av de studerande fick 12 procent tilläggsbidrag för barn.

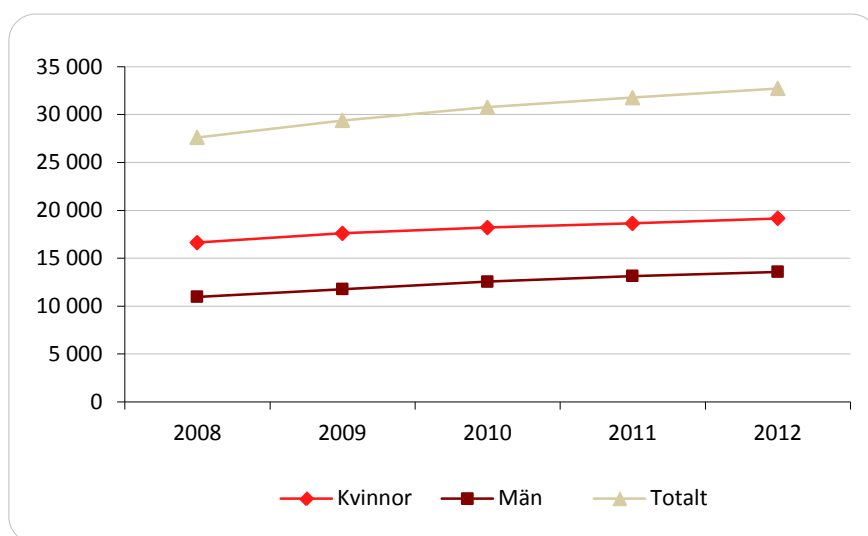
5.2.5 Studier utomlands på eftergymnasial nivå

Antalet utlandsstuderande med studiemedel uppgick 2012 till 32 700, vilket är en ökning med 3 procent jämfört med 2011. Det är fjärde året i rad som antalet utlandsstuderande ökar efter flera år med ett minskande antal. Ökningen innebär att antalet utlandsstu-

²⁴ Högskoleverket (2012).

derande nu är lika stort som under slutet av 1990-talet då antalet utlandsstuderande var som störst.

Diagram 5.4 Antal utlandsstuderande med studiemedel, fördelat på kön, 2008–2012

Av dem som studerade utomlands med studiemedel studerade 500 på gymnasienivå och 32 200 på eftergymnasial nivå. I den fortsatta redovisningen i detta avsnitt behandlas enbart studerande på eftergymnasial nivå.

Av de utlandsstuderande är 59 procent kvinnor. Antalet kvinnor ökade något mer än antalet män mellan 2011 och 2012.

CSN bedömer att det ökande antalet utlandsstuderande bland annat beror på de stora ungdomskullar som har lämnat gymnasieskolan de senaste åren. Antalet sökande per plats vid svenska utbildningar kan också spela roll för hur många som väljer att studera utomlands.

Utlandsstuderande är i genomsnitt yngre än dem som studerar i Sverige. Av de utlandsstuderande som studerade på eftergymnasial nivå under 2012 var 64 procent yngre än 25 år, medan endast 7 procent var 30 år eller äldre. Det är ovanligt att utlandsstuderande har barn. Under 2012 var det 2 procent av de studerande som fick tilläggsbidrag för barn.

Antalet free-movers fortsätter att öka

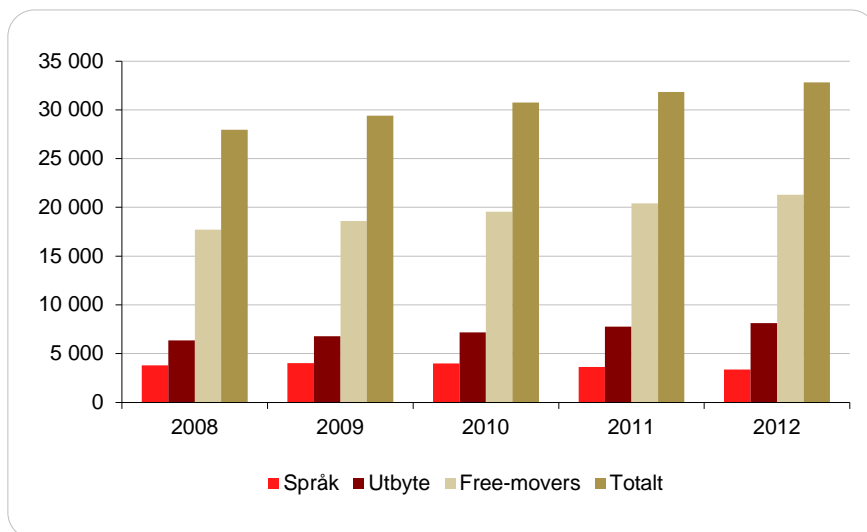
De utlandsstuderande delas här in i tre grupper:

- utbytesstuderande
- free-movers²⁵
- studerande på språkkurser.

Utbytesstuderande är studerande som läser en del av sin svenska utbildning i utlandet. Så kallade free-movers är studerande som själva ordnar en utbildningsplats på en utländsk skola. Språkkurser är språkstudier som inte är akademiska men som i studiemedelshänsen räknas som eftergymnasiala. De ingår därför i redovisningen över utlandsstuderande på eftergymnasial nivå.

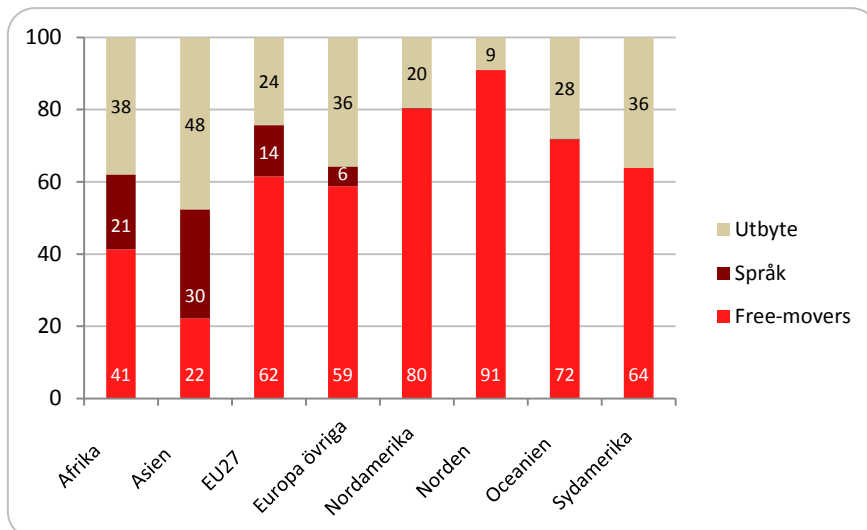
²⁵ Kan även benämnas "fritt utresande".

Diagram 5.5 Antal utlandsstuderande på eftergymnasial nivå med studiemedel, fördelat på utbytesstudier, free-movers och språkkurser, 2008–2012

Antalet free-movers ökade med 4 procent till 21 300 personer mellan 2011 och 2012, medan antalet studerande på språkkurser fortsatte att minska. Det var 3 400 personer som läste en språkkurs under 2012. Antalet utbytesstuderande ökade med 4 procent till 8 100 personer. Sett över en längre tidsperiod är trenden att andelen free-movers ökar och andelen studerande på språkkurser minskar. Andelen studerande på utbytesprogram har varit relativt konstant under 2000-talet, men den har ökat under 2011 och 2012.

Diagram 5.6 Andel utlandsstuderande på eftergymnasial nivå, fördelat på typ av utlandsstudier och del av världen, procent, 2008–2012

I Asien studerar 30 procent på språkkurser och nästan hälften på utbytesprogram. Högst andel free-movers finns det i Norden där 9 av 10 studerande är free-movers. Även i Nordamerika och Oceanien är andelen free-movers hög.

De flesta studerar i ett annat EU-land

Av de utlandsstuderande studerar nästan hälften i ett annat EU-land, om Norden undantas.

Tabell 5.5 Antal utlandsstuderande på eftergymnasial nivå med studiemedel, fördelat på del av världen, 2008–2012

	2008	2009	2010	2011	2012
EU27 utom Norden	13 934	14 803	15 502	16 049	15 994
Nordamerika	5 254	5 564	5 890	6 466	7 073
Norden	3 286	3 490	3 585	3 614	3 546
Asien	2 176	2 414	2 633	2 913	3 140
Oceanien	1 761	1 731	1 688	1 601	1 489
Europa övriga	779	841	848	863	885
Sydamerika	367	365	330	346	318
Afrika	155	155	194	198	208
Totalt¹	27 712	29 363	30 670	32 050	32 653

¹Antalet är bruttoräknat. En studerande kan ha studerat i flera världsdelar under året. År 2012 var det nettoräknade antalet studerande på eftergymnasial nivå utomlands 32 182 personer.

Under 2012 var det 16 994 personer som studerade i ett EU-land utanför Norden. Antalet som studerar i Norden minskade något jämfört med 2011. Även antalet som studerade i Australien och Nya Zeeland minskade under året, vilket det har gjort under en längre period. Andelen och antalet som studerar i Nordamerika har däremot ökat något. Även antalet som studerar i Asien har ökat.

Av de utlandsstuderande studerar 72 procent i de tio länder som tar emot flest svenska studerande.

Tabell 5.6 Antal utlandsstuderande på eftergymnasial nivå med studiemedel, fördelat på de tio största länderna samt kön, 2012

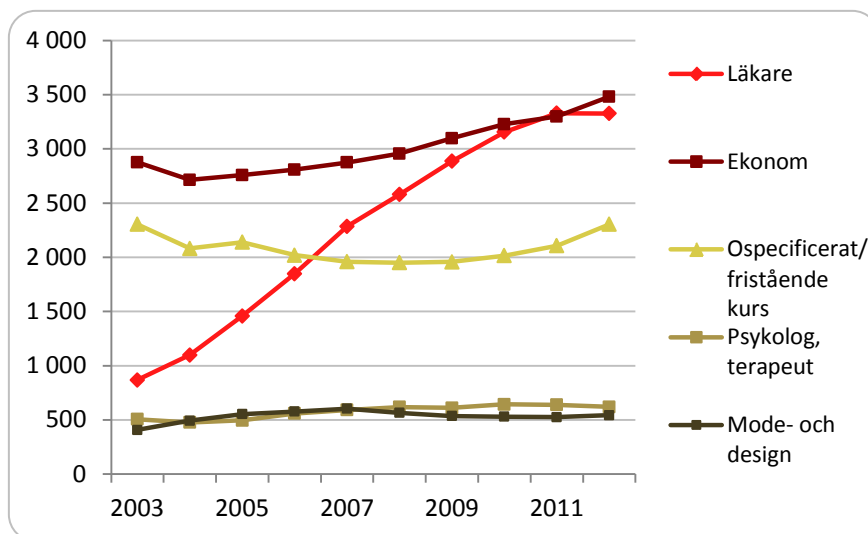
Land	Kvinnor	Män	Totalt
USA	3 530	2 801	6 331
Storbritannien	4 148	2 153	6 301
Danmark	1 453	788	2 241
Frankrike	1 138	398	1 536
Spanien	987	520	1 507
Polen	762	700	1 462
Australien	909	474	1 383
Tyskland	678	491	1 169
Norge	629	374	1 002
Japan	293	551	844

De tio länder som tar emot flest svenska studerande under 2012 är samma som under 2011, men ordningen mellan dem har förändrats. Flest studiemedelstagare finns nu i USA, där antalet studerande har ökat med 1 711 personer eller 37 procent sedan 2008. Antalet studiemedelstagare i Polen fortsätter också att öka, men inte i samma takt som tidigare. Det är fler kvinnor än män som studerar i samtliga världsdelar, med undantag för Asien. I Japan är männen nära dubbelt så många som kvinnorna. De som studerar i Japan studerar främst språk och på utbytesprogram.

Ekonomistudier är mest populärt bland free-movers

Diagrammet visar de fem mest populära utbildningarna bland free-movers.

Diagram 5.7 Antal free-movers med studiemedel, fördelat på utbildning, 2003–2012

Det är återigen fler free-movers som studerar ekonomi än som läser till läkare. Under 2012 var det 3 482 ekonomistuderande och 3 326 läkarstuderande. Efter flera års obruten ökning är nu antalet läkarstuderande oförändrat jämfört med 2011. Det kan finnas ett samband med att antalet platser på läkarutbildningen i Sverige har ökat.

Att läsa fristående kurser och ospecificerade program blir allt vanligare. Utbildningar inom ekonomi och ospecificerade program är vanligast bland free-movers i USA, medan Polen har flest läkarstuderande från Sverige. Antalet svenska studerande på en läkarutbildning i Polen var 1 154 under 2012.

Antalet studiemedelstagare på bildprogram och andra konstnärliga program har minskat under de senaste åren. Även antalet studiemedelstagare på veterinärprogram utomlands minskar. Veterinär-programmet var den sjunde vanligaste utbildningen med 394 studerande under 2012.

5.3 Studiebidrag

5.3.1 Regler och syfte

Studiemedel består av en bidragsdel och en frivillig lånedel. Under 2012 var totalbeloppet 2 230 kronor per vecka. Bidragsandelen var 31,3 procent, det vill säga 699 kronor per vecka. Studiemedlen följer kostnadsutvecklingen i samhället genom att de är kopplade till prisbasbeloppet.

Syftet att ge studiestöd som bidrag är dels att öka rekryteringen till studier, dels att minska skuldbördan för de studerande. Detta har ansetts särskilt viktigt inom vuxenutbildningen. I studiemedelssystemet finns det därför även ett högre bidragsbelopp som under 2012 utgjorde 73 procent av totalbeloppet.

Det högre bidraget lämnas till studerande som är minst 25 år gamla. Sedan 2011 kan det högre bidraget även ges till arbetslösa ungdomar under 25 år, förutsatt att de saknar

grundskole- eller gymnasieutbildning och är inskrivna i den så kallade jobbgarantin, samt har avbrutit sin utbildning på grundläggande eller gymnasial nivå före den 1 juli 2010²⁶.

Det högre bidraget är begränsat till den summa som årligen avsätts för ändamålet och det lämnas i den turordning ansökningarna kommer in till CSN. Det högre bidraget fördelades under 2012 i fyra kvotgrupper:

- studerande på grundskole- eller gymnasienivå som saknar sådan utbildning
- studerande som repeterar studier på grundskolenivå
- studerande på eftergymnasial nivå²⁷
- studerande i åldern 20–24 år som kompletterar sin utbildning.

Under 2009 och 2010 fanns det även ett anslag för högre bidrag riktat till studerande på yrkesinriktad gymnasial vuxenutbildning. Denna tillfälliga satsning på ett högre bidrag för yrkesvux upphörde 2011.

År 2006 infördes ett tilläggsbidrag till studerande med barn. Tilläggsbidraget infördes för att underlätta den ekonomiska situationen för studerande med barn och ges till studerande som har vårdnaden om barn. Det är dock bara en vårdnadshavare per barn som kan få bidraget. Tilläggsbidragets storlek bestäms av antalet barn. Under 2012 lämnades tilläggsbidrag med 132 kronor i veckan för ett barn, 215 kronor i veckan för två barn och 259 kronor i veckan för tre barn. För den som har mer än tre barn beviljades ytterligare 44 kronor per vecka och barn.

5.3.2 Generellt och högre bidrag

Under 2012 var det 434 141 studerande som fick studiemedel med generellt bidrag och 37 854 studerande som fick studiemedel med högre bidrag.

Tabell 5.7 Studerande i Sverige eller utland med generellt och högre bidrag, fördelat på kön, antal, 2012

	Kvinnor	Män	Totalt
Generellt bidrag	255 690	178 451	434 141
Högre bidrag	16 056	11 798	37 854
Totalt ¹	188 635	278 521	467 156

¹ Nettoräknat antal. Studerande som fått olika bidragsnivåer under kalenderåret har räknats endast en gång.

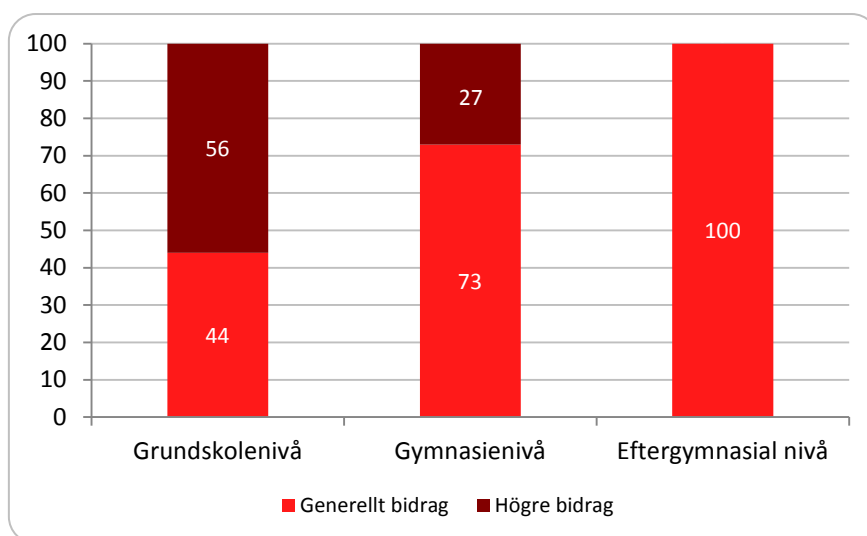
Av dem som fick det högre bidraget var 69 procent kvinnor. Denna andel är oförändrad jämfört med 2011. Antalet studerande med högre bidraget minskade med 388 personer 2012, medan antalet med det generella bidraget ökade med 2 761 personer.

Andelen studerande som får det högre bidraget uppgår till 8 procent av samtliga som studerar med studiemedel. Denna andel har varit konstant under många år, förutom under 2010 då andelen var 9 procent. Det var den tillfälliga satsningen på högre bidrag för studerande på yrkesvux som bidrog till ökningen då.

²⁶ För studier under 2013 gäller att studierna ska ha avbrutits före den 1 juli 2011.

²⁷ Det högre bidraget för eftergymnasiala studier kunde i enlighet med övergångsbestämmelser lämnas till vissa studerande i specialpedagogik till och med den 30 juni 2012. Det kan numera ges till vissa studerande inom yrkesteknisk högskoleutbildning fram till 2015.

Diagram 5.8 Fördelning mellan generellt och högre bidrag, studiemedel för studier i Sverige, fördelat på utbildningsnivå, andel i procent, 2012

Under 2012 var det 13 500 studerande på grundskolenivå och 30 700 studerande på gymnasienivå som fick det högre bidraget. Det högre bidraget lämnas sedan 2011 inte för studier på högskolenivå. Det kan dock under en övergångsperiod lämnas för viss specialpedagogisk utbildning. Under 2012 var det fortfarande 220 studerande på eftergymnasial nivå som fick det högre bidraget.

Antalet studerande som saknar grundskole- eller gymnasiekompetens minskade

Under 2012 var det 27 300 personer som fick det högre bidraget därför att de saknade slutbetyg från grundskola eller treårig gymnasieskola. Det är en minskning med 1 100 personer eller 4 procent jämfört med 2011. Minskningen gäller endast antalet studerande på gymnasienivå. Antalet studerande på grundskolenivå har däremot ökat marginellt. Av de studerande med det högre bidraget i denna kvotgrupp studerade 76 procent på gymnasienivå och 24 procent på grundskolenivå 2012. Av dem som fick bidraget var 70 procent kvinnor och 30 procent män. Åldersmässigt var 37 procent under 30 år och 39 procent i åldern 30–40 år.

För studerande som saknar grundskole- eller gymnasiekompetens avsattes det 2 218 miljoner kronor för 2012, varav 1 199 miljoner kronor betalades ut. Det motsvarar 54 procent av anslaget.

Otillräckligt anslag för repetition på grundskolenivå

Under 2012 var efterfrågan på högre bidrag för repetitionsstudier på grundskolenivå väldigt stor. Det medförde att de 126 miljoner kronor som avsattes inte räckte till samtliga sökande, i likhet med tidigare år. De som ansökte om det högre bidraget efter den 18 juni 2011 beviljades därför studiemedel med den generella bidragsnivån.

Det var 4 800 personer som fick det högre bidraget för att repetera sina studier på grundskolenivå under året. Antalet var i stort sett oförändrat jämfört med 2011. Av dem som fick bidraget var 74 procent kvinnor och 26 procent män. De som fick det högre bidraget från denna kvotgrupp var något äldre än dem som saknade grundskole- eller gymnasiekompetens. Åldersmässigt var 28 procent yngre än 30 år och 47 procent i åldern 30–40 år.

Under 2012 var det 1 900 grundskolestuderande som fick det generella bidraget trots att de uppfyllde de formella villkoren för att beviljas det högre bidraget. CSN bedömer att efterfrågan kommer att vara stor även kommande år. Det begränsade anslaget innebär att

de som påbörjar sina studier i början av året får ett förmånligare studiestöd än dem som påbörjar samma studier senare under året.

Stor ökning av ungdomar i åldern 20–24 år

Antalet unga studerande som studerar med det högre bidraget har ökat med 730 personer eller 30 procent jämfört med 2011. Under 2012 uppgick antalet studerande med bidraget till 3 150. Den främsta förklaringen till ökningen är troligtvis att satsningen på det högre bidraget för unga studerande nu har fått ett större genomslag inom arbetsmarknads- och utbildningssektorn och därför rekryterar fler ungdomar till studier.

Andelen män är betydligt högre i denna grupp studerande jämfört med övriga som studerar med studiemedel på grundskole- och gymnasienivå. Under 2012 var könsfördelningen helt jämn jämfört med 2011 då andelen män var 53 procent. En bidragande orsak till den förhållandevis höga andelen män är att män avbryter sina studier oftare än kvinnor, vilket är ett krav för att få det högre bidraget.

Av dem som fick det högre bidraget för unga var 78 procent i åldern 21–23 år. Andelen 20-åringar har minskat från 22 procent 2011 till 4 procent under 2012. Det är en naturlig följd av regelverket, eftersom det under 2012 krävdes att den studerande skulle ha avbrutit sina tidigare studier före den 1 juli 2010 för att kunna få bidraget.

De flesta som hade det högre bidraget under 2012 studerade på gymnasienivå. Av de studerande var det endast 13 procent som läste på grundskolenivå. Det är ändå en ökning jämfört med 2011 då andelen var 11 procent. Bland de unga kvinnorna var andelen som studerade på grundskolenivå 14 procent, medan den var 11 procent bland männen.

För 2012 avsattes 131 miljoner kronor, varav 117 miljoner kronor betalades ut. Det motsvarar 89 procent av anslaget, vilket är betydligt mer jämfört med 2011 då endast 57 procent av anslaget nyttjades.

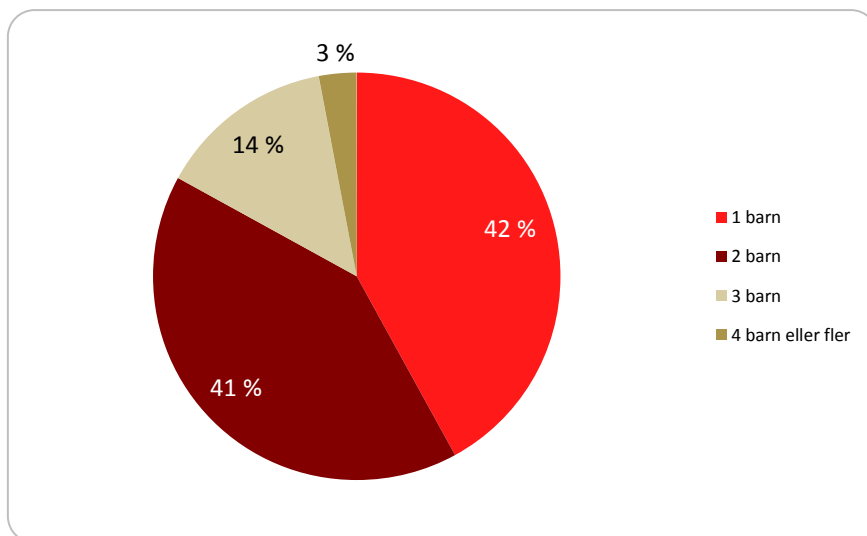
5.3.3 Tilläggsbidrag till studerande med barn

Under 2012 hade 78 000 studiemedelstagare utöver studiebidraget även tilläggsbidrag för studerande med barn. Det är en minskning med 2 procent jämfört med 2011. Antalet studerande med tilläggsbidrag har minskat med 4 procent sedan 2010 då 81 400 fick tilläggsbidraget. Det var det högsta antalet sedan bidraget infördes.

Förändringen beror på att antalet yngre studerande på eftergymnasial nivå, som ännu inte har barn, ökar samtidigt som antalet studerande på grundskole- och gymnasienivå minskar. Av dem som studerade med studiemedel på eftergymnasial nivå under 2012 hade 12 procent tilläggsbidrag. Motsvarande andelar på gymnasie- och grundskolenivå var 27 respektive 51 procent.

Könsfördelningen mellan dem som får tilläggsbidraget har endast förändrats marginellt under de år som tilläggsbidraget funnits. Under 2012 var 82 procent av dem som fick tilläggsbidraget kvinnor.

Diagram 5.9 Antal barn per studerande med tilläggsbidrag, andel i procent, 2012

De studerande som fick tilläggsbidraget under 2012 hade i genomsnitt 1,8 barn, vilket är samma som under 2011. Sammanlagt betalades det ut tilläggsbidrag för 140 200 barn. Det är en minskning med 4 100 barn jämfört med 2011.

Om båda föräldrarna studerar med studiemedel, lämnas tilläggsbidrag endast till den ena föräldern. Under 2012 studerade båda föräldrarna i 2 300 fall. Det innebär att lika många föräldrar inte kunde få tilläggsbidrag på grund av att bidraget tilldelades den andra föräldern.

5.4 Lån under studietiden

5.4.1 Regler och syfte

Det finns två olika grundlånebelopp beroende på om den studerande har det generella eller det högre bidraget. Studerande med generellt bidrag kunde under 2012 få grundlån med 1 531 kronor i veckan och studerande med högre bidrag kunde få lån med 602 kronor i veckan. För utlandsstuderande varierar lånebeloppet beroende på kostnadsläget i olika länder.

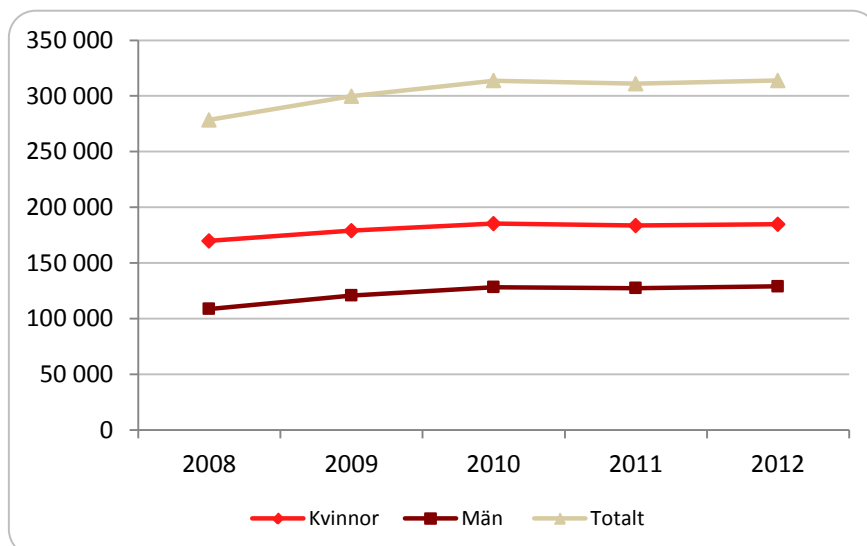
Utöver grundlån kan vissa studerande även få tilläggs lån. Tilläggs lånet syftar till att förstärka studiestödet främst för vuxna som har varit ute i arbetslivet. Tilläggs lånet lämnas med 0,99 procent av prisbasbeloppet per vecka, vilket under 2012 innebar 435 kronor. För att få tilläggs lån måste den studerande ha haft en inkomst på minst 182 600 kronor om studierna påbörjades under 2012. Tilläggs lån ges under högst 120 veckor till studerande i Sverige som är 25 år eller äldre och som har studiemedel (bidrag och lån) för heltidsstudier.

En studerande kan även få merkostnadslån för vissa merkostnader i samband med studierna. Lånet lämnas bland annat för kostnader för resor, dubbel bosättning och undervisningsavgifter. Studerande vid vissa högskoleutbildningar i musik kan dessutom få merkostnadslån för att köpa eller renovera ett musikinstrument.

5.4.2 Grundlån

Under 2012 valde 313 800 studiemedelstagare att ta grundlånet i studiemedlen. Det är en ökning med 1 procent jämfört med 2011.

Diagram 5.10 Antal studerande med grundlån, fördelat på kön, 2008–2012

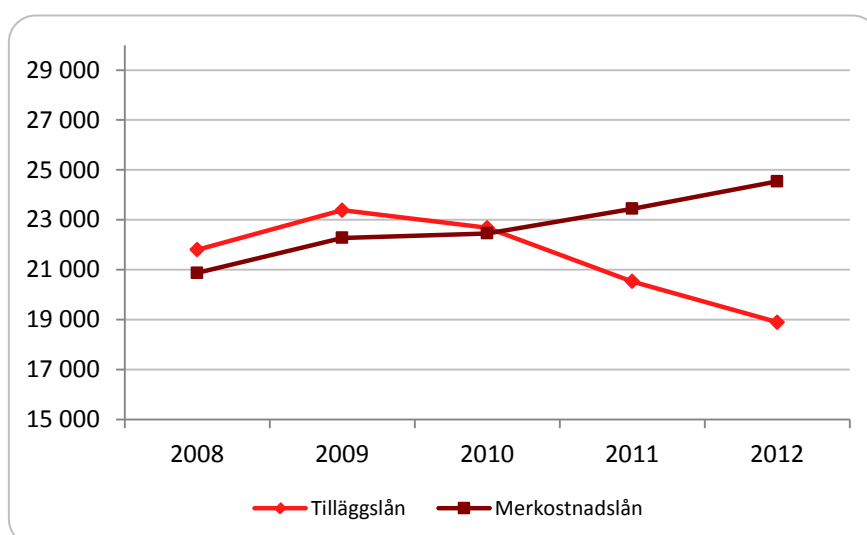

Både antalet kvinnor och antalet män med grundlån ökade under 2012. Av dem som tog grundlån hade 297 800 det generella bidraget och 18 500 det högre bidraget.

5.4.3 Tilläggs lån och merkostnadslån

Antalet studerande med tilläggs lån minskade och antalet studerande med merkostnadslån ökade under 2012.

Diagram 5.11 Antal studerande med merkostnadslån och tilläggs lån, 2008–2012

Antalet studerande som väljer att ansöka om tilläggs lån fortsätter att minska och är nu nere i 18 900 personer. Sedan 2009 har andelen studerande med tilläggs lån minskat med 19 procent. Under 2012 betalades det ut tilläggs lån till ett belopp motsvarande 210 miljoner kronor, vilket är en minskning med 15 miljoner kronor jämfört med 2011.

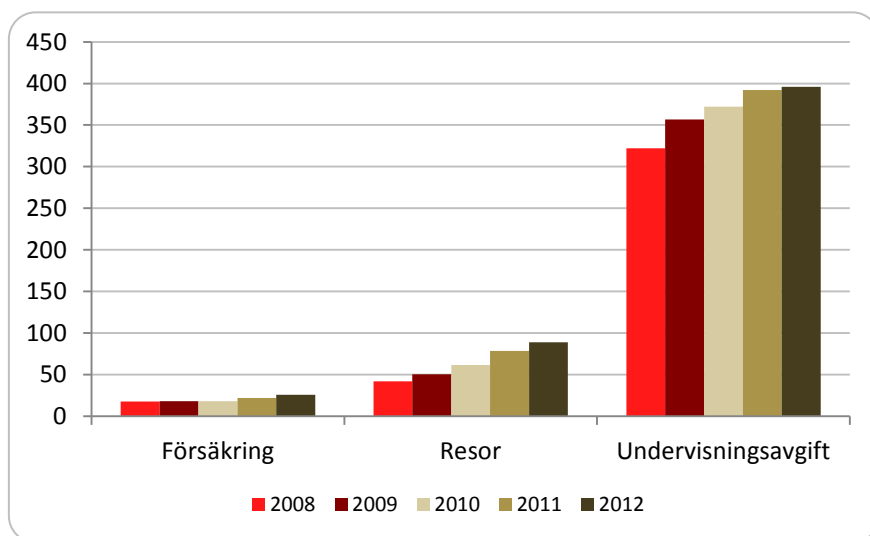
Att andelen studiemedelstagare med tilläggs lån minskar, trots de senaste årens öknin-
 av det totala antalet studiemedelstagare, beror delvis på åldersstrukturen bland studieme-
 delstagarna. Antalet studerande som är under 25 år och därmed inte kan få tilläggs lån har
 ökat mer än antalet äldre studerande under de senaste åren.

Under 2012 hade 4 procent av studiemedelstagarna och 6 procent av låntagarna tilläggs-
 lån. Av dem med lån som var 25 år eller äldre hade 13 procent tilläggs lån, vilket är 1 pro-
 centenhet lägre än 2011. Vid ett tidigare undersökningstillfälle hade 40 procent av studie-
 medelstagarna i åldern 25 år eller äldre haft en inkomst före studierna som skulle ge dem
 rätt till tilläggs lån.²⁸ En majoritet av dem som skulle kunna ta tilläggs lån väljer alltså att
 avstå. Efterfrågan är därmed relativt begränsad även bland dem som har rätt till lånet.

Under 2012 fick 13 800 personer avslag på sin ansökan om tilläggs lån, vilket är en minsk-
 ning med 400 personer jämfört med 2011 då antalet var 14 200.²⁹ Den vanligaste
 avslagsorsaken var att den sökande hade haft för låga inkomster året innan han eller hon
 påbörjade sina studier. Totalt fick 8 200 personer avslag på sin ansökan om tilläggs lån av
 detta skäl.

Under 2012 betalades det ut 640 miljoner kronor i merkostnadslån till 24 500 studerande.
 Både antalet mottagare av merkostnadslån och det utbetalda beloppet har ökat de senaste
 åren. Det är framför allt utlandsstuderande som använder sig av merkostnadslån. Av det
 utbetalda beloppet utgör 80 procent merkostnadslån till sammanlagt 15 300 utlandsstu-
 derande. Antalet utlandsstuderande som hade merkostnadslån 2012 minskade med 133
 personer jämfört med 2011, medan antalet som hade merkostnadslån för studier
 i Sverige ökade med 600.

**Diagram 5.12 Utbetalda merkostnadslån till utlandsstuderande,
 fördelat på typ av kostnad, miljoner kronor, 2008–2012**

Den vanligaste kostnaden som de utlandsstuderande väljer att ta merkostnadslån för är
 undervisningsavgifter. Under 2012 beviljades 396 miljoner kronor i merkostnadslån för
 undervisningsavgifter.

Andelen utlandsstuderande som tar merkostnadslån var 47 procent under 2012. Detta
 kan jämföras med att 2 procent av dem som studerar på eftergymnasial nivå i Sverige har
 merkostnadslån.

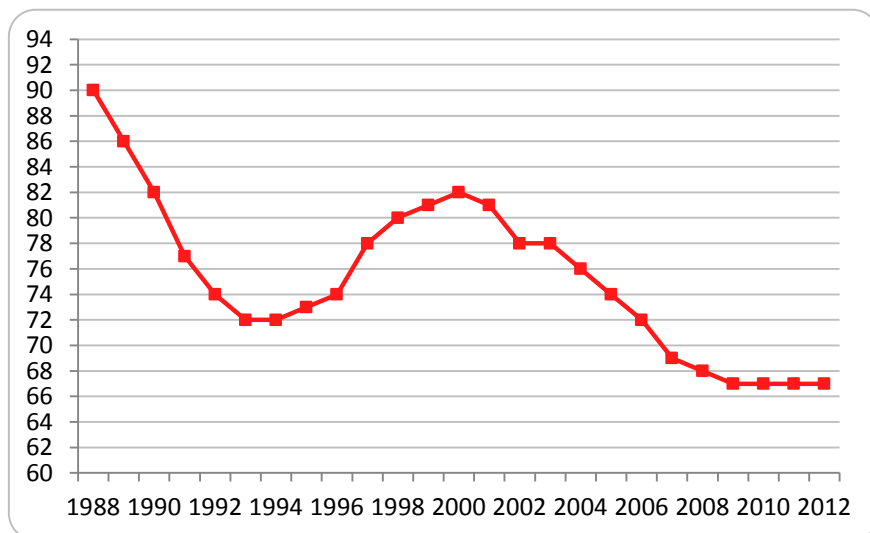
²⁸ CSN (2004).

²⁹ Korrekt antal 2011. Under 2010 var antalet personer som fick avslag på tilläggs lån 14 000. I studiestödsrapporterna
 för 2010 och 2011 har antalet felaktigt angetts till 16 600 respektive 16 900.

5.4.4 Lånebenägenhet

Med lånebenägenhet menas andelen studerande med studiemedel som utöver studiebidrag även har lån. Studiemedelstagarnas benägenhet att ta studielån har minskat kontinuerligt sedan studiestödsreformen 2001, men under de senaste åren har minskningen börjat plana ut.

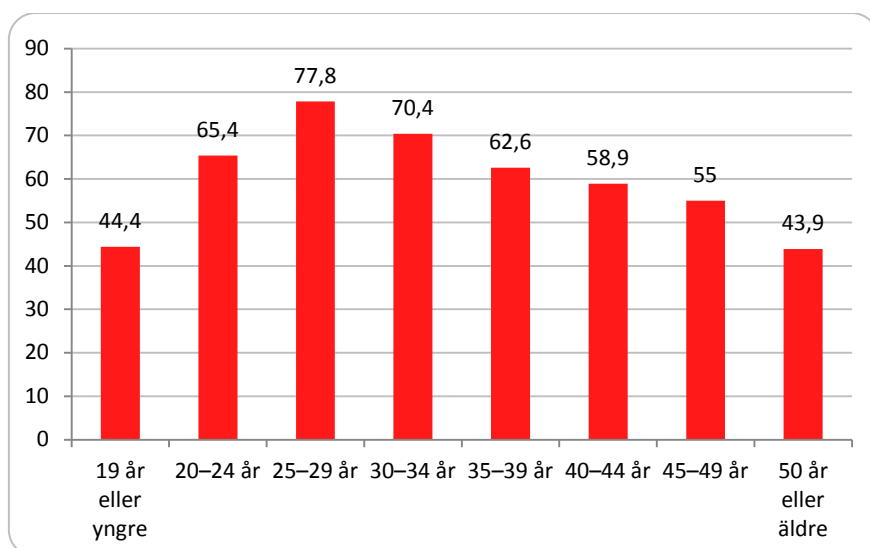
Diagram 5.13 Lånebenägenhet, andel i procent, 1988–2012

Införandet av det nya annuitetslånet 2001 är en del av förklaringen till att lånebenägenheten har minskat sedan 2001. Tidigare studier från CSN visar att studiemedelstagarna nu mer noggrant överväger sitt låntagande jämfört med dem som tog lån på 1990-talet.³⁰

Under 2012 tog 67,2 procent av studiemedelstagarna lån. Lånebenägenheten ökade med 0,3 procentenheter bland samtliga studerande med studiemedel jämfört med 2011. Det är första gången det sker ökning sedan lånetypen annuitetslån infördes den 1 juli 2001. Det är dock för tidigt att tala om något trendbrott, eftersom förändringar i låntagarnas åldersstruktur kan vara förklaringen till ökningen.

Diagram 5.14 Lånebenägenhet, fördelat på åldersgrupp, andel i procent, 2012

³⁰ CSN (2011a).

De som oftast tar lån är studerande i åldern 25–34 år. De yngsta och de äldsta studerandegrupperna tar mest sällan lån. Skillnaderna i lånebenägenhet mellan olika åldersgrupper har varit bestående över tid.

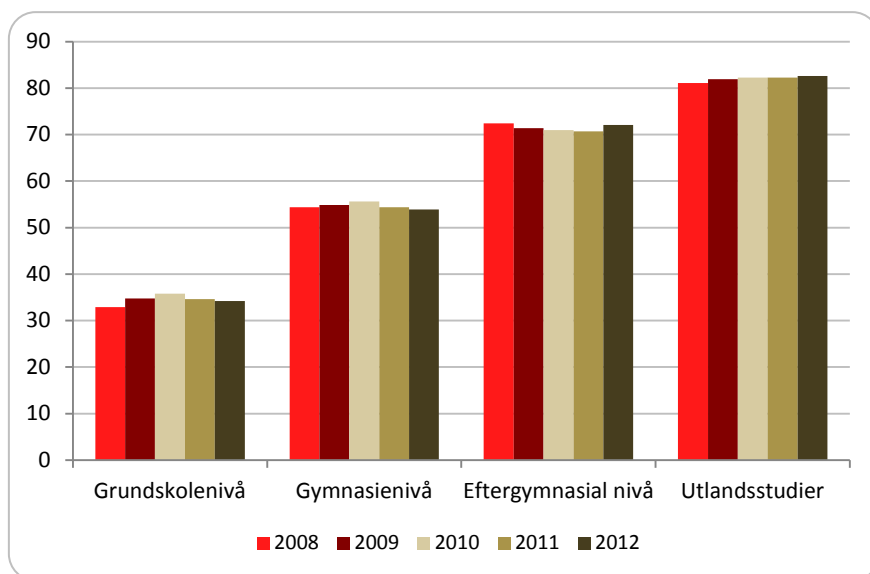
Män med studiemedel tar oftare lån jämfört med kvinnor, vilket är en trend som har bestått under en lång tid. Under 2012 tog 68,4 procent av männen och 66,4 procent av kvinnorna lån.

De studerande som väljer att inte ta studielån måste ha andra försörjningsmöjligheter under studietiden. Det kan exempelvis vara besparingar, lön eller ekonomiskt stöd från föräldrar eller en partner. En enkätundersökning från hösten 2011 visar att studerande yngre än 25 år oftare bor kvar hemma hos föräldrarna och får ekonomiskt stöd av sina föräldrar jämfört med äldre studerande. Studerande som är 35 år eller äldre får oftare ekonomiskt stöd av en partner och försörjer sig oftare med lön från arbete jämfört med de yngre studerandegrupperna.³¹ För de studerande som är 50 år eller äldre är det möjligt att lånebenägenheten påverkas av återbetalningsreglerna. Vid kort återbetalningstid blir årsbeloppen höga. Detta är några faktorer som förklarar skillnaden i lånebenägenheten mellan olika åldersgrupper.

Högst lånebenägenhet bland utlandsstuderande

Lånebenägenheten är högst bland dem som studerar utomlands. Under 2012 valde 83 procent av de utlandsstuderande att ta lån.

Diagram 5.15 Lånebenägenhet, fördelat på utbildningsnivå och utlandsstudier, andel i procent, 2008–2012

Lånebenägenheten bland utlandsstuderande har varierat mycket lite under de senaste fem åren. Att en högre andel av de utlandsstuderande lånar jämfört med studerande på eftergymnasial nivå i Sverige beror på att deras omkostnader många gånger är större än för dem som studerar i Sverige. Det kan också tänkas att de utlandsstuderande inte har lika stora möjligheter att arbeta vid sidan av studierna som dem som studerar i Sverige.

Minst benägna att låna är studerande på grundskolenivå, där 34 procent lånade under 2012. På gymnasienivå var andelen som lånade 54 procent och på eftergymnasial nivå var den 72 procent. Lånebenägenheten bland dem som studerar på eftergymnasial nivå i Sverige har därmed ökat med 1 procentenhet jämfört med 2011.

³¹ CSN (2012a).

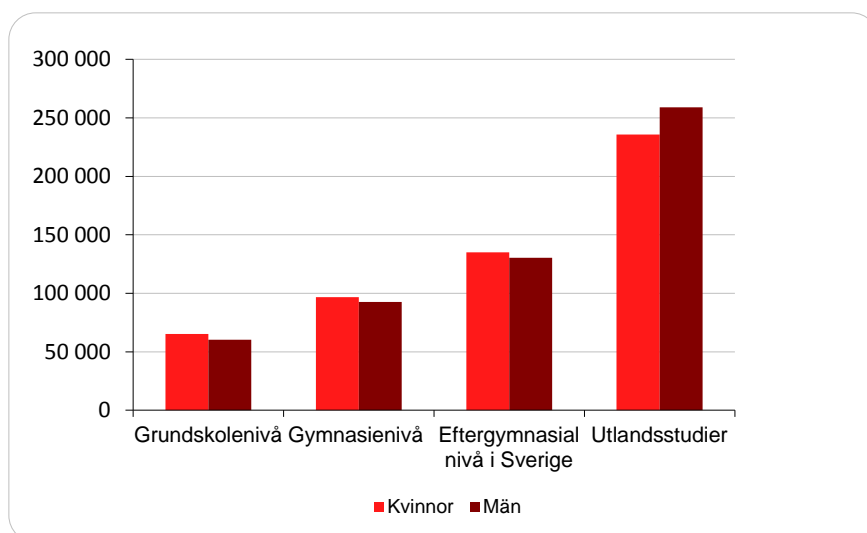
En förklaring till att studerande på låga utbildningsnivåer förhållandevis sällan väljer att låna kan vara att de har en ganska negativ syn på sin framtida ekonomiska situation. En del studerande på lägre utbildningsnivåer planerar också att fortsätta till eftergymnasiala studier. Genom att avstå från lån kan dessa studerande hålla nere skuldsättningen under den relativt långa utbildningstiden.

De studiemedelstagare som väljer att ta studielån kan också välja att låna ett mindre belopp än vad som maximalt är möjligt. Det är dock ganska ovanligt att låntagarna gör det. Av dem som lånade för studier på grundskolenivå under 2012 var det endast 5 procent som lånade mindre än det maximala beloppet. Motsvarande andel var 6 procent för studier på gymnasienivå och 7 procent för studier på eftergymnasial nivå. Bland de utlandsstuderande var det 3 procent av låntagarna som valde att låna ett mindre belopp. Andelen som lånar mindre har varit mer eller mindre oförändrad under en lång tid. Detta gäller samtliga utbildningsnivåer.

5.4.5 Nya återbetalningsskyldiga låntagare

För att ge en bild av hur mycket de studerande lånar under studietiden redovisas i detta avsnitt uppgifter om studieskulden för annuitetslånet vid återbetalningens början, det vill säga direkt efter studiernas slut.³² Uppgifterna avser de personer som blev återbetalningsskyldiga på sitt annuitetslån den 1 januari 2013. De kan också ha lånat i något av de äldre lånesystemen, men sådana skulder ingår inte i den här redovisningen. Eftersom skuldsättningen skiljer sig mycket mellan studerande på olika nivåer, redovisas skuldsättningen fördelad på utbildningsnivå.

Diagram 5.16 Genomsnittlig skuld på annuitetslån för nya återbetalningsskyldiga 2013¹, fördelat på utbildningsnivå, utlandsstudier och kön, kronor

¹ Uppgifterna avser samtliga låntagare som har blivit återbetalningsskyldiga på annuitetslånet. En person kan ha en studieskuld som gäller flera nivåer och även utlandsstudier, men för att exempelvis redovisas under "Grundskolenivå" måste personen ha haft studiemedel för den nivån. Den genomsnittliga skulden för utlandsstuderande innehåller därför även lån som studerande utomlands har tagit på exempelvis eftergymnasial nivå i Sverige.

De studerande som har studerat på eftergymnasial nivå i Sverige har lånat i genomsnitt 133 100 kronor. Denna grupp har inte haft studiemedel för utlandsstudier, men de kan ha

³² I detta avsnitt beskrivs nya återbetalningsskyldiga låntagares skuldsättning, det vill säga låntagare som precis har slutat studera eller gjort ett uppehåll i sina studier. Skuldsättning i övrigt och återbetalningen av lån behandlas i kapitel 8.

studerat på flera utbildningsnivåer. För dem som har studerat helt eller delvis utomlands på eftergymnasial nivå var skuldsättningen 245 200 kronor.

De låntagare som enbart hade studerat utomlands hade den högsta skuldsättningen med i genomsnitt 283 500 kronor, trots att de använt det i genomsnitt minsta antalet studiemedelsveckor.³³ De som endast studerat delvis utomlands hade en genomsnittsskuld på 233 300 kronor.

Kvinnorna hade en något högre genomsnittlig skuld än männen, vilket gäller på både grundskolenivå och gymnasienivå. Det beror främst på att fler av kvinnorna även har studerat på eftergymnasial nivå.

Den genomsnittliga skuldsättningen för dem som enbart har studerat på grundskolenivå är 26 400 kronor för kvinnorna och 25 400 för männen. Det finns dock en stor spridning i gruppen. Det högsta skuldbeloppet för kvinnor och män är 131 600 respektive 143 500 kronor som har lånats för 90 respektive 100 veckors studier på grundskolenivå.

För dem som har studerat enbart på gymnasienivå är den genomsnittliga skuldsättningen 49 800 kronor för kvinnorna och 45 300 för männen. Det högsta skuldbeloppet är 277 200 kronor och gäller gymnasiestudier utomlands. Bland dem som har studerat både på grundskolenivå och gymnasienivå men inte på eftergymnasial nivå är genomsnittsskulden 50 400 kronor för kvinnorna och 49 900 för männen. Det högsta skuldbeloppet är 300 500 kronor och det gäller också gymnasiestudier utomlands.

Jämfört med de låntagare som blev återbetalningsskyldiga 2012 är den genomsnittliga skuldsättningen något högre på samtliga utbildningsnivåer och särskilt för studier utomlands. För dem som har studerat utomlands är den genomsnittliga skuldsättningen 11 000 kronor högre.

Av de låntagare som blev återbetalningsskyldiga den 1 januari 2013 hade 89 procent en skuld som var lägre än 200 000 kronor, medan 1 procent hade en studieskuld som översteg 500 000 kronor.

5.5 Studieekonomi

De studerandes studieekonomi kan undersökas på många sätt. Ett sätt är att fråga de studerande om vad de anser om sin studieekonomi. Ett annat sätt är att jämföra studiemedelnivån med konsumentprisindex (KPI) eller med skäliga levnadsomkostnader enligt exempelvis Konsumentverkets normer. Den senare metoden används bland annat av Swedbank³⁴ och Sveriges Förenade Studentkårer (SFS).³⁵ Metoden har även använts av Studiesociala kommittén.³⁶ CSN använder olika metoder för att undersöka studiemedlens tillräcklighet.

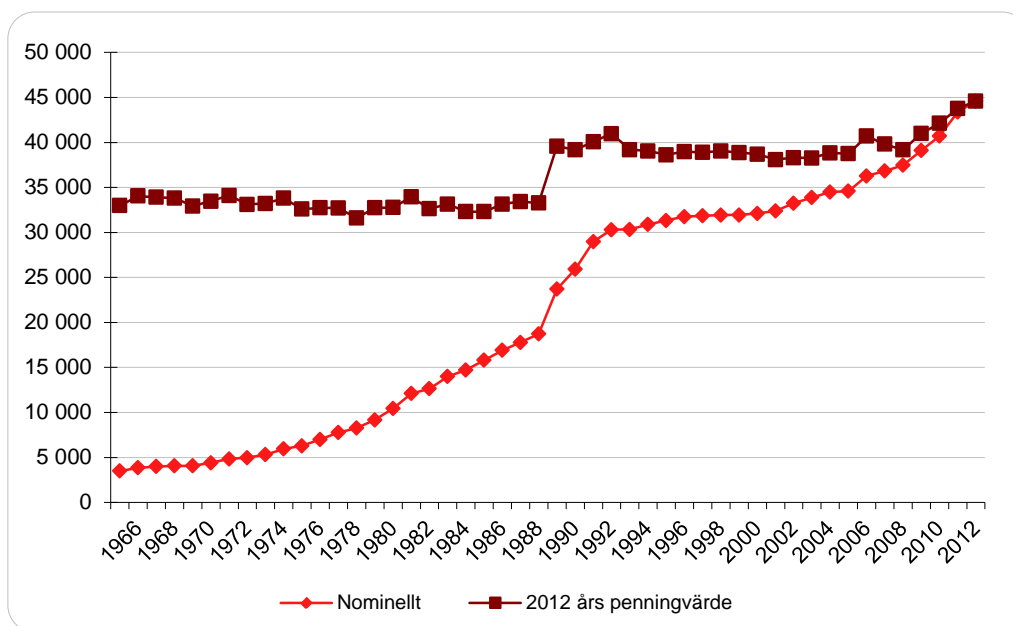
³³ Se avsnitt 5.8, tabell 5.10.

³⁴ Hämtat från Swedbank, <https://www.swedbank.se>, den 12 mars 2013.

³⁵ Hämtat från Sveriges Förenade Studentkårer, <https://www.sfs.se>, den 12 mars 2013.

³⁶ SOU 2009:28.

Diagram 5.17 Studiemedlens utveckling, fördelat på nominella belopp och 2012 års penningvärde, kronor, 1965–2012¹

¹Studiemedelsbeloppet avser 20 veckors heltidsstudier framräknat i 2012 års penningvärde enligt SCB:s prisräknare. Hämtat från SCB, www.scb.se, 2013-02-07.

En jämförelse med konsumentprisindex³⁷ (KPI) visar att studiemedlens allmänna köpkraft under 2012 var den högsta sedan studiemedelssystemet infördes 1965. Detta tyder på att studiemedlens värde står sig relativt väl. Den ökade köpkraften kan förklaras av att studiemedlen höjdes både 2010 och 2011. En brist med att mäta köpkraften i förhållande till KPI är dock att studerande, liksom många andra låginkomstgrupper, har delvis andra utgifter än dem som KPI motsvarar. Exempelvis utgör livsmedel och boende större delar av de flesta studerandes utgifter jämfört med befolkningen i stort.

I CSN:s senaste stora enkätundersökning om de studerandes situation från hösten 2011 ansåg en fjärdedel av studiemedelstagarna att studiemedlen helt täckte deras levnadsomkostnader. Bland dem som hade både lån och bidrag var det en tredjedel som ansåg att studiemedlen helt täckte deras levnadsomkostnader. Det var en klar ökning jämfört med 2009 års undersökning. Förklaringen till detta kan vara att studiemedelsbeloppet höjdes både den 1 januari 2010 och den 1 juli 2011, utöver den årliga basbeloppsjusteringen. Av de tillfrågade var det en femtedel som ansåg att studiestödet täckte mindre än hälften av levnadsomkostnaderna. En ny undersökning av de studerandes ekonomiska och sociala situation kommer att göras under hösten 2013.

³⁷ Konsumentprisindex (KPI) är det mest använda måttet för prisutveckling. KPI avser att visa hur konsumentpriserna i genomsnitt utvecklar sig för hela den privata inhemska konsumtionen, det vill säga de priser som konsumenterna faktiskt betalar.

5.6 Inkomster under studietiden

5.6.1 Regler och syfte

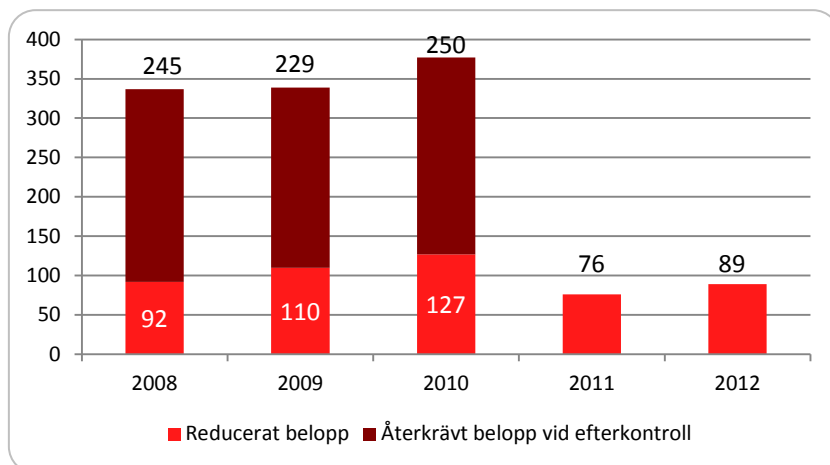
Inom studiemedelssystemet finns det en behovsprövning som innebär att studiemedlen reduceras om den studerandes inkomst överstiger en så kallad fribeloppsgräns. Syftet med fribeloppet är dels att hålla nere kostnaderna för studiemedelssystemet, dels att utgöra en drivkraft för effektiva studier. Fribeloppet bestäms halvårsvis med utgångspunkt i det antal veckor med studiemedel som beviljas. Vid 20 veckors heltidsstudier var fribeloppet 70 400 kronor under 2012. Det innebär att en studerande som hade studiemedel under ett normalt läsår om 40 veckor kunde tjäna 140 800 kronor utan att studiemedlen reducerades. Det motsvarar en månadsinkomst på 11 700 kronor. En studerande som överstiger fribeloppsgränsen får sina studiemedel reducerade med 61 procent av den inkomst som överstiger fribeloppet.

5.6.2 Utveckling

Vid ansökan om studiemedel ska den sökande beräkna sin inkomst för det eller de kalenderhalvår som ansökan avser. Om den beräknade inkomsten överstiger fribeloppsgränsen, får den studerande utbetalningar med reducerade belopp. Om den studerande anmäler en inkomst först efter utbetalningarna är gjorda, kräver CSN tillbaka de studiemedel som har betalats ut för mycket. CSN kontrollerar sedan alla studiemedelstagare mot överskottet i inkomstlagen tjänst, näringsverksamhet och kapital enligt taxeringen för året. Denna kontroll genomförs först när taxeringen blir klar, det vill säga närmare två år efter studieåret. CSN beslutar då om återkrav av studiemedel för dem som har haft inkomster över fribeloppet och som tidigare inte meddelat detta.

Uppgifterna om reducerade studiemedel delas av ovanstående skäl upp i två delar: uppgifter om de utbetalda belopp som har reducerats utifrån den studerandes egen anmälan och uppgifter om belopp som återkrävts efter kontrollen. De senaste tillgängliga uppgifterna om efterkontroll och återkrav avser studie- och inkomståret 2010. I de reducerade beloppen ingår bara sådana inkomständringar som gjorts under studietiden. Det förekommer dock även att studerande anmäler inkomständring efter aktuellt studiehalvår men innan efterkontrollen av inkomstuppgifterna. Sådana anmälda uppgifter ingår inte i de uppgifter som presenteras här.

Diagram 5.18 Reducerade¹ och återkrävda belopp med anledning av inkomster över fribeloppsgränsen, miljoner kronor, 2008–2012

¹ Uppgifterna för 2008–2011 har uppdaterats. Tidigare versioner av studiestödsrapporten innehåller endast reducerade bidragsbelopp.

Studiemedel som reduceras utifrån de studerades egna inkomstuppgifter har ökat till och med 2010. Att de egenanmälda inkomsterna ökade medan de efterkontrollerade minskade under 2009 beror på att kontrollerna skärptes detta år. Sedan inkomståret 2007 kontrolleras även studiemedelstagare som enbart studerade den ena av årets båda terminer. Denna efterkontroll gjordes för första gången under 2009. Den tydliga minskningen i anmälda inkomster för 2011 förklaras med att fribeloppet höjdes kraftigt den 1 januari 2011.

Under 2012 reducerades de utbetalda studiemedlen med motsvarande 89 miljoner kronor utifrån de inkomstuppgifter som de studerande själva hade anmält. Det är en ökning med 17 procent jämfört med 2011.

Tabell 5.8 Antal personer som uppgett inkomster över fribeloppsgränsen¹ och antal personer som fått återkrav på grund av efterkontrollerad inkomst, 2008–2012

	Uppgett inkomst under studietiden	Fått återkrav på grund av efterkontrollerad inkomst ²	Både uppgett inkomst och fått återkrav ³
2008	17 064	15 381	5 755
2009	19 110	13 751	5 596
2010	21 604	14 652	6 087
2011	11 366		
2012	12 708		

¹ Uppgifterna över antalet som har uppgett en inkomst över fribeloppsgränsen är framtagna ur en ny statistikdatabas och överensstämmer därför inte helt med tidigare uppgifter.

² Avser personer som under studietiden har uppgett att inkomsten skulle vara lägre än fribeloppsgränsen men som sedan fått återkrav i samband med efterkontrollen av inkomstuppgifterna.

³ Dessa personer ingår även bland dem som har uppgett inkomst under studietiden.

Fribeoppshöjningen 2011 gjorde att antalet studerande som uppgett inkomster över fribeoppsgränsen nästan halverades jämfört med 2010. Under 2012 ökade antalet med 1 300 personer.

Av studiemedelstagarna var det sammantaget 8 procent som antingen fick reducerade studiemedel eller återkrav på grund av att inkomsten översteg fribeopppet under 2010. Det motsvarar 36 000 personer. Det sammanlagda reducerade och återkrävda beloppet var 11 procent högre för 2010 jämfört med 2009.

5.6.3 Arbete vid sidan av studierna

CSN genomförde hösten 2011 en undersökning av de studerandes ekonomiska och sociala situation där frågor kring arbete vid sidan av studierna belystes särskilt.³⁸ Enligt undersökningen arbetade 46 procent av de studerande. Studerande utan studiemedel arbetar naturligt nog i större utsträckning än studerande med studiemedel. Av dem som hade studiemedel arbetade 42 procent vid sidan av sina studier. Det är ett oförändrat resultat jämfört med motsvarande undersökning 2009. Kvinnor arbetade i högre grad än män och äldre studerande arbetade oftare än yngre. De kvinnor som studerar är äldre än männen, vilket innebär att det finns ett samband mellan kön, ålder och arbete.

Det var betydligt vanligare att studerande på eftergymnasial nivå arbetade vid sidan av studierna än att studerande på övriga nivåer gjorde det. Studerande på grundskolenivå arbetade i minst utsträckning parallellt med studierna. Trots detta är lånebenägenheten lägst för studerande på denna nivå. Skälet till att studerande på grundskolenivå inte arbetade var framför allt att de inte kunde få något arbete.

³⁸ CSN (2012a).

De flesta som arbetade parallellt med studierna gjorde det högst 40 timmar per månad, varav 52 procent arbetade högst 20 timmar per månad. Det motsvarar 5 timmar per vecka.

5.7 Ålder och åldersgränser

5.7.1 Regler och syfte

Studerande på grundskole- eller gymnasienivå kan få studiemedel från och med höstterminen det år de fyller 20 år. För studerande på eftergymnasial nivå finns det inte någon nedre åldersgräns.

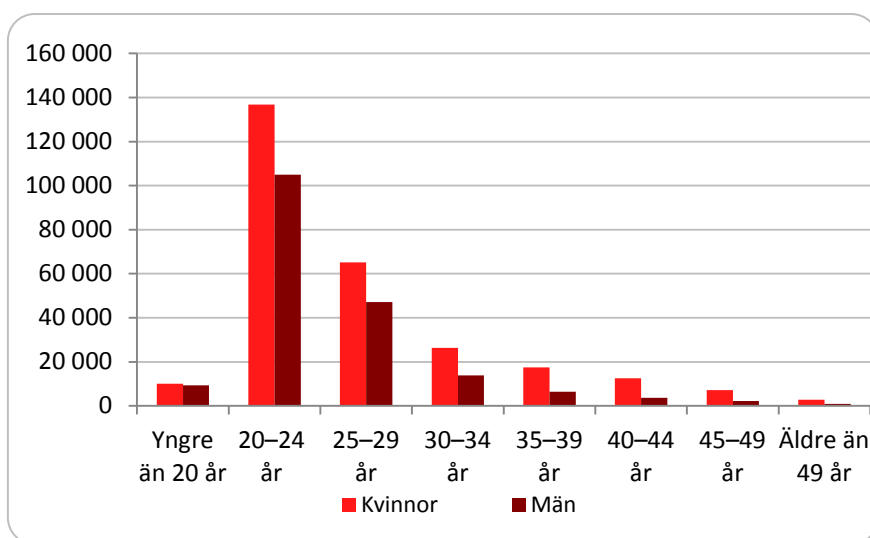
Nästa åldersgräns infaller det år den studerande fyller 25 år. Vissa studerande kan från den åldern få studiemedel med den högre bidragsnivån och även tilläggs lån. Det finns två övre åldersgränser, där den ena gäller rätten till studiebidrag och den andra rätten att låna. Studiebidrag lämnas som längst till och med det kalenderår en studerande fyller 54 år. Rätten till lån begränsas successivt från och med det år den studerande fyller 45 år. Denna begränsning innebär att det antal veckor som den studerande kan få studielån minskar enligt en så kallad lånetrappa. Den som är 45 år får låna i högst 220 veckor och därefter minskar rätten att låna med 20 veckor för varje år. Den som är 53 år får låna i högst 60 veckor och den som är 54 år i högst 40 veckor. Tidigare tagna studielån minskar möjligheterna att låna. Åldersgränserna för rätten till studiemedel har höjts successivt. Den senaste förändringen gjordes 2006 då åldersgränsen höjdes från 50 till 54 år.

Åldersgränserna syftar till att ge möjligheter till studier relativt långt upp i åldrarna. Åldersgränsen för studielån ska tillgodose behovet för personer i högre åldrar att studera samtidigt som riskerna för att studielån ska skrivas av hålls nere.

5.7.2 Studiemedelstagarnas ålder

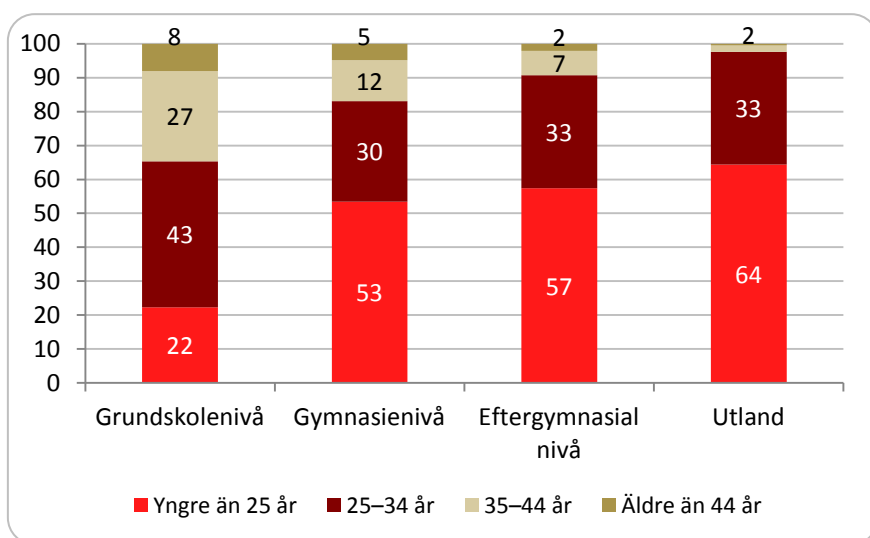
Åldersfördelningen bland studiemedelstagarna har varit relativt oförändrad sedan 2007. Andelen studiemedelstagare yngre än 25 år har dock ökat. Mer än hälften av studiemedeltagarna under 2012 var i åldern 20–24 år. Andelen studiemedelstagare som är yngre än 25 år har ökat från 53 till 56 procent mellan 2007 och 2012. Andelen studiemedelstagare som är under 20 år ökade mellan 2008 och 2009 som en följd av de stora ungdomskullarna. Denna grupp minskade under 2011 och har minskat ytterligare något under 2012 främst på grund av att årskullarna som lämnar gymnasieskolan nu åter blir mindre.

Diagram 5.19 Antal studerande med studiemedel, fördelat på ålder och kön, 2012

Andelen kvinnliga studiemedelstagare ökar med stigande ålder. Jämnast är könsfördelningen i den yngsta åldersgruppen där 52 procent av studiemedelstagarna är kvinnor.

Diagram 5.20 Studerandes ålder, fördelat på åldersgrupp, utbildningsnivå och utlandsstudier, andel i procent, 2012

De som studerar på grundskolenivå är äldre än studerande på övriga nivåer, medan de som studerar utomlands är yngre än övriga studerande. Åldersfördelningen bland studerande på de olika utbildningsnivåerna har varierat mycket lite de senaste åren.

5.7.3 Prövningen av åldersgränserna

Under 2012 hade 13 100 studerande som var 45 år eller äldre studiemedel. Av dessa fick 293 helt avslag på sin ansökan om studielån, medan 372 personer bara kunde få lån en del av studietiden. Det innebär att 5 procent av studiemedelstagarna som var 45 år eller äldre inte kunde beviljas lån i enlighet med sin ansökan.

Under 2012 var det 850 personer som var 54 år eller äldre som ansökte om studiemedel, vilket var något fler jämfört med 2011. Av dessa fick sammanlagt 393 personer helt eller

delvis avslag på sin ansökan på grund av åldersgränsen vid 54 år. Det är ett något större antal jämfört med 2011 och en ökning med 6 procentenheter.

5.8 Tid med studiemedel

5.8.1 Regler och syfte

Studiemedel kan lämnas olika länge beroende på den studerandes utbildningsnivå och i vissa fall utbildningsbakgrund.

En studerande på grundskolenivå som redan har en fullständig grundskoleutbildning eller motsvarande svensk eller utländsk utbildning kan få studiemedel i högst 40 veckor. Studerande på grundskolenivå som inte har en sådan utbildning kan få studiemedel i högst 80 veckor. Den som dessutom behöver färdighetsträning i att läsa, skriva eller räkna kan få studiemedel i ytterligare 20 veckor, det vill säga i sammanlagt högst 100 veckor.

På gymnasienivå kan den som inte har en treårig gymnasieutbildning få studiemedel i högst 120 veckor. Den som har en sådan utbildning eller en motsvarande svensk eller utländsk utbildning kan få studiemedel i högst 80 veckor. För högskolestudier och andra eftergymnasiala studier kan en studerande få studiemedel i högst 240 veckor, vilket motsvarar studier under tolv terminer.

I samband med studiestödsreformen 2001 skärptes och preciserades tidsgränserna. Tidigare var det möjligt för CSN att gå utöver tidsgränserna om det fanns särskilda skäl. Bedömningen av om det fanns särskilda skäl var relativt generös. Reglerna förändrades något 2006 som ett led i de åtgärder som då vidtogs för att öka äldre studerandes möjligheter att få studiemedel. Sedan 2006 kan studiemedel beviljas utöver tidsgränserna med upp till 40 veckor till studerande över 40 år, om det finns särskilda skäl. Endast om det finns synnerliga skäl kan mer studiemedel beviljas än vad som anges i reglerna. Det innebär att möjligheterna är mycket begränsade. Synnerliga skäl kan exempelvis vara en funktionsnedsättning som innebär att studierna tar längre tid.

Tidsgränserna i studiemedelssystemet ska ge alla studerande möjligheter att genomföra sina studier. Dessutom ska de uppmuntra till snabba och effektiva studier.

5.8.2 Hur länge har låntagarna studiemedel?

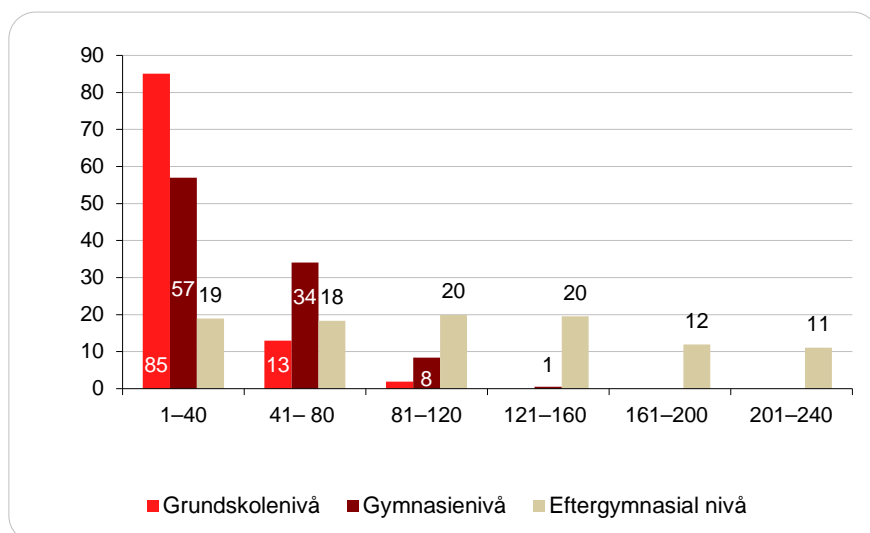
Det finns inte någon statistik över hur länge de studerande i genomsnitt har studiemedel. Det beror på att många studerande dels läser fristående kurser med okänd slutpunkt, dels växlar mellan studier och annan sysselsättning. Detta gör att det är svårt att avgöra vem som återkommer med en ny ansökan om studiemedel och vem som inte gör det.

För att ge en bild av hur länge de studerande använder studiemedel har CSN i stället tagit fram uppgifter över studerande med studielån som blir återbetalningsskyldiga på sitt lån.³⁹ Detta inträffar mellan sex och tolv månader efter den senaste perioden med studiemedel. De flesta som blir återbetalningsskyldiga har alltså studerat färdigt, vilket innebär att det antal studiemedelsveckor de använt bör ge en god indikation hur länge de studerande har studiemedel.

³⁹ Uppgifterna för 2012 baseras på 80 400 nya återbetalningsskyldiga låntagare under 2013. Från och med rapporten *Studiestödet 2011* ingår även veckor med studiestöd före den 2 juli 2001, medan veckor med studiemedel under sjukdom inte tas med i beräkningen. De data som presenteras här kan därför inte helt jämföras med de data som redovisas i studiestödsrapporter för 2010 eller tidigare.

Av studiemedelstagarna studerar närmare en fjärdedel med studiemedel i högst 40 veckor. Det är vanligare med så korta studietider vid studier på lägre nivåer. Bland studerande på eftergymnasial nivå är det naturligt nog en högre andel av studiemedelstagarna som studerar under längre tid.

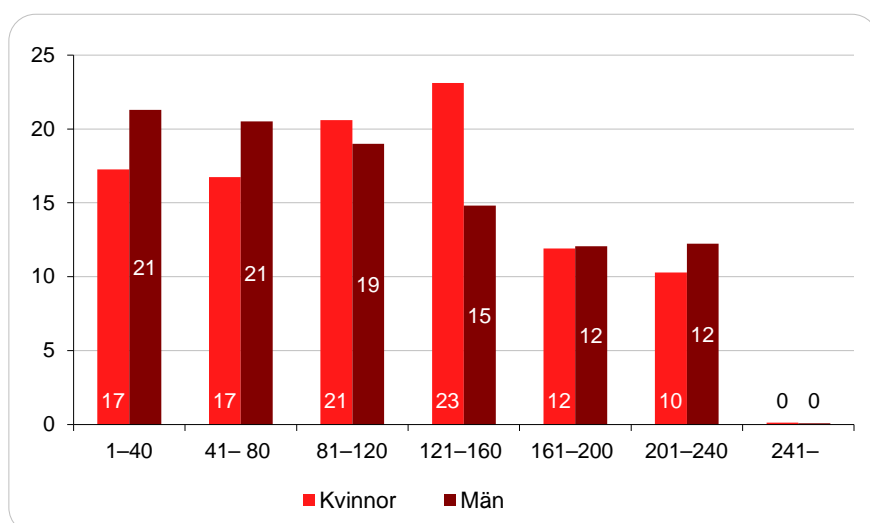
Diagram 5.21 Låntagare som blivit återbetalningsskyldiga 2013, fördelat på utbildningsnivå och antal studiemedelsveckor, andel i procent

Av dem som blev återbetalningsskyldiga 2013 hade 6 100 personer använt studiemedelsveckor för studier på grundskolenivå, medan 37 200 hade använt veckor på gymnasienivå och 57 900 på eftergymnasial nivå. Diagrammet visar att en majoritet av dem på grundskolenivå hade studiemedel för studier på den nivån i högst 40 veckor. Detta gäller även för dem på gymnasienivå. På den eftergymnasiala nivån var det en femtedel som hade studiemedel i högst 40 veckor.

En närmare granskning av dem som studerar på eftergymnasial nivå visar på ganska stora skillnader mellan hur länge kvinnor och män använder studiemedel.

Diagram 5.22 Låntagare på eftergymnasial nivå som blivit återbetalningsskyldiga 2013¹, fördelat på kön och antal studiemedelsveckor, andel i procent

¹Här redovisas endast studiemedelsveckor vid studier på eftergymnasial nivå i Sverige och utomlands, även om de studerande har läst på andra utbildningsnivåer. Redovisningen omfattar 33 349 kvinnor och 24 585 män.

Det är en högre andel män än kvinnor som studerar antingen kort eller lång tid på eftergymnasial nivå. Av männen har 21 procent studiemedel för eftergymnasiala studier i högst 40 veckor jämfört med 17 procent av kvinnorna. Av kvinnorna är det 22 procent som har studiemedel för eftergymnasiala studier i mer än 160 veckor jämfört med 24 procent av männen. Kvinnorna är överrepresenterade på många av de medellånga utbildningarna, vilket gör att de tar studiemedel i mellan två och fyra år.

Många studerande har studiemedel för studier på mer än en utbildningsnivå. I tabellen redovisas dels hur många veckor de studerande i genomsnitt har studiemedel på en viss utbildningsnivå, dels hur många veckor de har studiemedel sammanlagt på alla utbildningsnivåer.

Tabell 5.9 Genomsnittligt antal veckor med studiemedel för låntagare som blivit återbetalningsskyldiga 2013, fördelat på utbildningsnivå

	Grundskole- nivå	Gymnasie- nivå	Eftergymnasial nivå ¹
Antal veckor på aktuell nivå	28	44	115
Antal veckor på samtliga nivåer	82	94	127

¹Inklusive utlandsstuderande.

På grundskolenivå hade låntagarna som blev återbetalningsskyldiga 2012 haft studiemedel i genomsnitt 28 veckor. Eftersom många av dessa låntagare även ha studerat på andra nivåer, hade de i genomsnitt studiemedel i totalt 82 veckor. Låntagare på gymnasienivå hade i genomsnitt haft studiemedel i 44 veckor på den nivån och 94 veckor totalt. En del av dessa låntagare har därmed även studerat på grundskolenivå eller eftergymnasial nivå.

Studerande på eftergymnasial nivå är de som mest sällan läser på någon annan utbildningsnivå. Detta medför att skillnaden mellan antalet studiemedelsveckor på eftergymnasial nivå och på samtliga nivåer endast är 12 veckor för dem.

Studerande på eftergymnasial nivå som blev återbetalningsskyldiga 2013 hade använt studiemedel i genomsnitt 115 veckor för studier på den nivån. Det är endast en marginell skillnad mot dem som blev återbetalningsskyldiga 2012 som använde studiemedel i 114 veckor. För studerande på grundskole- och gymnasienivå var det inte någon förändring.

Av de nya återbetalare 2013 som hade studerat på eftergymnasial nivå var det 48 300 som hade haft studiemedel enbart för studier i Sverige. Närmare 2 300 hade studerat enbart utomlands och 7 400 hade studerat både i Sverige och utomlands. Av tabellen framgår det vissa skillnader mellan de tre grupperna.

Tabell 5.10 Genomsnittligt antal veckor med studiemedel på eftergymnasial nivå för låntagare som blivit återbetalningsskyldiga, fördelat på studier i Sverige och utomlands, 2011–2013

	Studier i Sverige	Studier utomlands	Studier i Sverige och utomlands
Återbetalningsskyldiga 2011	114	102	158
Återbetalningsskyldiga 2012	109	87	161
Återbetalningsskyldiga 2013	109	93	161

Den genomsnittliga förbrukningen av veckor är lägre bland dem som enbart har studerat utomlands jämfört med dem som tillbringat hela sin studietid i Sverige. Det är i stort sett inte någon skillnad i genomsnittlig förbrukning av studiemedelsveckor mellan dem som blev återbetalningsskyldiga 2012 och dem som blev det 2013.

Många av dem som studerar både i Sverige och utomlands studerar i ett annat land under en termin eller ett år som en del av sin svenska högskoleutbildning. Denna grupp hade den högsta genomsnittliga förbrukningen av studiemedelsveckor under alla tre åren. En slutsats av detta är att utlandsstudier i kombination med en svensk högskoleutbildning ofta förlänger den totala studietiden.⁴⁰

5.8.3 Avslag på grund av veckobegränsningen

De studerande som väljer att ansöka om studiemedel trots att de har haft studiemedel i så många veckor som regelverket medger får oftast avslag på sin ansökan. Eftersom många studerande sannolikt avstår från att lämna in en ansökan, ger antalet avslag inte någon fullständig bild av hur många som har behov av studiemedel under längre tid. Antalet och andelen avslag bör dock kunna ses som en indikation på om det är många studerande som är i behov av mer studiemedel eller inte.

Tabell 5.11 Avslag, fördelat på helt och delvis avslag samt på utbildningsnivå och utlandsstudier, andel i procent (antal), 2011–2012

	Helt avslag		Delvis avslag	
	2011	2012	2011	2012
Grundskolenivå	1,6 % (393)	1,6 % (412)	4,4 % (1 104)	4,1 % (1 071)
Gymnasienivå	0,4 % (558)	0,4 % (547)	1,7 % (2 167)	1,8 % (2 173)
Eftergymnasial nivå	0,1 % (455)	0,2 % (524)	0,9 % (2 936)	0,8 % (2 940)
Utlandsstudier (eftergymnasial nivå)	0,1 % (34)	0,1 % (36)	2,0 % (604)	1,8 % (620)

Under 2012 fick 8 323 sökande helt eller delvis avslag på sin ansökan om studiemedel på grund av att de redan hade utnyttjat det maximala antalet studiemedelsveckor. Det motsvarar 1,6 procent av samtliga som hade ansökt om studiemedel.

Störst risk att få avslag på sin ansökan om studiemedel är det för dem som studerar på grundskolenivå, där 6 procent av de sökande får helt eller delvis avslag. CSN har i en särskild rapport från 2010 pekat på att studiemedelsveckorna är knappt tilltagna för studerande på grundskolenivå.⁴¹

Under 2012 lämnade CSN över 575 överklagade ärenden om veckobegränsning till Överklagandenämnden för studiestöd (ÖKS). Av dessa gällde 217 ärenden veckobegränsningen på eftergymnasial nivå och 358 ärenden veckobegränsningen på grundskole- och gymnasienivå. Antalet överklagade ärenden om veckobegränsning som överlämnades till ÖKS har minskat jämfört med 2011.

Av de ärenden som ÖKS avgjorde under 2012 ändrades besluten till bifall i 1 procent av ärendena om studier på eftergymnasial nivå och 3 procent av ärendena om studier på grundskole- eller gymnasienivå. Andelen bifall av ärenden om studier på grundskole- eller gymnasienivå minskade med 2 procentenheter under 2012.⁴²

⁴⁰ En tredjedel av de utlandsstuderande anger att utlandsstudierna förlängde deras utbildningstid (CSN 2010a).

⁴¹ CSN (2010b).

⁴² Överklagandenämnden för studiestöd (2013). Det ska noteras att uppgifterna skiljer sig från vad som redovisas av ÖKS i sin årsredovisning. Skillnaderna beror på att ÖKS redovisar inkomna och avgjorda ärenden under 2012. CSN:s uppgifter om tilldelning av studiestöd avser ansökningar om studiemedel för 2012, oavsett när överklagandet kom in till och behandlades av CSN.

5.9 Studieresultat

5.9.1 Regler och syfte

För att fortsatta studiemedel ska beviljas, krävs det att den studerande uppnår tillräckliga studieresultat. Kraven på studieresultat syftar till att studieeffektiviteten ska vara god och att den studerande inte ska kunna ta stora studielån utan att uppvisa studieresultat. För att en studerande som haft studiemedel ska kunna beviljas fortsatta studiemedel måste han eller hon visa på tillräckliga studieresultat och studierna ska ha bedrivits i normal takt. För en högskolestuderande är kravet att klara minst 75 procent av sina studier för att kunna få nya studiemedel. För den som studerar på grundskole- eller gymnasienivå krävs det i princip att studieplanen följs. En sammanlagd eftersläpning på upp till en halv termin tillåts dock för dem som studerar på komvux.

Om studieresultaten inte är tillräckliga, kan den studerande ändå beviljas studiemedel om det finns särskilda skäl. För att den studerande ska beviljas studiemedel på grund av särskilda skäl ska det finnas ett tydligt samband mellan det skäl som anges och det bristande studieresultatet.

Den 1 juli 2010 ändrades reglerna för studieresultatprövning i syfte att öka genomströmningen på utbildningar och att öka rättssäkerheten i prövningen.⁴³ De ändrade reglerna avsåg främst studier på eftergymnasial nivå. Före regeländringen kunde en högskolestuderande beviljas studiemedel om han eller hon klarade minst 50 procent av sina studieresultat. Detta förutsatte dock att han eller hon tidigare hade klarat i genomsnitt minst 75 procent av sina studieresultat.

Bedömningen av vilka skäl som kan beaktas för dem som inte nått tillräckliga studieresultat blev också mer restriktiv i samband med regelförändringen. Detta gäller även studier på grundskole- och gymnasienivå. Exempelvis accepteras inte längre byte av studieinriktning som ett förhållande som gör att bristande resultat kan accepteras. Bristande resultat accepteras inte heller, även om det var länge sedan studierna bedrevs.

5.9.2 Prövningen av studieresultat

Under 2012 fick 40 500 studerande avslag på sin ansökan om studiemedel på grund av bristande studieresultat. Det är en ökning med 2 100 studerande jämfört med 2011. Andelen som fick avslag under året är 8 procent av samtliga som ansökte om studiemedel.

I samband med de ändrade reglerna för studieresultatprövningen ökade antalet avslag på grund av bristande studieresultat. För att bättre spegla regeländringens effekter på resultatprövningen presenteras här en serie där antalet avslag på grund av bristande studieresultat redovisas per läsår i stället för kalenderår.

⁴³ Prop. 2009/10:141.

Tabell 5.12 Antal avslag på grund av bristande studieresultat, studerande i Sverige eller utomlands, fördelat på utbildningsnivå och läsår

	Grundskolenivå	Gymnasienivå	Eftergymnasial nivå	Totalt ¹
2007/08	687	2 529	7 727	10 762
2008/09	706	2 677	7 565	10 772
2009/10	872	3 541	8 996	13 166
2010/11	1 369	8 366	19 508	28 791
2011/12	1 317	9 841	21 600	32 480

¹ Siffrorna är bruttoräknade, vilket innebär att en person kan förekomma på flera studienivåer. Den totala siffran är nettoräknad.

Under läsåret 2010/11 mer än fördubblades antalet avslag. Ökningen är en direkt effekt av regeländringen som då tillämpades för första gången. Antalet avslag ökade också under läsåret 2011/12. Antalet avslag har ökat även för studerande på grundskole- och gymnasienivå trots att studieresultatkravet inte ändrades för dem. För denna studerandegrupp beror ökningen på att flera av de skäl som tidigare kunde beaktas har tagits bort. Under läsåret 2009/10, innan reglerna ändrades, fick 3,5 procent av dem som ansökte om studiemedel på gymnasienivå avslag på grund av otillräckliga studieresultat. Under läsåret 2011/12 var motsvarande andel 9,1 procent.

En studerande som inte uppnår tillräckliga studieresultat kan trots detta beviljas studiemedel om det finns särskilda skäl.

Tabell 5.13 Antal studerande som fått bifall trots bristande studieresultat, fördelat på skäl, 2011–2012¹

Skäl till bifall	2011	2012
Studier för mer än 10 år sedan	54	0
Nystart (normalt studier för mer än 3 år sedan)	270	0
Byte av utbildningsnivå	81	0
Byte av utbildning inom samma nivå	116	0
Personliga förhållanden	4 349	3 257
God totalbild	38	0
Totalt	4 908	3 257

¹ Vissa beslutsgrunder användes övergångsvis även för beslut fattade för läsåret 2010/11.

Antalet studerande som trots bristande resultat beviljades studiemedel med hänsyn till särskilda skäl minskade med 1 650 personer mellan 2011 och 2012.

Under 2012 prövade ÖKS 2 039 ärenden om studieresultatprövning, vilket är en minskning med 169 ärenden eller 8 procent jämfört med 2011. Hela minskningen avsåg ärenden om studier på eftergymnasial nivå. Antalet ärenden på grundskole- och gymnasienivå ökade däremot med 6 procent. ÖKS biföll 186 överklaganden, vilket motsvarar 9 procent av ärendena. Det är en ökning med 1 procentenhet jämfört med 2011.⁴⁴

⁴⁴ Överklagandenämnden för studiestöd (2013).

5.10 Studiemedel vid sjukdom och vid vård av barn eller närstående

5.10.1 Egen sjukdom

Inom studiemedelssystemet finns det en form av sjukförsäkring för de studerande. Den innebär dels att en studerande som blir sjuk och är helt oförmögen att studera har rätt att behålla studiemedlen under sjukdomstiden, dels att den som tar studielån får lånet avskrivet från och med sjukdag 31.

De veckor med studiemedel som den studerande använder under sjukdomstiden räknas inte in vid beräkningen av det maximala antalet studiemedelsveckor. Detta gäller från den första veckan under sjukdomstiden. Det ställs inte heller något krav på studieresultat för den tid då en studerande är sjuk.

Studerande i Sverige ska anmäla sjukdom till Försäkringskassan, eftersom det är de som sköter prövningen av studieförmågan. Studerande utomlands ska anmäla sjukdom till CSN. De lån som skrivs av finansieras inom socialförsäkringsområdet genom att Försäkringskassan årligen för över medel till CSN motsvarande kostnaden för skuldreduceringen.

Under 2012 hade 7 100 studerande godkända frånvarodagar på grund av sjukdom. Det motsvarar 1,5 procent av samtliga studiemedelstagare. Av dem hade 5 100 studerande en godkänd sjukperiod som var minst en vecka lång och som därmed räknades bort från det maximala antalet studiemedelsveckor. Det motsvarar 1,1 procent av samtliga studiemedelstagare. Sammanlagt fick dessa personer 31 000 studiemedelsveckor borträknade på grund av sjukdom. Detta innebär att varje person fick i genomsnitt 6 veckor borträknade under året. Att det är mindre än 2 procent av studiemedelstagarna som anmäler sjukdom kan tolkas som att många avstår från att anmäla sjukdom till Försäkringskassan.

Skuldavskrivning på grund av sjukdom

Prövningen av skuldavskrivning vid sjukdom för studerande som har lån sker alltid med en viss eftersläpning. I rapporten *Studiestödet 2011* redovisades endast uppgifter för första kalenderhalvåret 2011 på grund av att det pågick ett utvecklingsarbete inom it-systemet för skuldavskrivning under 2012. Därför redovisas uppgifter för hela kalenderåret 2011 i denna rapport samt preliminära uppgifter för 2012 eftersom de ärenden som kräver manuell handläggning inte är åtgärdade⁴⁵.

⁴⁵ Detta gäller 392 ärenden som kommer att prövas manuellt under 2013.

Tabell 5.14 Antal personer som fått skuldavskrivning på grund av sjukdom, fördelat på antal dagar i medeltal och totalt avskrivet belopp, miljoner kronor, 2010–2012¹

	Antal personer	Antal dagar i medeltal	Totalt avskrivet belopp, mnkr
2010			
Kvinnor	1 732	54	16,0
Män	507	56	4,9
Samtliga	2 239	54	20,9
2011			
Kvinnor	1 722	57	17,5
Män	475	59	5,0
Samtliga	2 197	58	22,5
2012¹			
Kvinnor	1 528	52	15,3
Män	426	55	4,6
Samtliga	1 954	52	19,9

¹Uppgifterna är preliminära.

Antalet låntagare som var helt oförmögna att studera så länge att de fick en reduktion av sin studieskuld var i stort sett oförändrat mellan 2010 och 2011. Sammanlagt fick låntagarna en reduktion av sina studieskulder med 22,5 miljoner kronor under 2011. Det motsvarar ett genomsnittligt avskrivet belopp på 9 200 kronor per person.

Under 2012 har 19,9 miljoner kronor skrivits av på grund av sjukdom, vilket är i genomsnitt 9 450 kronor per person. Av de avskrivna beloppen gällde 96 respektive 98 procent grundlån under 2011 och 2012. Resterande andelar var merkostnadslån och tilläggs lån.

De lån som skrevs av under 2011 motsvarade i genomsnitt 58 studiedagar. Detta innebär att de som fick skuldavskrivning på grund av sjukdom 2011 var sjukskrivna under i genomsnitt 88 dagar. Under 2012 skrevs det av i genomsnitt 52 dagar, vilket motsvarar 82 sjukskrivningsdagar. Uppgifterna för 2012 kan dock komma att ändras när de ärenden som ska handläggas manuellt blir beslutade. Kvinnorna är överrepresenterade bland dem som får skuldavskrivning på grund av sjukdom under studietiden. Både 2011 och 2012 uppgick andelen kvinnor med skuldavskrivning till 78 procent, medan andelen kvinnor bland låntagarna var 59 procent båda åren.⁴⁶

Studier på eftergymnasial nivå får fler dagar avskrivna

Studier på olika utbildningsnivåer beviljades skuldreduktion ungefär i enlighet med hur hög andel av studiemedeltagarna som studerade på respektive nivå. Det avskrivna beloppet var under 2011 i genomsnitt 11 600 kronor på eftergymnasial nivå, 7 100 kronor på gymnasienivå och 3 300 kronor på grundskolenivå. Skillnaden mellan utbildningsnivåerna beror delvis på att många studerande på grundskole- och gymnasienivå har studiemedel med den högre bidragsnivån. De lånar därmed lite mindre och får följaktligen skuldavskrivning med ett lägre belopp. Skillnaderna beror även på att det skiljer i längd på sjukskrivningsperioderna mellan de olika nivåerna. Under 2011 fick studerande på eftergymnasial nivå avskrivna lån motsvarande i genomsnitt 61 dagar, medan studerande på grundskolenivå och gymnasienivå fick i genomsnitt 34 respektive 51 dagar. Uppgifter för 2012 redovisas i nästa års rapport, eftersom de än så länge är preliminära.

Äldre låntagare är oftare sjuka under långa perioder och får därmed oftare skulden reducerad jämfört med yngre låntagare. Av dem som fick skuldavskrivning var 34 procent

⁴⁶ I avsnitt 5.12 redovisas en ny studie av CSN som behandlar studerande kvinnors och mäns upplevelse av sin hälsa.

yngre än 25 år, trots att 53 procent av samtliga låntagare var yngre än 25 år under 2011 och 2012.

5.10.2 Vård av barn eller närstående

En studerande kan få behålla sina studiemedel när han eller hon vårdar barn eller närstående. Sedan den 1 juli 2010 kan den som vårdar barn eller närstående under längre tid än 30 dagar även få avskrivning, det vill säga på motsvarande sätt som vid egen sjukdom. Sedan den 1 juli 2012 har också en studerande som studerar med studiemedel och som är förälder rätt att behålla studiemedlen under högst två veckor om barnet avlider. Rätten gäller om barnet är under 18 år. Lånedelen kan skrivas av för samma tid utan karensprövning. Vård av barn eller närstående samt frånvaro vid barns bortgång anmäls till och prövas av CSN.

Under 2012 behöll 1 400 personer sina studiemedel vid vård av barn, medan 18 personer behöll studiemedlen vid vård av närstående. Av dem som vårdade barn hade 600 personer en godkänd frånvaroperiod som var minst en heltidsvecka lång och som därmed räknades bort från den studerandes maximala antal studiemedelsveckor. Motsvarande antal bland dem som vårdade närstående var 17 personer. De som vårdade barn fick sammanlagt 1 200 veckor borträknade på grund av detta, vilket är i genomsnitt 2 veckor per person. För dem som vårdade närstående räknades i genomsnitt 5 veckor bort.

Under 2011 hade 60 personer frånvaro på grund av tillfällig vård av barn eller närstående under så lång tid att de fick en reducering av sin studieskuld. Sammanlagt fick låntagarna lånen avskrivna med 0,3 miljoner kronor av dessa skäl. Detta innebär att det genomsnittligt avskrivna beloppet var 4 900 kronor per person.

Under 2012 var det 34 personer som fick skuldreducering till ett belopp motsvarande 0,2 miljoner kronor. Det är i genomsnitt 3 600 kronor per person. Uppgifterna för 2012 är dock preliminära och kan därför komma att ändras när alla ärenden är beslutade.

5.11 Prövningen av ansökningar om studiemedel

Det är fler personer som ansöker om studiemedel än som beviljas stöd. Hittills har denna rapport företrädesvis behandlat antalet studiemedelstagare. I detta avsnitt redovisas hur många personer som ansöker om studiemedel och hur stor del av dem som får bifall respektive avslag på sin ansökan. Även de vanligaste orsakerna för avslag redovisas. Uppgifter om särskilda prövningsgrunder finns även i de olika sakavsnitten.

Tabell 5.15 Antal personer som fått bifall respektive avslag på sin ansökan om studiemedel, fördelat på kön, 2012¹

	Kvinnor	Män	Totalt
Bifall	261 515	175 407	436 922
Delvis avslag/bifall	13 638	11 266	24 904
Avslag	34 800	28 651	63 456

¹ En person kan under året få beslut om både bifall och avslag. Det medför att summan av antalet personer som fick beslut om bifall och avslag är större än det nettoräknade antal personer som ansökte om och fick beslut om studiemedel.

Under 2012 fick 501 100 sökande ett beslut om studiemedel från CSN. De flesta fick antingen ett bifalls- eller avslagsbeslut. Det var 63 450 personer som någon gång under året fick helt avslag på sin ansökan. Dessutom fick 24 900 personer delvis avslag och

delvis bifall på sin ansökan, vilket exempelvis kan bero på att studiemedelsveckorna tar slut under en pågående termin.

Tabell 5.16 Andel bifall och avslag av samtliga personer som fått beslut om studiemedel, fördelat på typ av beslut och kön, procent, 2011–2012

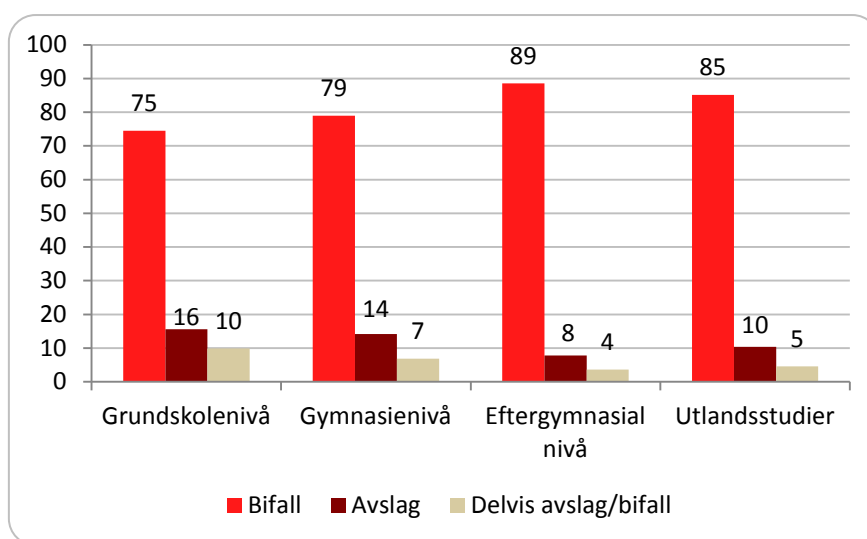
	2011			2012		
	Kvinnor	Män	Totalt	Kvinnor	Män	Totalt
Bifall	85,1	82,3	83,9	84,4	81,5	83,2
Delvis avslag/bifall	5,0	5,8	5,3	4,4	5,2	4,7
Avslag ¹	9,9	10,9	10,7	11,2	13,3	12,1

¹ Uppgifterna för 2011 är reviderade. Tidigare ingick "Delvis avslag" i "Avslag", vilket gjorde att andelen avslag var för hög.

Andelen sökande som får helt avslag på sin studiemedelsansökan var högre 2012 än 2011. Män får oftare avslag på sin ansökan om studiemedel jämfört med kvinnor, vilket bland annat beror på att män redovisar sämre studieresultat än kvinnor.⁴⁷

Den vanligaste orsaken till att studiemedel inte beviljas är att den sökande saknar tillräckliga studieresultat. Det är rimligt att anta att antalet avslag på grund av bristande studieresultat kommer fortsätta att vara stort, eftersom studiemedelstagarnas studieprestationer historiskt sett har varit relativt oförändrade.

Diagram 5.23 Andel beslut, fördelat på typ av beslut, utbildningsnivå och utlandsstudier, procent, 2012

Andelen avslag blir högre ju lägre utbildningsnivå det är på studierna. Risken för avslag på en studiemedelsansökan är dubbelt så stor för en studerande på grundskolenivå jämfört med en studerande på eftergymnasial nivå. Andelen beslut om delvis avslag är också högre på grundskolenivå. Där är det främst veckobegränsningen som medför att inte alla de sökta veckorna kan beviljas. Förhållandet mellan andelen avslag och utbildningsnivå har varit samma under många år. Andelen avslag ökade på samtliga nivåer under 2012 utom för utlandsstudier där andelen minskade marginellt. Ökningen kan främst förklaras av den skärpta prövningen av studieresultat.

⁴⁷ CSN (2012c).

Tabell 5.17 De tre vanligaste orsakerna till beslut om avslag vid studier i Sverige, fördelat på utbildningsnivå, 2012

	Grundskolenivå	Gymnasienivå	Eftergymnasial nivå
1.	Utländsk medborgare utan rätt till svenskt studiestöd	Otillräckliga studieresultat	Otillräckliga studieresultat
2.	Otillräckliga studieresultat	Under 20 år	Studietakt mindre än halvtid
3.	Studietakt mindre än halvtid	Studietakt mindre än halvtid	Utländsk medborgare utan rätt till svenskt studiestöd

En bidragande orsak till att studerande på grundskolenivå oftare än övriga nekas studiemedel är att en hög andel av de studerande är utländska medborgare och därmed ännu inte har rätt till svenskt studiestöd. Detta är den vanligaste orsaken till avslag på grundskolenivån. Studerande på grundskolenivå har också relativt ofta problem att klara sina studieresultat. På den eftergymnasiala nivån är bristande studieresultat den klart vanligaste orsaken till att en ansökan avslås. En skillnad mot 2011 är att avslag på grund av för hög inkomst inte längre är med bland de tre vanligaste orsakerna för studerande på eftergymnasial nivå. Det beror på att antalet utländska medborgare som får avslag på grundläggande rätt till svenskt studiestöd har ökat sedan 2011.

Under 2012 registrerade CSN 7 600 inkomna överklaganden av beslut om studiemedel. Dessa överklaganden kan även avse bifallsbeslut och beslut om återkrav av felaktigt utbetalda studiemedel. Under året minskade överklagandena något jämfört med 2011.

Av de överklagade ärendena överlämnades 4 500 ärenden till ÖKS.⁴⁸ Resterande ärenden ändrades av CSN i samband med överklagandet, ofta med anledning av att det då kom in nya uppgifter. ÖKS ändrade CSN:s beslut i 10 procent av de överlämnade ärendena, vilket är en minskning med 3 procentenheter jämfört med 2011. Andelen ärenden som ändrades av ÖKS ökade tillfälligt under 2011 i samband med att CSN införde en ny praxis för efterkontrollen av studieaktivitet. Nu är andelen ändrade ärenden tillbaka på samma nivå som 2010.

5.12 Andra undersökningar från CSN under 2012

5.12.1 Studerande kvinnors och mäns upplevelse av sin hälsa

CSN har på uppdrag av regeringen genomfört en studie om skillnader mellan studerande kvinnors och mäns upplevelse av sin hälsa.⁴⁹ Syftet var att analysera eventuella skillnader mellan kvinnors och mäns upplevelse av sin hälsa och hur dessa skillnader kan förstås och förklaras. Uppdraget utfördes genom en kombination av statistiska analyser av ett sedan tidigare insamlat enkätmaterial och analyser av 23 intervjuer med studerande kvinnor och män där de berättar om sina studier, sin ekonomiska situation och sin hälsosituation.

Tydliga skillnader mellan hur kvinnor och män upplever sin hälsa

Resultatet visar att det finns tydliga skillnader mellan hur studerande kvinnor och män upplever och bedömer sin hälsa. Skillnaden är allra tydligast när det gäller hur vanligt det är att kvinnor och män rapporterar olika hälsobesvär. Kvinnor rapporterar oftare hälsobesvär och de upplever även fler besvär jämfört med män. Det är också något vanligare att studerande män bedömer sin generella hälsa som bra jämfört med studerande kvinnor.

⁴⁸ ÖKS (2013). Det ska noteras att data skiljer sig från vad som redovisas av ÖKS i sin årsredovisning. Skillnaderna beror på att ÖKS redovisar inkomna och avgjorda ärenden under 2012. CSN:s uppgifter om tilldelning av studiestöd avser ansökningar om studiemedel för 2012, oavsett när överklagandet kom in till och behandlades av CSN.

⁴⁹ CSN (2013 a).

Det finns dock inte någon skillnad när det gäller andelen som upplever sin hälsa som dålig. Även bland dem som upplever att hälsan är bra eller mycket bra är det relativt vanligt att de upplever olika hälsobesvär.

Skillnaderna mellan kvinnors och mäns upplevelse av sin hälsa kvarstår även efter att betydelsen av andra faktorer, exempelvis ekonomi och studiesituation, beaktas. I intervjustudien framkommer att studerande kvinnor och män talar om sin hälsa på olika sätt. Upplevelsen av stress finns i både kvinnornas och männens berättelser men är mer framträdande i kvinnornas. Även beskrivningar av värk i nacke, axlar och rygg förekommer framför allt i kvinnornas berättelser.

Studiesituationen påverkar hälsan hos både kvinnor och män

Kvinnors och mäns upplevelse av studiesituationen påverkar deras hälsa och rapportering av hälsobesvär på olika sätt. Kvinnornas hälsa påverkas mer av en svår studiesituation med högt studietempo och problem att kombinera studier och privatliv. Kvinnor och män talar även om studierelaterade krav och prestationer på olika sätt. Kvinnorna har högre krav på sig själva och sina studieresultat. De beskriver också hur den stress som de upplever får fysiska effekter på hälsan. Att leva upp till föreställningen om en duktig och ambitiös kvinna kan därmed innebära att ohälsa uppstår. Männens uttrycker alltså inte stress i relation till studiesituationen och den egna prestationen på samma sätt som kvinnorna gör.

Ekonomi är en viktig hälsofaktor

Den ekonomiska situationen är en viktig hälsofaktor för både kvinnor och män. De studerande har mycket funderingar kring ekonomiska svårigheter som kan leda till oro, stress och ångest över ekonomin.

De studerandes upplevelse av den ekonomiska situationen och hur den är relaterad till hälsan har inte några tydliga kopplingar till kön. Det är snarare ålder, föräldraskap och utländsk bakgrund som är avgörande för hur ekonomi och hälsoupplevelse hänger ihop.

Stress är vanligt bland de studerande

En hög andel av de studerande upplever att de ofta känner sig stressade, även om de i övrigt bedömer sin hälsa som bra. De studerande talar också mycket om stress i relation till studierna och den ekonomiska situationen. För kvinnorna är både studiesituationen och den ekonomiska situationen en orsak till stress, medan det för männen är den ekonomiska situationen som har tydligast samband med upplevelsen av stress. Stress har också ett tydligt samband med rapportering av andra besvär, vilket tyder på att stress bland studerande kan vara en viktig orsak till ohälsa inom gruppen.

6 Studiestöd till utländska medborgare

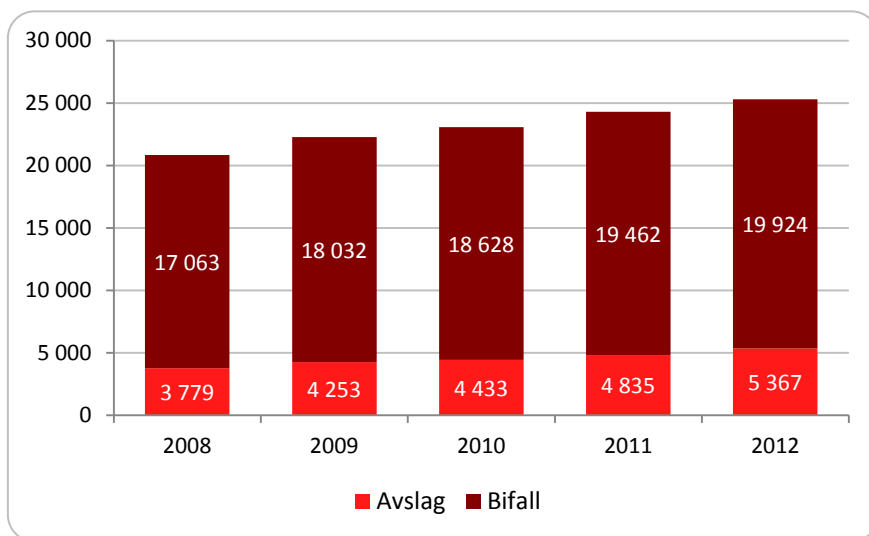
6.1 Den grundläggande rätten till svenskt studiestöd

När den som inte är svensk medborgare första gången söker studiestöd, gör CSN en särskild prövning och utreder den så kallade grundläggande rätten till svenskt studiestöd. CSN prövar först enligt de nationella reglerna. Om den sökande inte uppfyller de villkoren, prövas ansökan enligt EU-rätten i de fall där han eller hon omfattas av den. Om den studerande har grundläggande rätt till svenskt studiestöd, prövar CSN därefter själva ansökan om studiestöd på vanligt sätt.

6.1.1 Utveckling

Under 2012 prövade CSN 25 291 utländska medborgares grundläggande rätt till svenskt studiestöd. Av dessa beviljades 19 924 personer grundläggande rätt, medan 5 367 personer nekades sådan rätt till svenskt studiestöd. Dessa personer ansökte om såväl studie-hjälp som studiemedel.⁵⁰

Diagram 6.1 Antal utländska medborgare som beviljats grundläggande rätt till svenskt studiestöd, fördelat på avslag och bifall, 2008–2012

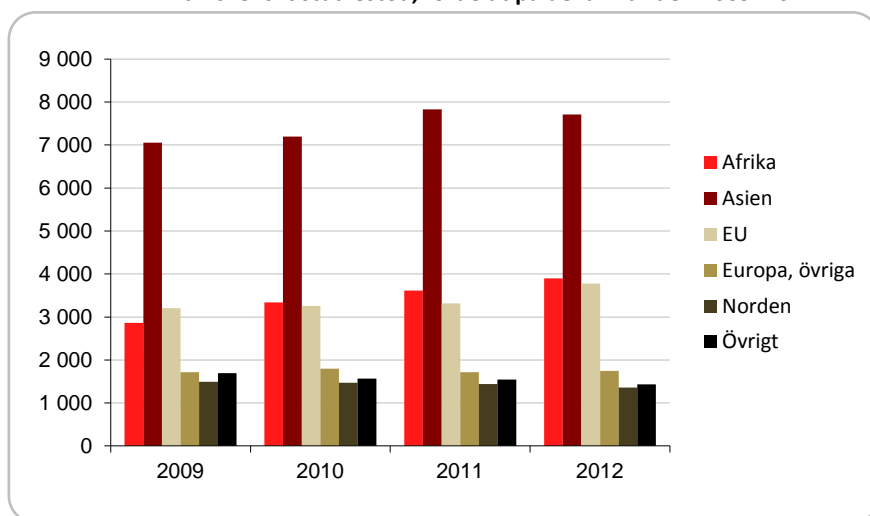

Både antalet utländska medborgare som ansöker om studiestöd och antalet som beviljas grundläggande rätt till svenskt studiestöd har ökat de senaste åren. Antalet som ansöker har ökat med 20 procent och antalet som beviljas grundläggande rätt har ökat med 17 procent sedan 2008. Det är fler kvinnor än män som ansöker. Andelen kvinnor var 59 procent bland alla som ansökte under 2012, vilket är 2 procentenheter lägre jämfört med 2008. Antalet män som ansöker har ökat med 26 procent och antalet kvinnor med 17 procent under samma period. Männerna får bifall på sina ansökningar i större utsträckning än kvinnorna. Under 2012 beviljades 82 procent av männen och 76 procent av kvinnorna grundläggande rätt till svenskt studiestöd. Detta kan förklaras av skillnader i mäns

⁵⁰ Detta avsnitt avser bara nya sökande som prövas för grundläggande rätt till svenskt studiestöd – *inte* samtliga utländska medborgare som studerar med studiestöd och som redan tidigare beviljats denna rätt.

och kvinnors skäl att invandra till Sverige, vilket gör att de till viss del omfattas av olika regelverk.

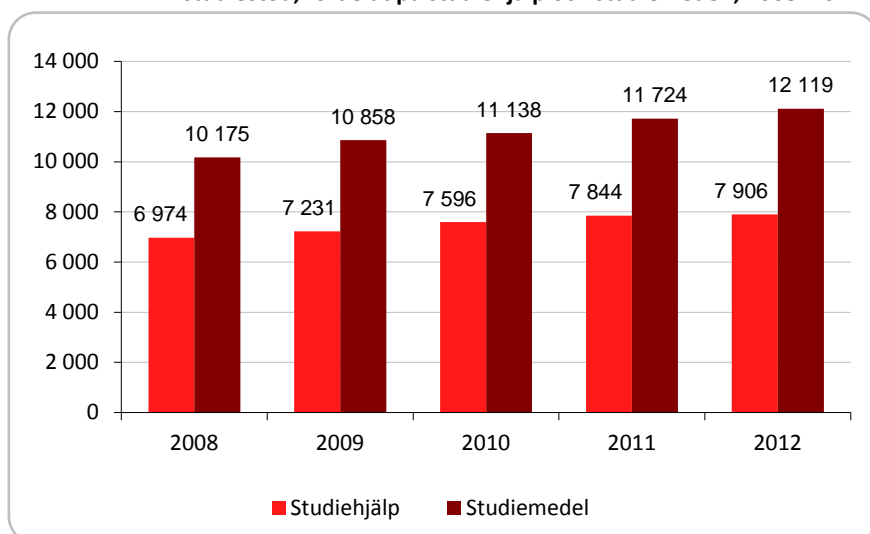
Diagram 6.2 Antal utländska medborgare som beviljats grundläggande rätt till svenskt studiestöd, fördelat på del av världen 2009–2012

Det är främst medborgare i länder i Asien som får grundläggande rätt till svenskt studiestöd. Antalet asiatiska medborgare har ökat under flera år men minskade med 100 personer under 2012. Antalet medborgare från Afrika och EU har ökat varje år sedan 2009. Mellan 2011 och 2012 ökade antalet från EU med 500 personer och från Afrika med 300. Under 2012 var det vanligast att de som beviljades svenskt studiestöd kom från Afghanistan (2 005 personer), Irak (1 968 personer), och Somalia (1 758 personer). Antalet medborgare från olika länder uppvisar i stort ett samband med antalet asylsökande som kommer till Sverige.⁵¹ Bland dem som kommer från Afghanistan och Somalia var en majoritet män, medan det var övervägande kvinnor som kom från Irak. När det gäller EU-länderna var de flesta medborgare från Polen (999 personer) av vilka största delen var kvinnor.

De utländska medborgarna ansöker både om studiehjälp och om studiemedel.

Diagram 6.3 Antal utländska medborgare som beviljats grundläggande rätt till svenskt studiestöd, fördelat på studiehjälp och studiemedel¹, 2008–2012

¹ Inklusivt studiehjälp och studiemedel för utlandsstudier.

⁵¹ Hämtat från Migrationsverket, <http://www.migrationsverket.se>, den 6 mars 2013.

Antalet utländska medborgare som ansöker om studiemedel har ökat jämfört med 2011, medan antalet som ansökt om studiehjälp är i stort sett oförändrat. Under 2012 fick 7 906 utländska medborgare som ansökte om studiehjälp och 12 119 utländska medborgare som ansökte om studiemedel rätt till svenskt studiestöd. Av dessa var det ett mindre antal utländska medborgare som ansökte om studiehjälp eller studiemedel för studier utomlands. Under 2012 sökte 41 utländska medborgare studiehjälp för studier utomlands, medan 441 utländska medborgare sökte studiemedel för studier utomlands.

De flesta utländska medborgare som ansöker om och beviljas studiemedel studerar på grundskolenivå. Av dem som fick grundläggande rätt till svenskt studiestöd och ansökte om studiemedel under 2012 beviljades 7 500 studiemedel för studier på grundskolenivå. Det motsvarar hälften av dem som beviljades studiemedel. Av de resterande beviljades 34 procent studiemedel för studier på gymnasienivå och 16 procent för studier på eftergymnasial nivå.

Tabell 6.1 Antal utländska medborgare som beviljats grundläggande rätt till svenskt studiestöd, fördelat på bifallsgrund, 2009–2012

	2009	2010	2011	2012
Nationell rätt				
Permanent uppehållstillstånd	12 825	13 014	13 884	13 781
Familjeanknytning	995	1 083	959	1 078
Föräldraanknytning	1 658	1 900	2 023	1 777
Sysselsättning	963	1 038	971	1 083
EU-rätt				
Permanent uppehållsrätt	599	571	628	705
Varaktigt bosatta ¹			18	22
Associeringsavtal ²				20
Gästförsörjningsdirektiv ²				8
Arbetstagare	81	172	208	333
Anhörig till arbetstagare	793	745	687	936

¹ Varaktigt bosatta ingick 2009–2010 i bifallsgrunden "Permanent uppehållsrätt".

² "Associeringsavtal" och "Gästförsörjningsdirektiv" har tidigare redovisats under bifallsgrunden "Anhörig till arbetstagare".

Det vanligaste skälet till att CSN beviljade grundläggande rätt till svenskt studiestöd var att de sökande hade permanent uppehållstillstånd (PUT) i Sverige. Antalet utländska medborgare som beviljas grundläggande rätt på den grunden har ökat mycket under 2009–2011, men det minskade något under 2012. PUT ges vanligen till anhöriginvandrare och personer med flyktingstatus.

Bland dem som beviljades grundläggande rätt enligt EU-rätten var det vanligaste skälet att de är anhöriga till en migrerande arbetstagare. Att antalet beviljningar av det skälet har ökat samt att fler får studiestöd genom att de själva är arbetstagare beror bland annat på att Europadomstolen numera tillämpar en mer generös praxis för det unionsrättsliga arbetstagarbegreppet. Det var dock fortfarande bara 333 personer som beviljades grundläggande rätt till svenskt studiestöd enligt EU-rätten med grund i att de var arbetstagare i Sverige.

6.2 Studerande som är eller har varit utländska medborgare

I detta avsnitt presenteras statistik över antalet studiestödstagare som vid något tillfälle har prövats av CSN och blivit beviljade grundläggande rätt till svenskt studiestöd för utländska medborgare. Prövningen behöver inte ha skett i anslutning till de studier som redovisas i detta avsnitt utan kan ha gjorts långt tidigare. En stor del av de personer som prövats för grundläggande rätt till svenskt studiestöd har blivit svenska medborgare sedan prövningen gjordes.

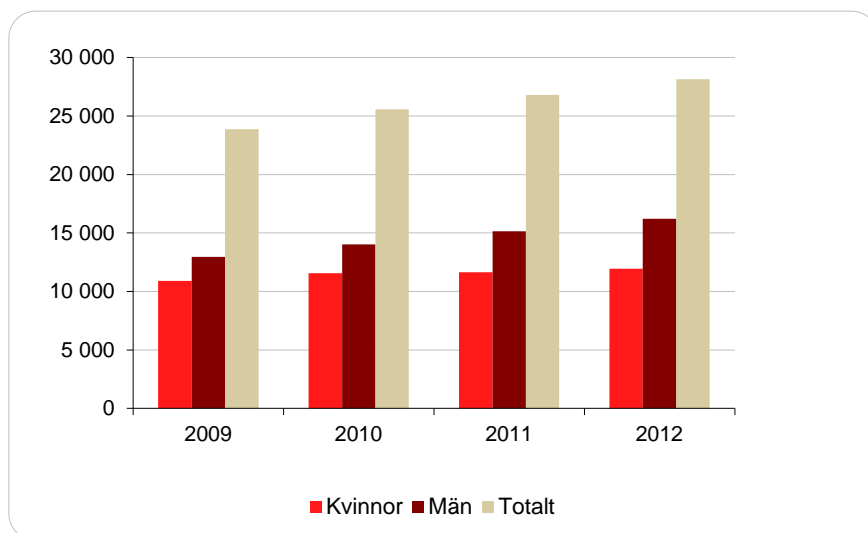
Under 2012 var det totalt 83 500 personer som studerade med studiestöd från CSN och som någon gång hade prövats för grundläggande rätt till svenskt studiestöd. Det är en ökning med 1 100 personer jämfört med 2011.⁵² Av dessa studerade 58 500 med studiemedel och 28 100 med studiehjälp. Under året fick 3 000 personer både studiemedel och studiehjälp, varför de ingår i båda grupperna.

Av dem som fick studiehjälp under 2012 hade 13 procent svenskt medborgarskap. Motsvarande andel för dem som fick studiemedel är 39 procent. Kvinnorna hade i något större utsträckning svenskt medborgarskap jämfört med männen, vilket gäller båda grupperna.

6.2.1 Unga studerande med studiehjälp

Antalet personer som någon gång prövats för grundläggande rätt till svenskt studiestöd och som studerat med studiehjälp har ökat med 18 procent under de senaste fyra åren, från 23 800 personer 2009 till 28 100 personer 2012. Det motsvarar 6 procent av alla studerande som fick studiehjälp under året.

Diagram 6.4 Antal personer¹ som studerat med studiehjälp², fördelat på kön, 2009–2012

¹ Avser personer som CSN någon gång har prövat för grundläggande rätt till svenskt studiestöd.

² Inklusivt studiehjälp för utlandsstudier.

Andelen pojkar har ökat från 54 till 58 procent under den senaste fyraårsperioden. Detta har samband med att antalet flyktingar och ensamkommande flyktingbarn från Afghanistan, Somalia och Irak har ökat under senare år. Dessa tre länder är fortfarande

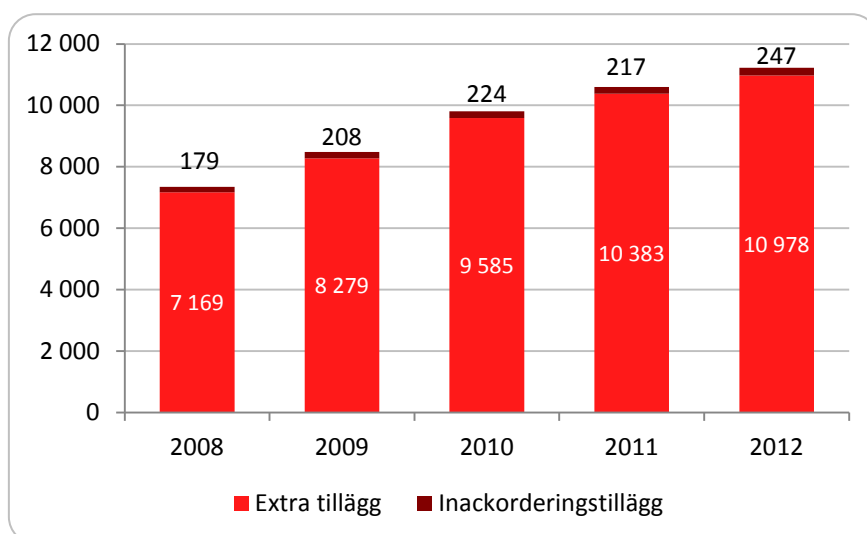
⁵² Under 2011 var antalet 82 400. I *Studiestödet 2011* angavs 82 000, men då ingick inte personer som hade fått grundläggande rätt till svenskt studiestöd efter omprövning.

mest representerade bland dem som har studerat med studiehjälp 2012 och det är en övervägande del pojkar som fått studiestödet.

Studerande som är eller har varit utländska medborgare studerar i betydligt mindre omfattning på fristående gymnasieskolor jämfört med samtliga studerande med studiehjälp. Av alla som hade studiebidraget inom studiehjälpen studerade 26 procent vid fristående gymnasieskolor under 2012. Av de utländska medborgarna, inklusive dem som har blivit svenska medborgare, var det endast 15 procent som studerade vid en fristående gymnasieskola. Det är ändå en ökning med 3 procentenheter jämfört med 2009.

Studerande som är eller har varit utländska medborgare har i mindre utsträckning inackorderingstillägg och i betydligt större utsträckning extra tillägg jämfört med samtliga studerande med studiehjälp.⁵³

Diagram 6.5 Antal personer¹ som studerat med extra tillägg och inackorderingstillägg², 2008–2012

¹ Avser personer som CSN någon gång har provat för grundläggande rätt till svenskt studiestöd.

² Inklusive inackorderingstillägg för utlandsstudier.

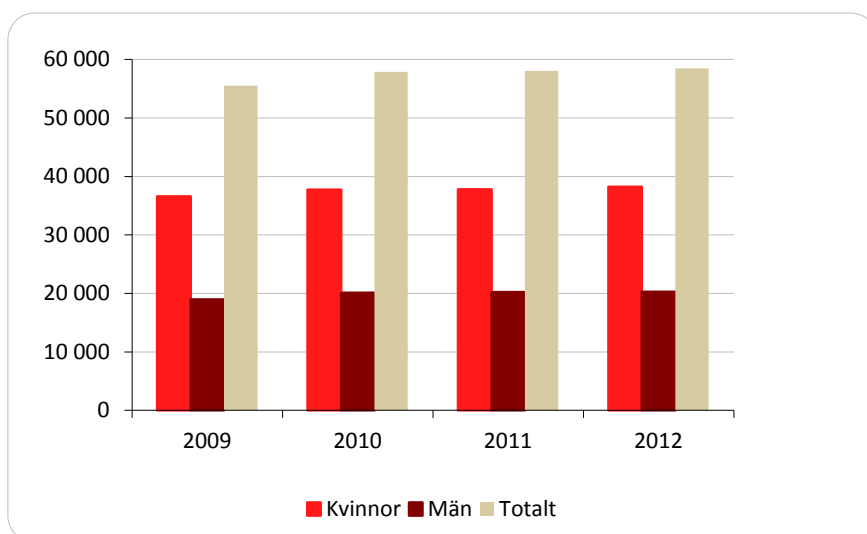
Under 2012 var det 247 personer som fick inackorderingstillägg, vilket motsvarar 2 procent. Andelen som fick inackorderingstillägg av samtliga studerande med studiehjälp var 6 procent. Av flickorna hade 1 procent inackorderingstillägg, medan motsvarande andel bland pojkarna var 0,5 procent. Andelarna har varit oförändrade under de senaste fem åren. Under 2012 betalades extra tillägg ut till 10 978 personer, varav 67 procent var pojkar. Studerande som är eller har varit utländska medborgare utgjorde 67 procent av samtliga som fick extra tillägg under året. Detta visar på stora ekonomiska skillnader mellan denna grupp och övriga studerande med studiehjälp.

6.2.2 Vuxna studerande med studiemedel

Under de senaste fyra åren har antalet vuxna studerande som någon gång provats för grundläggande rätt till svenskt studiestöd ökat med 4 procent, från 56 100 personer 2009 till 58 500 personer 2012.

⁵³ För mer information om dessa stödformer, se kapitel 3.

Diagram 6.6 Antal personer¹ som studerat med studiemedel², fördelat på kön, 2009–2012

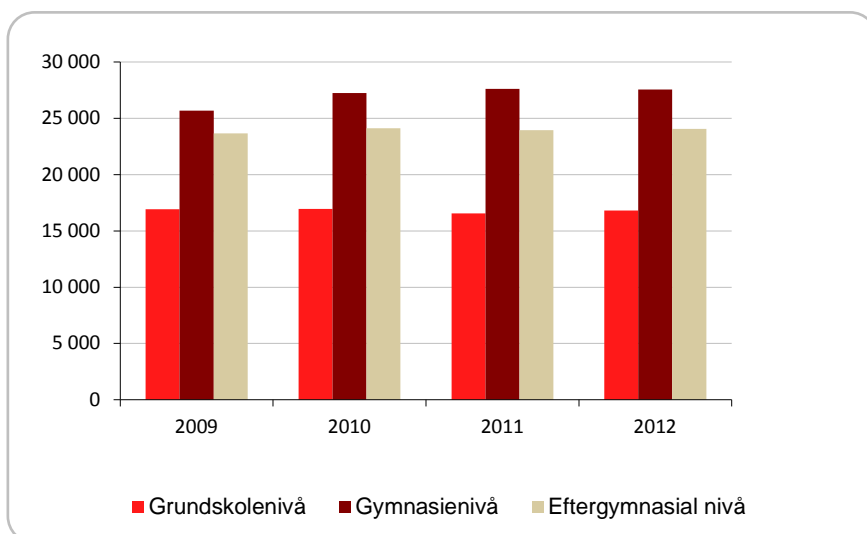
¹ Avser personer som CSN någon gång har prövat för grundläggande rätt till svenskt studiestöd.

² Inklusive studiemedel för utlandsstudier.

Bland vuxna studerande är kvinnorna i majoritet. Av dem som studerade med studiemedel under 2012 var 65 procent kvinnor. Bland studiemedelstagarna generellt är andelen kvinnor 60 procent. Av de 61 procent som fortfarande var utländska medborgare under året kom flest från Irak, Somalia, Thailand och Polen i nämnd ordning. Afghanistan är det land som flest studerande med studiehjälp kom från, men landet är först på femte plats bland dem som studerar med studiemedel.

När de som prövas för grundläggande rätt till svenskt studiestöd börjar studera med studiemedel gör de ofta det på grundskolenivå. Av dem som beviljades grundläggande rätt under 2012 ansökte hälften om studiemedel för studier på den nivån.

Diagram 6.7 Antal personer¹ som studerat med studiemedel², fördelat på utbildningsnivå, 2009–2012

¹ Avser personer som CSN någon gång har prövat för grundläggande rätt till svenskt studiestöd.

² Inklusive studiemedel för utlandsstudier.

Av de utländska eller före detta utländska medborgarna som denna redovisning omfattar var det endast 25 procent eller 16 800 personer som studerade på grundskolenivå under

2012. Den högsta andelen studerade på gymnasienivå (40 procent), medan övriga studerade på eftergymnasial nivå (35 procent). Fördelningen har i stort sett varit samma under de senaste fyra åren. Detta tyder på att många som har prövats för grundläggande rätt till svenskt studiestöd fortsätter sina studier på högre nivåer efter de inledande studierna på grundskolenivå.

7 Återkrav

7.1 Regler och syfte

Studiemedel som betalas ut felaktigt kan krävas tillbaka. Felaktiga utbetalningar kan exempelvis orsakas av att den studerande avbryter sina studier, minskar sin studieomfattning eller har högre inkomst än han eller hon meddelat till CSN. Eftersom studiemedel betalas ut i förskott, innebär ett avbrott ofta att den studerande redan har fått studiemedel även för tiden efter avbrottet. Detta medför att beslut om återkrav är relativt vanliga inom studiemedelssystemet. Innan CSN kan fatta ett beslut om återkrav, ska det dock på flera sätt prövas om den studerande insett eller borde ha insett att en utbetalning var felaktig. Om den studerande inte har gjort det, ska CSN inte fatta något beslut om återkrav.

CSN fattar i regel beslut om återkrav per kalenderhalvår. Detta innebär att en person som exempelvis tjänar mer än beräknat under ett år kan få två beslut om återkrav: ett för det första kalenderhalvåret och ett för det andra kalenderhalvåret. För 2012 var räntan på återkrav 4,93 procent.

Den som får ett återkrav ska betala det omedelbart. CSN medger dock betalningsplaner om det finns skäl för detta. Om det finns synnerliga skäl kan ett återkrav efterges. Med detta menas att återkravet inte behöver betalas tillbaka som en återkravsskuld. Om återkravet endast består av bidrag, skrivs återkravsskulden av. Om återkravet även består av lån läggs denna del tillbaka till den ordinarie studieskulden och får betalas tillbaka enligt de vanliga återbetalningsreglerna.

I vissa fall får ett beslut ändras så att det belopp som har betalats ut för mycket dras av från kommande utbetalningar. Detta sätt att verkställa ett återkrav omfattas inte av redovisningen i detta kapitel. För rekryteringsbidraget, som numera har upphört som stödform, gällde i princip samma regler om återkrav som för studiemedel.

Studerande på gymnasiet kan få återkrav av studiehjälp. Om den studerande är myndig när studiehjälpen betalas ut, blir han eller hon själv mottagare av beslutet och betalningsskyldig för återkravet. Är den studerande däremot omyndig när studiehjälpen betalas ut, blir normalt den förälder som tog emot utbetalningen betalningsskyldig för återkravet. Studiehjälp betalas ut i efterskott och omfattar oftast små belopp i förhållande till studiemedelsbeloppen. Beloppet för studiehjälp är 1 050 kronor i månaden, om den studerande inte också har inackorderingstillägg eller extra tillägg. På återkrav av studiehjälp tas det ut ränta först när förfalldatumet har passerats.

7.2 Antal återkrav och utestående fordran

Tabell 7.1 Antal beslut om återkrav, fördelat på stödform och kön, 2008–2012

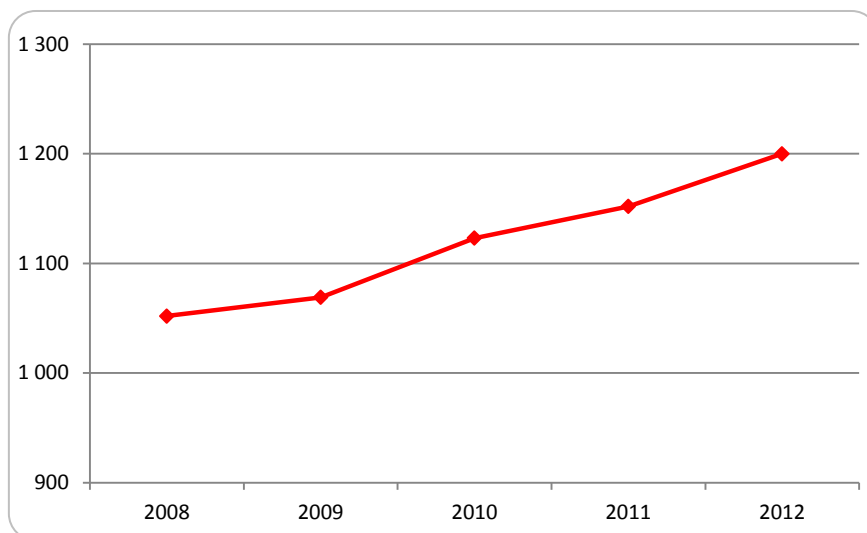
Beslutsår	Studiehjälp		Studiemedel		Rekryteringsbidrag		Totalt ¹
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	
2008	10 547	7 041	24 721	16 759	1 009	420	61 928
2009	10 269	7 030	29 530	20 382	142	49	69 469
2010	10 459	7 949	34 954	27 462	0	0	82 927
2011	10 641	8 041	31 631	21 932	0	0	72 245
2012	11 037	8 808	33 476	23 897	0	0	78 998

¹ Här ingår även separata beslut om återkrav av exempelvis inackorderingstillägg, tilläggsbidrag och merkostnadsån. Ett beslut kan omfatta återkrav för mer än ett kalenderhalvår. I uppgifterna ingår inte återkrav som senare har upphävts efter överklagande eller omprövning.

Under 2012 ökade antalet beslut om återkrav med 6 700 jämfört med 2011. Återkrav av studiemedel på grund av minskad studieomfattning ökade igen efter en nedgång under 2011. Antalet beslut om återkrav på grund av efterkontrollerad inkomst och ogiltig frånvaro ökade också under året. Totalt fick 4 procent av de studerande med studiehjälp under 2012 ett beslut om återkrav under samma år. Motsvarande andel för studerande med studiemedel var 12 procent.

Det genomsnittligt återkrävda beloppet, exklusive ränta, var 6 500 kronor under 2012. Det är 500 kronor högre jämfört med 2011.

Diagram 7.1 Återkravsfordran den 31 december, miljoner kronor, 2008–2012¹

¹ Notera den kapade fordransaxeln. Diagrammet börjar vid ett fordransbelopp på 900 miljoner kronor.

Under 2012 ökade återkravsfordran med 4 procent jämfört med 2011. Ökningstakten var snabbare än under 2011. Det beror på att fler beslut om återkrav har fattats under året. Den utestående fordran var 1,2 miljarder kronor den 31 december 2012.

Den 31 december 2012 fanns det 87 100 återkravsskulder med ett genomsnittligt skuldbelopp på 13 800 kronor. Det är ett marginellt högre belopp än under 2011. Skulderna var fördelade på 65 500 personer.

CSN beräknar årligen osäkra fordringar för återkrav. De väntade kreditförlusterna för återkrav belastar ett anslag först det år då förlusten konstateras och avskrivning av lånet

sker.⁵⁴ Enligt 2012 års beräkningar är 680 miljoner kronor av den utestående fordran för återkrav osäker. Den osäkra delen utgör 59 procent av den totala fordran för återkrav.

7.3 Nya och slutreglerade återkrav 2012

Tabell 7.2 Antal nya respektive slutreglerade återkrav, fördelat på antal återkravsskulder och antal personer, 2012

	Antal återkravsskulder	Antal personer
1 januari	84 269	63 541
Nya återkrav ¹	84 260	68 565
Slutreglerade återkrav	81 430	66 616
31 december	87 099	65 490
Nettoökning	2 830	1 949

¹ I uppgiften ingår även beslut om återkrav som upphävdes senare under året. De beslut som har upphävts ingår även i antalet slutreglerade återkrav.

Under 2012 var antalet nya återkravsskulder och antalet tillkommande personer större än antalet slutreglerade återkravsskulder och antalet personer som slutreglerade sina skulder. Nettoökningen är betydligt större under 2012 jämfört med 2011. Under 2011 var nettoökningen av antalet återkravsskulder 1 029 och nettoökningen av antalet personer 610. Utökade efterkontroller, exempelvis kontrollen av kursregistreringar för högskolestuderande, har bidragit till nettoökningen. Under 2010, när denna kontroll genomfördes för första gången, var nettoökningen av antalet återkravsskulder 5 897 och nettoökningen av antalet personer 4 170.

Den genomsnittliga återkravsskulden per person var 18 300 kronor vid slutet av 2012, vilket är något högre än vid samma tidpunkt 2011. De återkravsskulder som återstår i fordran är alltså avsevärt större än de genomsnittliga skulderna som beslutas. Detta beror till stor del på att många återkravsskulder är gamla och att ränta har tillkommit under många år.

7.4 Orsaker till återkrav

Tabell 7.3 Antal beslut om återkrav och genomsnittligt återkrävt belopp, fördelat på orsak, kronor, 2012

	Antal återkravsbeslut	Genomsnittligt återkrävt belopp
Efterkontrollerad inkomst	30 187	8 400
Minskad studieomfattning	15 464	8 500
Ogiltig frånvaro	13 803	1 400
Studieavbrott	10 817	4 900
Övrigt	5 450	5 300
Inkomständring	3 277	7 200
Totalt, netto ¹	78 998	6 500

¹ Ett beslut om återkrav kan innehålla mer än en beslutsorsak.

⁵⁴ För mer information, se avsnitt 7.7.

Den vanligaste orsaken till återkrav är att inkomster över fribeloppsgränsen upptäcks i samband med efterkontrollen av inkomster. Av de återkrav som beslutades under 2012 berodde 38 procent på efterkontrollerad inkomst. Andelen är oförändrad jämfört med 2011. Under 2012 kontrollerades inkomster för inkomståret 2010. Beslutsorsaken ogiltig frånvaro avser endast återkrav av studiehjälp, riktade till studerande på gymnasiet eller till deras föräldrar. Återkrav på grund av minskad studieomfattning ökade mest under 2012. För första gången är det genomsnittligt återkrävda beloppet för denna typ av återkrav högre än det genomsnittligt återkrävda beloppet på grund av efterkontrollerad inkomst.

Andelen beslut om återkrav på grund av minskad studieomfattning var 20 procent under 2012. Det är en ökning med 3 procentenheter jämfört med 2011.

Tabell 7.4 Antal återkravsskulder den 31 december och genomsnittlig återkravsskuld, fördelat på orsak, kronor, 2012

	Antal återkravsskulder	Genomsnittlig återkravsskuld
Studieavbrott	25 754	11 100
Minskad studieomfattning	20 467	11 000
Uppgift saknas ¹	15 309	23 900
Efterkontrollerad inkomst	10 353	17 100
Ogiltig frånvaro	7 590	2 200
Övrigt	7 141	17 100
Inkomständring	485	11 300
Totalt	87 099	13 800

¹För återkrav som är mer än tio år gamla saknas det uppgift om orsak.

Av de obetalda återkravsskulderna den 31 december 2012 beror 25 800 skulder på avbrutna studier. Den näst vanligaste orsaken till återkrav är att den studerande hade minskat sin studieomfattning.

Fördelningen av antalet återkrav per orsak skiljer sig alltså åt mellan obetalda återkravsskulder och beslut. Det beror på att mottagarna av ett återkrav är olika benägna att reglera sin återkravsskuld.

Tabell 7.5 Andel av fattade beslut 2012 respektive återkravsskulder den 31 december, fördelat på återkravsorsak, procent

	Andel av fattade beslut	Andel av återkravsskulderna den 31 december 2012
Efterkontrollerad inkomst	38,2	11,9
Minskad studieomfattning	19,6	23,5
Ogiltig frånvaro	17,5	8,7
Studieavbrott	13,7	29,6
Övrigt	6,9	8,2
Inkomständring	4,1	0,6
Uppgift saknas ¹		17,6

¹För återkrav som är mer än tio år gamla saknas det uppgift om orsak.

Av de ännu obetalda återkravsskulderna den 31 december 2012 beror 30 procent på studieavbrott. Det är samma nivå som 2011. Eftersom studieavbrott bara är orsak till 14 procent av besluten om återkrav, finns det en särskilt stor risk att de som avbryter sina studier med återkrav som följd inte betalar detta omedelbart. De som får återkrav på grund av hög inkomst betalar däremot ofta återkravet direkt.

7.5 Efterkontrollerad inkomst

Tabell 7.6 Medelinkomst för personer som fått återkrav på grundav efterkontrollerad inkomst, fördelat på beslutsår, inkomstår och kön, kronor, 2007–2011

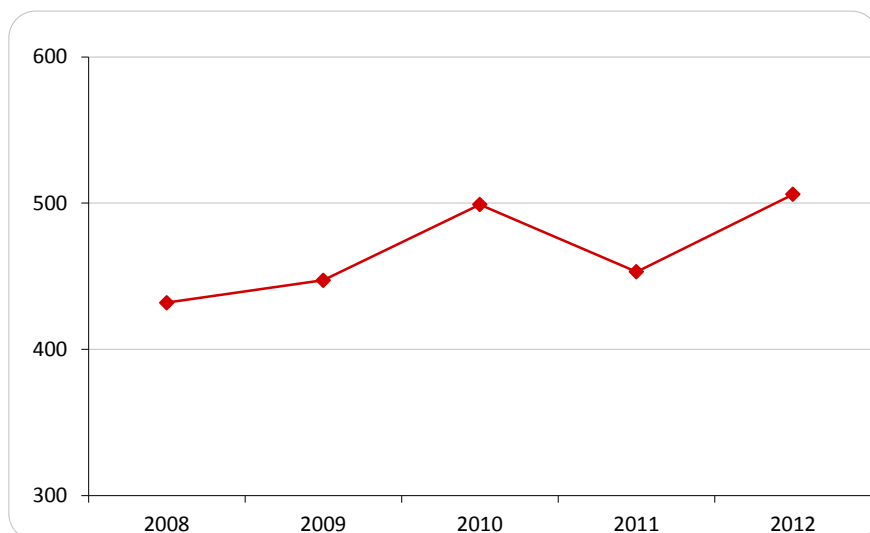
Beslutsår	Inkomstår	Medelinkomst kvinnor	Medelinkomst män
2007	2005	153 600	156 500
2008	2006	156 400	160 100
2009	2007	184 700	192 000
2010	2008	185 600	193 800
2011	2009	195 700	201 300
2012	2010	199 900	209 700

Kvinnorna är marginellt överrepresenterade bland dem som får återkrav på grund av efterkontrollerad inkomst.

Till skillnad från den vanliga efterkontrollen av inkomst får studerande med tilläggsloan inte ha tjänat för lite innan studierna påbörjades. De som har tjänat under den gräns som ger rätt till tilläggsloan återkrävs på det belopp som betalats ut felaktigt. Under 2012 fattade CSN 400 beslut om återkrav av denna orsak, vilket är 200 färre än under 2011.

7.6 Betalning av återkrav

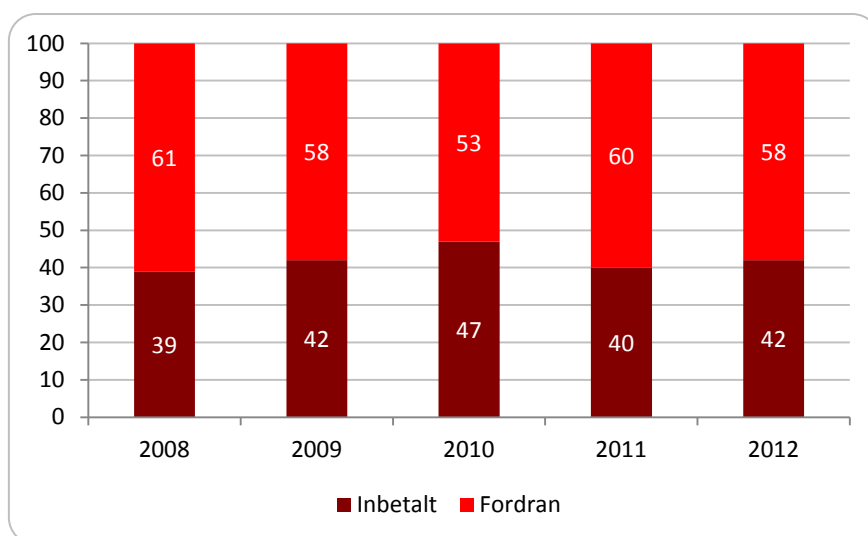
Diagram 7.2 Inbetalt belopp på återkrav, miljoner kronor, 2008–2012¹

¹Notera den kapade beloppsaxeln. Diagrammet börjar vid ett inbetalt belopp på 300 miljoner kronor.

Under 2012 betalades det in 506 miljoner kronor i återkrav. Det är en ökning med 12 procent jämfört med 2011.

Diagram 7.3 Inbetalt belopp i relation till fordran den 1 januari, andel i procent, 2008–2012

Storleken på det inbetalda beloppet i relation till fordrans storlek vid ingången av året ökade med 2 procentenheter under 2012 jämfört med 2011.

Av dem som fick ett beslut om återkrav av studiehjälp under året hade 79 procent slutbetalat sitt återkrav den 31 december 2012. Det är en ökning med 2 procentenheter jämfört med 2011. Högst andel som har slutbetalat sitt återkrav finns i likhet med 2011 bland dem som fått återkrav på grund av minskad studieomfattning. Denna andel var 88 procent, vilket är en ökning med 4 procentenheter jämfört med 2011. Andelen som har slutbetalat sitt återkrav under 2012 har ökat för samtliga återkravsorsaker.

Av de studerande som fick ett återkrav av studiemedel under 2012 var det 77 procent som hade slutbetalat sitt återkrav den 31 december 2012. Det är en ökning med 2 procentenheter jämfört med 2011. Andelen som hade slutbetalat var högre bland kvinnor än män. Skillnaderna i benägenheten att betala återkrav är stora mellan de olika återkravsorsakerna. Av dem som fått återkrav på grund av anmäld inkomständering eller efterkontrollerad inkomst hade 87 procent slutbetalat sitt återkrav. Det är en marginell minskning jämfört med 2011. Av dem som hade fått återkrav på grund av studieavbrott hade 63 procent slutbetalat sitt återkrav. Av dem som fått återkrav på grund av minskad studieomfattning hade 65 procent slutbetalat sitt återkrav. Andelen slutbetalade återkrav har förbättrats inom båda återkravsorsakerna men i störst utsträckning bland dem som fått återkrav på grund av minskad studieomfattning. Denna andel har ökat med 6 procentenheter jämfört med 2011, vilket ska ses som en tydlig förbättring.

De personer som hade en återkravsskuld vid utgången av 2012 hade förhållandevis låga inkomster. Genomsnittsinkomsten var 90 000 kronor, vilket är oförändrat jämfört med 2011.

7.7 Status på återkraven

Tabell 7.7 Antal och andel återkravsskulder den 31 december, fördelat på status, procent, 2012

	Antal återkravsskulder	Andel återkravsskulder
Bevaka fordran ¹	42 100	48,3
Hos Kronofogdemyndigheten	22 179	25,5
Övrigt ²	17 932	20,6
CSN-krav ³	3 002	3,4
Hos inkasso	992	1,1
Handläggning kravenheten ⁴	894	1,0
Totalt	87 099	100,0

¹Bevakning av fordran innehåller återkrav som har varit hos Kronofogdemyndigheten eller är på väg dit.

²Här kan det ingå personer som har nya återkrav, som har fått en påminnelse eller betalningsplan eller som saknar giltig adress.

³CSN-krav skickas ut efter att påminnelsens förfallodatum har passerat.

⁴CSN:s kravenhet utreder om ärendet ska överlämnas till Kronofogdemyndigheten eller inte.

Av återkravsskulderna den 31 december 2012 fanns 48 procent för bevakning hos CSN:s kravenhet, medan 25 procent fanns hos Kronofogdemyndigheten. Andelen hos Kronofogdemyndigheten har ökat något. Återkrav av studiehjälp är överrepresenterade hos Kronofogdemyndigheten i samma omfattning som under 2010 och 2011.

Tabell 7.8 Antal och andel återkravsskulder den 31 december, fördelat på återkravets ålder, procent, 2012

	Antal återkravsskulder	Andel återkravsskulder
Högst 6 månader	8 406	9,7
7–12 månader	8 316	9,5
13–24 månader	8 322	9,6
25–36 månader	7 474	8,6
37–48 månader	5 780	6,6
49–60 månader	4 867	5,6
61–72 månader	4 752	5,5
73 månader eller äldre	39 182	45,0
Totalt	87 099	100,0

Andelen med de äldsta återkravsskulderna var 45 procent under 2012, vilket är en marginellt högre andel än under 2011. Andelen skulder som är högst ett år gamla är också marginellt högre jämfört med 2011. De äldsta återkravsskulderna är svåra att driva in.

Andelen personer med en pågående betalningsplan för en återkravsskuld var 10 procent den 31 december 2012. Det är oförändrat jämfört med samma tidpunkt 2011.

En betalningsplan för ett eller flera återkrav förutsätter att personen bedöms ha betalningsförmåga och betalningsvilja. Återkravet ska betalas på så kort tid som möjligt och som längst på tolv månader. För överenskommelser om längre betalningsplaner krävs det antingen att CSN genom betalningsplanen får in mer pengar än vad Kronofogdemyndigheten skulle ha kunnat driva in eller att det finns synnerliga skäl. Ett exempel på ett synnerligt skäl är att låntagaren är varaktigt beroende av försörjningsstöd.

Av överenskommelserna beror 48 procent på att betalningsplanen har bedömts kunna ge mer pengar än vad Kronofogdemyndigheten bedöms kunna driva in. Andelen är oförändrad jämfört med 2011.

Antalet återkravsskulder där CSN saknar giltig adress hade den 31 december 2012 minskat med 300 jämfört med samma tidpunkt 2011. Andelen är dock oförändrat 5 procent. I 75 procent av fallen är återkravsskulderna 7 år eller äldre, vilket är en ökning jämfört med 2011. Av de personer med saknad adress och en återkravsskuld som är 7 år eller äldre saknade 80 procent helt inkomst i Sverige. Det är en något högre andel än under 2011. De flesta av dessa personer befinner sig troligtvis utomlands.⁵⁵

⁵⁵ Saknade adresser behandlas även i avsnitt 8.11.

8 Återbetalning av lån

CSN:s återbetalningsverksamhet innefattar i huvudsak administration av tre olika lånetyper samt återkrav. Målet är att verksamheten ska säkerställa att lån återbetalas och återkrav betalas.

8.1 Tre återbetalningssystem

CSN administrerar återbetalningen av tre typer av lån för studier:

- studiemedel (lån tagna före den 1 januari 1989)
- studielån (lån tagna mellan den 1 januari 1989 och den 30 juni 2001)
- annuitetslån (lån tagna efter den 30 juni 2001).

Lånetyper studiemedel som lämnades före 1989 är utformad som ett annuitetsliknande lån. Dessa lån betalas normalt tillbaka senast vid 50 års ålder.

Lånetyper studielån som lämnades mellan 1989 och 2001 har en inkomstbaserad återbetalning, där låntagaren betalar tillbaka 4 procent av inkomsten vid den senaste taxeringen.

Lånetyper annuitetslån lämnas sedan 1 juli 2001 och är konstruerat ungefär som ett vanligt annuitetslån. Skillnaden är att den årliga återbetalningen är något större i slutet än i början av återbetalningstiden. På lånet läggs ränta från den dag som det betalas ut. Räntan för annuitetslånet var 1,5 procent under 2012. Återbetalningstiden är normalt 25 år. Om det återstår mindre än 25 år fram till dess att låntagaren fyller 60 år eller om studieskulden är låg, blir återbetalningstiden kortare. Den årliga återbetalningen baseras på skuldens storlek, räntan för året, antalet år som återbetalningen beräknas pågå samt ett uppräkningsstal. Uppräkningsstalet innebär att årsbeloppet årligen räknas upp med 2 procent vid oförändrad ränta.

Ett huvudsyfte med studiestödsreformen 2001 och införandet av det nya annuitetslånet var att få ett mer stabilt återbetalningssystem där i princip alla lån ska betalas tillbaka.

8.2 Regler och syfte

I samtliga tre återbetalningssystem finns det särskilda trygghetsregler som gör det möjligt för låntagaren att få den årliga återbetalningen nedsatt till ett lägre belopp. Den som har annuitetslån kan få nedsättning av årsbeloppet vid nya studier med studiemedel eller utbildningsbidrag för doktorander. Det är också möjligt för låntagare med låga inkomster att ansöka om och få nedsättning. Årsbeloppet kan sättas ned till 5 eller 7 procent av den beräknade inkomsten, beroende på låntagarens ålder.⁵⁶ Det är även möjligt att få betala ett lägre årsbelopp om det finns synnerliga skäl, exempelvis om låntagaren regelbundet får försörjningsstöd.

I vissa fall kan hela eller delar av en studieskuld skrivas av. Avskrivning kan ske vid 68 års ålder eller om låntagaren avlider. För de båda äldre lånetyperna sker avskrivning vid 65 års ålder. En studerande som har tagit lån för att läsa in behörighetsgivande ämnen på grundskole- eller gymnasienivå kan få dessa lån avskrivna med högst hälften om han eller hon fortsätter sina studier på högskolan. Avskrivning kan även göras om det finns synnerliga skäl. Denna prövning är dock mycket restriktiv.

⁵⁶ För personer som är äldre än 49 år kan årsbeloppet sättas ned till 7 procent av inkomsten. I beräkningsunderlaget tas även hänsyn till del av eventuell förmögenhet.

8.3 Låntagare och fordran

8.3.1 Antal låntagare och lån

Antalet låntagare med en studieskuld ökade med 18 000 personer mellan 2011 och 2012. Den 31 december 2012 fanns det 1 454 642 låntagare med en studieskuld. Ökningen under 2012 var något större än de senaste två åren. De senaste årens ökning har varit förhållandevis stora, vilket beror på att fler personer har lånat för att studera. Det totala antalet lån var 1,6 miljoner. Det innebär att antalet lån var större än antalet låntagare.

Antalet låntagare minskar naturligt nog för båda de äldre lånetyperna, men det ökar för annuitetslånet. Antalet låntagare med annuitetslån ökade med 57 000 personer under 2012, trots att 26 000 låntagare slutbetalade sina lån under året. Av låntagarna med annuitetslån var 566 535 kvinnor och 396 264 män. Kvinnorna utgjorde därmed 59 procent av låntagarna. Könsfördelningen har varit i stort sett oförändrad under lång tid.

En del låntagare har mer än ett lån. Antalet låntagare med två eller i vissa fall tre lånetyper uppgick 2012 till 156 300 personer. I takt med att låntagarna med de äldre lånen slutbetalar sina studieskulder minskar antalet låntagare som har mer än ett lån. Under 2012 minskade antalet låntagare som har flera lån med 12 procent, från 175 500 till 156 300 personer. Antalet låntagare som har flera lån kommer fortsätta att minska.

8.3.2 Fordran på lån

Den 31 december 2012 var den totala utestående fordran 194,4 miljarder kronor, varav 824 miljoner kronor i avgifter. Fordran ökade med 4 miljarder kronor mellan 2011 och 2012. Det motsvarar en ökning med 2 procent, vilket är marginellt mer än under 2011.

En orsak till att fordran har ökat mer under de två senaste åren, jämfört med tidigare år, är att utbetalningarna av lån ökat mer än inbetalningarna. Under 2012 ökade utbetalningarna av lån med 866 miljoner kronor samtidigt som inbetalningarna minskade.

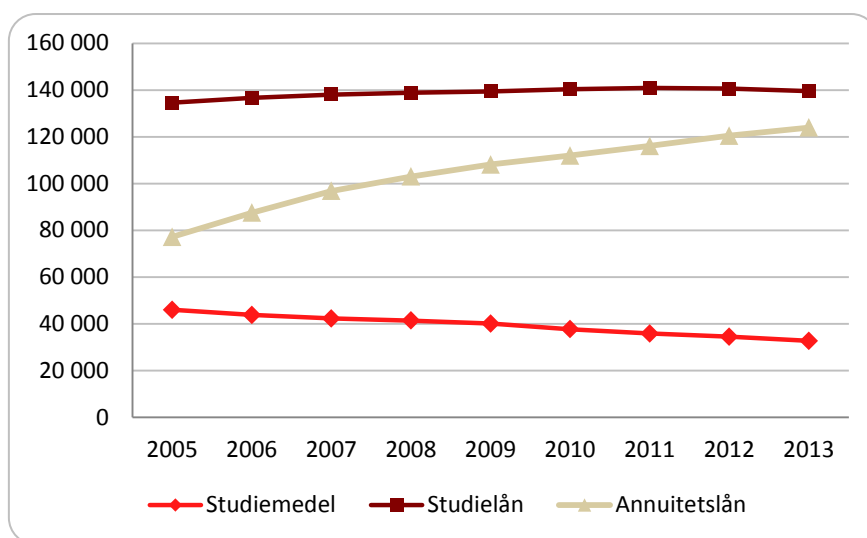
8.3.3 Skuldsättning

Den genomsnittliga studieskulden varierar mellan lånetyperna. Lägst genomsnittlig studieskuld har låntagare med studiemedel. Högst genomsnittlig studieskuld har låntagare med studielån.

Det finns flera orsaker till de olika genomsnittliga skulderna. Låntagare med studiemedel och studielån är äldre än låntagare med annuitetslån.⁵⁷ Många har därför lämnat studierna bakom sig och betalar i stället på sina studieskulder. Att låntagarna med studielån trots detta har en genomsnittsskuld som överstiger skulden för dem med annuitetslån beror dels på att många låntagare med lägre skulder redan har betalat tillbaka sina lån, dels på att bidragsdelen höjdes i samband med studiestödsreformen 2001. Att bidragsdelen höjdes innebär samtidigt att lånedelen minskade, vilket har minskat skulderna för de låntagare som har annuitetslån.

⁵⁷ För mer information om låntagarnas åldersfördelning, se avsnitt 8.4.

Diagram 8.1 Genomsnittlig ingående¹ studieskuld, fördelat på lånetyp, kronor, 2005–2013

¹ Den 1 januari respektive år.

Den genomsnittliga skulden för låntagare med annuitetslån ökade under 2012 till 124 000 kronor. För låntagare med studielån minskade däremot den genomsnittliga skulden för andra året i rad sedan lånetypen infördes 1989. För låntagare med studiemedel fortsatte genomsnittsskulden att minska, vilket den kontinuerligt har gjort sedan ingången av 1997.

Tabell 8.1 Studiemedelsbelopp, fördelat på totalbelopp och bidrag, andel i procent, kronor, 2000–2012

	Totalbelopp 20 veckors studier	Andel bidrag (generellt bidrag)	Andel bidrag (högre bidrag)
2000	32 116	27,8	-
2001 ¹	32 380	34,4	82,0
2002	33 260	34,4	82,0
2003	33 880	34,4	82,0
2004	34 500	34,4	82,0
2005	34 580	34,4	82,0
2006 ²	36 280	34,4	80,1
2007	36 820	34,4	80,1
2008	37 460	34,4	80,1
2009	39 100	34,4	80,1
2010	40 700	33,1	77,1
2011 ³	43 380	31,5	73,0
2012	44 600	31,3	73,0

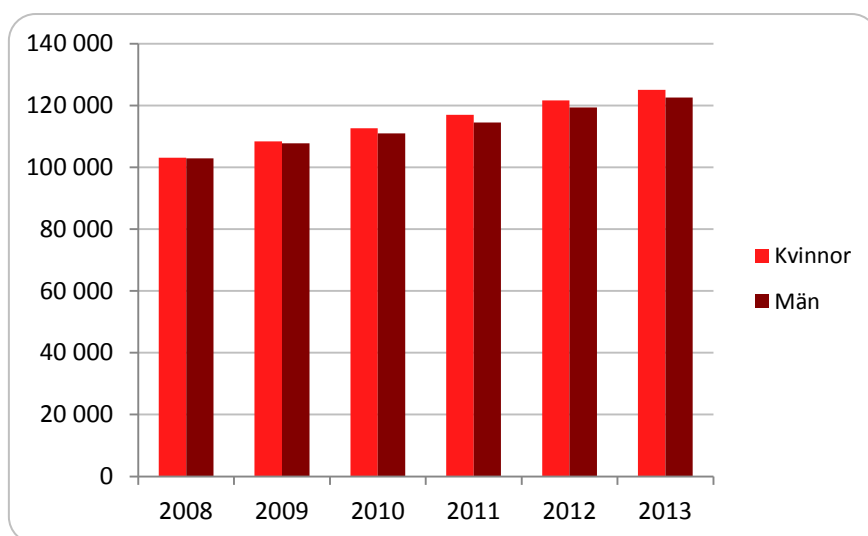
¹ Avser andra kalenderhalvåret 2001.

² Avser andra kalenderhalvåret 2006.

³ Avser andra kalenderhalvåret 2011.

Det går att se tendenser till att de studerande får bära en högre andel av levnadsomkostnaderna under studierna genom att bidragsdelen har minskat och lånedelen ökat för det totala studiemedelsbeloppet under de senaste åren. Av tabellen framgår det hur hög andel bidraget utgör av det totala studiemedelsbeloppet. Bidragets andel av totalbeloppet är dock fortfarande högre än före studiestödsreformen 2001. Förutom vid ändringar av andelarna bidrag och lån påverkas skulderna givetvis också om utbildningstiderna förlängs.

Diagram 8.2 Genomsnittlig skuld på annuitetslån, fördelat på kön, kronor, 2008–2013¹

¹ Den 1 januari respektive år.

Den genomsnittliga skulden på annuitetslån var 124 000 kronor den 1 januari 2013. Historiskt sett har män haft högre studieskulder än kvinnor, men de har betalat av sina skulder i lite snabbare takt. Sedan 2008 har dock kvinnor högre skulder på sina annuitetslån jämfört med män. Denna förändring beror enligt CSN:s bedömning på att kvinnor i genomsnitt har studiemedel under något längre tid än män. Detta kan delvis förklaras av att kvinnor i genomsnitt studerar längre. Den högre skuldsättningen för kvinnor avser samtliga utbildningsnivåer i Sverige. Den 1 januari 2013 är den genomsnittliga skulden för kvinnor 125 000 kronor och för män 123 000 kronor. Manliga låntagare som studerar utomlands har dock högre skulder än kvinnliga låntagare som studerar utomlands.

Den genomsnittliga skulden beror både på hur mycket de studerande lånar och på hur mycket låntagarna betalar på sina lån. För att ge en bild av hur mycket de studerande lånar under studietiden redovisas i kapitel 4 även uppgifter om studieskulder vid återbetalningens början, det vill säga direkt efter studiernas slut.

8.3.4 Ändrade villkor för betalning

För att återbetalningen ska kunna underlättas för en låntagare som har flera lån, är det möjligt för låntagaren att ändra ett lån av en äldre lånetyp till en nyare lånetyp. Det är också möjligt att lägga samman olika lån till ett lån. Detta kan ge ett lägre årsbelopp att betala jämfört med de årsbelopp som ursprungligen har debiterats.

Med överföring menas att lånetypen studiemedel ändras och betalas enligt reglerna för lånetypen studielån. Med ändrade lånevillkor menas att ett lån ändras och betalas enligt reglerna för lånetypen annuitetslån. Med sammanläggning av lån menas att betalningen i huvudsak sker enligt reglerna för annuitetslånet. Samordnad betalning innebär att den som betalar tillbaka både studielån och studiemedel kan samordna sina betalningar och betala ett enda belopp för båda lånen.

Under 2012 fortsatte antalet beslut om byte eller samordning mellan olika lånetyper att minska.

Tabell 8.2 Konvertering av olika lånetyper, miljoner kronor, 2012

	Från studiemedel	Till studielån	Från studielån	Till annuitetslån
Överföring	7,3	7,3		
Ändrade lånevillkor	1,0			1,0
Ändrade lånevillkor			18,6	18,6
Sammanläggning	2,3			2,3
Sammanläggning			199,6	199,6
Totalt	10,6	7,3	218,2	221,5

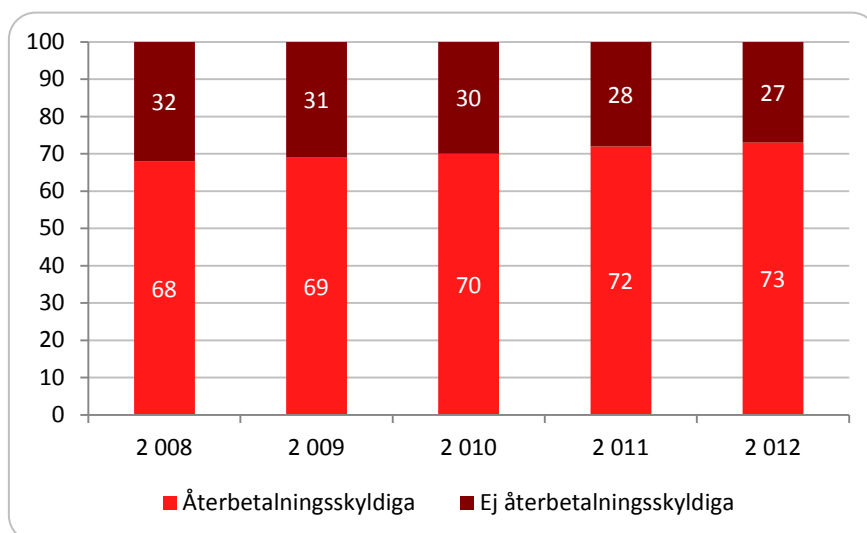
De skuldbelopp som överfördes från studielån till annuitetslån vid sammanläggning under 2012 uppgick till 200 miljoner kronor. Motsvarande belopp för sammanläggning under 2011 var 241 miljoner kronor. Minskningen beror på att antalet personer som ansöker om sammanläggning har minskat.

Under 2012 överfördes det skulder från studiemedel till studielån till ett belopp motsvarande 7 miljoner kronor, vilket är en minskning med 5 miljoner kronor jämfört med 2011.

8.4 Debitering och inbetalning

En låntagare blir återbetalningsskyldig vid det årsskifte som inträffar tidigast sex månader efter senaste perioden med studiestöd.

Under 2012⁵⁸ ökade det totala antalet återbetalningsskyldiga låntagare med 14 000 personer till 1 241 893. Ökningen beror på att återbetalningsskyldiga med annuitetslån ökar. Den 1 januari 2012 blev 82 600 nya låntagare med annuitetslån återbetalningsskyldiga, vilket är 1 000 fler än vid ingången av 2011.

Diagram 8.3 Låntagare med annuitetslån, fördelat på återbetalningsskyldiga och ej återbetalningsskyldiga, andel i procent, 2008–2012

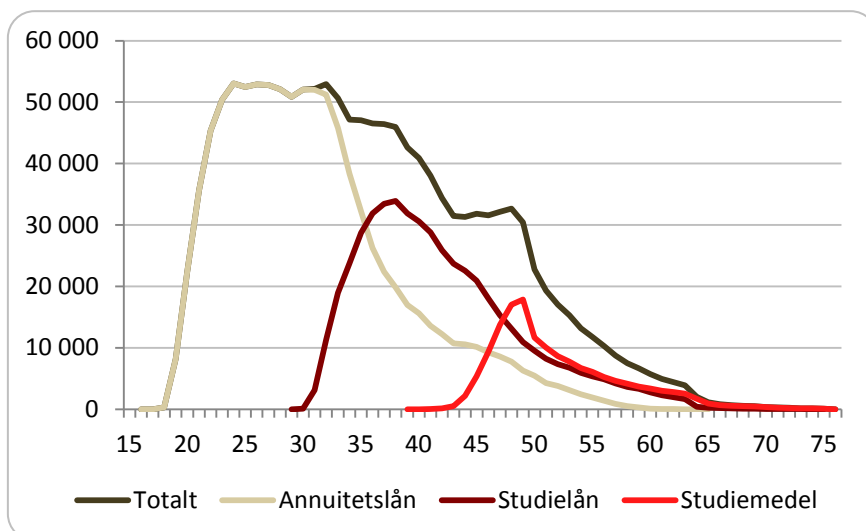
I antalet återbetalningsskyldiga låntagare 2012 ingår det 1 341 personer som endast har administrativa avgifter kvar att betala. Deras skulder har blivit slutreglerade främst genom avskrivning på grund av ålder. Vid en inbetalning är det i första hand administrativa

⁵⁸ Antalet låntagare som var återbetalningsskyldiga vid ingången av 2012 ses som återbetalningsskyldiga hela året. Även låntagare som enbart har administrativa avgifter kvar att betala ingår.

avgifter som räknas av. Detta visar att det handlar om personer som inte har betalat något alls på sina lån under ett eller flera år bakåt i tiden och som uppnått den ålder då avskrivning kan ske.

Totalt var 85 procent av samtliga låntagare återbetalningsskyldiga under 2012. Andelen återbetalningsskyldiga för annuitetslån ökar kontinuerligt.

Diagram 8.4 Antal låntagare, fördelat på lånetyp och ålder, 2012

Den mest uppenbara skillnaden mellan låntagare med olika lånetyper är deras ålder. Låntagarna med studiemedel är äldst, medan låntagare med annuitetslån är yngst. Ålderskillnaderna innebär även att låntagarnas inkomster och familjesituationer varierar. Detta gör det svårt att på ett rättvist sätt jämföra lånetyperna, exempelvis när det gäller debiterade och inbetalda belopp, osäkra fordringar och andelen låntagare som beviljas nedsättning.

8.4.1 Årsbelopp

CSN debiterade låntagarna totalt 11,7 miljarder kronor i årsbelopp för 2012. Av detta betalade låntagarna in totalt 10,7 miljarder kronor, exklusive avgifter och förtida inbetalningar.

Tabell 8.3 Antal och andel (procent) återbetalningsskyldiga med annuitetslån, fördelat på kön och årsbelopp, kronor, 2012

Årsbelopp	Kvinnor	Män	Totalt	Andel av återbetalningsskyldiga
0	2 467	2 359	4 826	0,7
1–1 999	7 053	6 206	13 259	1,9
2 000–2 999	1 804	1 395	3 199	0,5
3 000–3 999	1 772	1 489	3 291	0,5
4 000–4 999	1 804	1 432	3 236	0,5
5 000–5 999	1 924	1 476	3 400	0,5
6 000–6 999	207 982	151 032	359 014	50,8
7 000–7 999	48 394	28 654	77 048	10,9
8 000–8 999	36 604	23 664	60 268	8,5
9 000–9 999	27 169	18 812	45 981	6,5
10 000–14 999	61 038	41 861	102 899	14,6
15 000–19 999	11 183	6 696	17 879	2,5
20 000-	7 514	4 880	12 394	1,8
Totalt	416 708	289 956	706 664	100

Av samtliga återbetalningsskyldiga med annuitetslån debiterades 51 procent ett årsbelopp i intervallet 6 000–6 999 kronor. När det gäller studielån är det vanligast att CSN debiterar ett belopp i intervallet 10 000–14 999 kronor. För återbetalningsskyldiga av studiemedel är det vanligast att årsbeloppet återfinns i intervallet 4 000–4 999 kronor.

Av alla återbetalningsskyldiga inom respektive lånetyp som debiterades årsbelopp över 15 000 kronor var andelen låntagare med annuitetslån 4,3 procent, andelen med studielån 24 procent och andelen låntagare med studiemedel 1,6 procent.

Tabell 8.4 Genomsnittliga årsbelopp, fördelat på lånetyp och kön, 2008–2012

	2008		2009		2010		2011		2012	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Annuitetslån	7 216	7 119	7 667	7 560	8 194	8 064	8 302	8 154	8 319	8 168
Studielån	8 562	10 528	9 191	11 481	9 724	12 070	10 100	12 313	10 489	12 699
Studiemedel	5 643	6 164	5 773	6 265	5 720	6 150	5 744	6 106	5 899	6 123

Storleken på de genomsnittliga årsbeloppen varierar både mellan lånetyperna och mellan kvinnor och män inom respektive lånetyp. Störst könsmässig skillnad finns det bland återbetalningsskyldiga av studielån där männens genomsnittliga årsbelopp är drygt 2 000 kronor högre än kvinnornas. Detta återspeglar inkomstskillnaderna mellan könen.

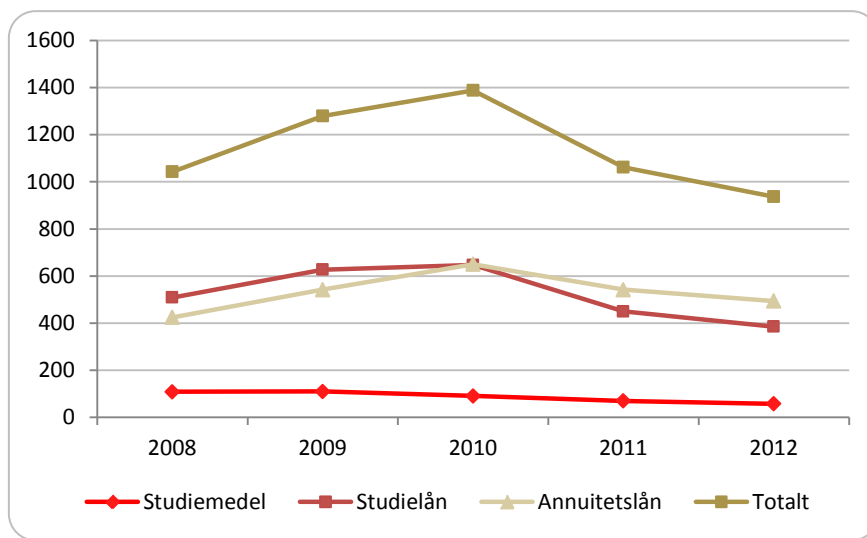
Skillnaderna mellan kvinnors och mäns årsbelopp på annuitetslån är väsentligt mindre. Återbetalningsskyldiga kvinnor med annuitetslån debiteras normalt ett årsbelopp som är cirka 150 kronor högre än männens. Det förklaras av att kvinnor har högre genomsnittliga skulder.

Under 2012 betalade låntagarna in totalt 91 procent av vad som debiterats för året, bortsett från förtida inbetalningar och nedsatta belopp. Det är en minskning med 1 procentenhet jämfört med 2011. Under 2012 betalade låntagarna med studiemedel in 85

procent, medan låntagarna med studielån och annuitetslån betalade in 92 respektive 91 procent av de debiterade årsbeloppen.⁵⁹ För studiemedel och studielån minskade andelen inbetalt belopp något jämfört med 2011. För annuitetslån är andelen på samma nivå som 2011. Ett ökat antal utlandsbosatta samt den rådande konjunkturen bidrar sannolikt till minskningen.

Det är stora skillnader mellan hur bosatta i Sverige och bosatta utomlands betalar det som debiteras. Bosatta i Sverige betalade under 2012 in 93 procent av de debiterade beloppen, medan bosatta utomlands betalade in 68 procent.

Diagram 8.5 Förtida inbetalningar av lån, fördelat på lånetyp, miljoner kronor, 2008–2012

De förtida inbetalningarna⁶⁰ minskade med 125 miljoner kronor eller 13 procent under 2012. Minskningen gäller samtliga lånetyper, men förtida inbetalningar av studielån minskade mest. De förtida inbetalningarna uppgick till 937 miljoner kronor under 2012.

Under 2012 gjorde 62 000 låntagare förtida inbetalningar av sitt annuitetslån och 7 500 personer slutreglerade därigenom sina lån. Fördelningen på kvinnor och män i gruppen som betalade in i förtid överensstämmer med könsfördelningen för samtliga låntagare med annuitetslån. Av dem som gjorde förtida inbetalningar var det en överrepresentation av personer i åldern 25–34 år och personer med lägre skulder än 100 000 kronor.

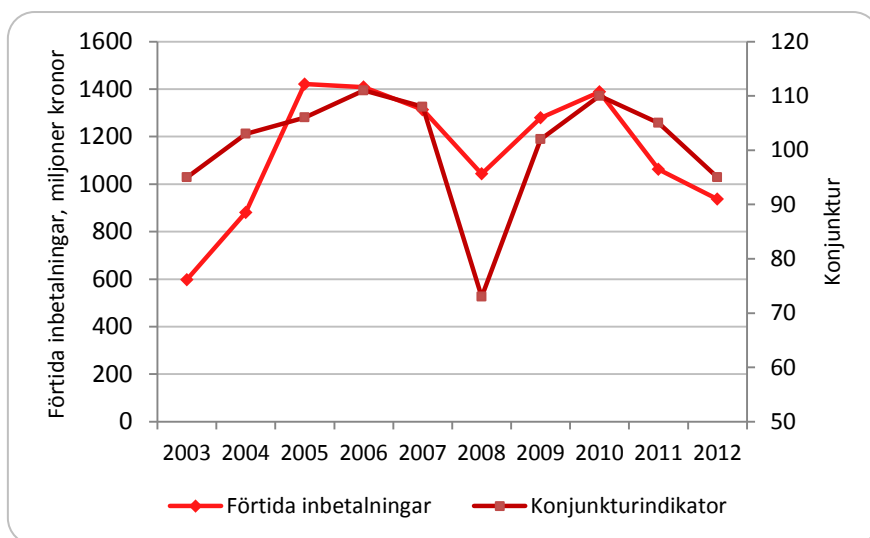
CSN har tidigare uppmärksammat att det tycks finnas ett samband mellan förväntningar på ekonomin och förtida inbetalningar. CSN har använt Konjunkturinstitutets så kallade konjunktur- eller barometerindikator som en indikation på förväntningarna på ekonomin. Indikatorn bygger på månadsvisa enkäter bland hushåll och företag, vilket speglar stämningläget bland dessa aktörer i den svenska ekonomin. Värden över 100 visar på en starkare ekonomi än normalt, medan värden under 100 visar på en svagare ekonomi än normalt.⁶¹

⁵⁹ Det är viktigt att notera att hela eller delar av ett årsbelopp kan betalas efter att avgiftsåret passerat. Detta ökar andelen inbetalt för ett visst avgiftsår över tid. Under 2012 betalade låntagarna in totalt 573 miljoner kronor i årsbelopp och avgifter för tidigare år.

⁶⁰ Med förtida inbetalningar menas inbetalningar som låntagarna gör frivilligt, det vill säga utan att beloppet har debiterats.

⁶¹ I denna jämförelse har värdet för december månad respektive år använts. Hämtat från <http://www.konj.se> den 14 februari 2013.

Diagram 8.6 Förtida inbetalningar av lån och konjunkturindikator, miljoner kronor, 2003–2012

Även under 2012 finns det en följsamhet mellan konjunkturindikatorn och de förtida inbetalningarna, genom att förväntningarna på såväl ekonomin som inbetalningarna minskade.

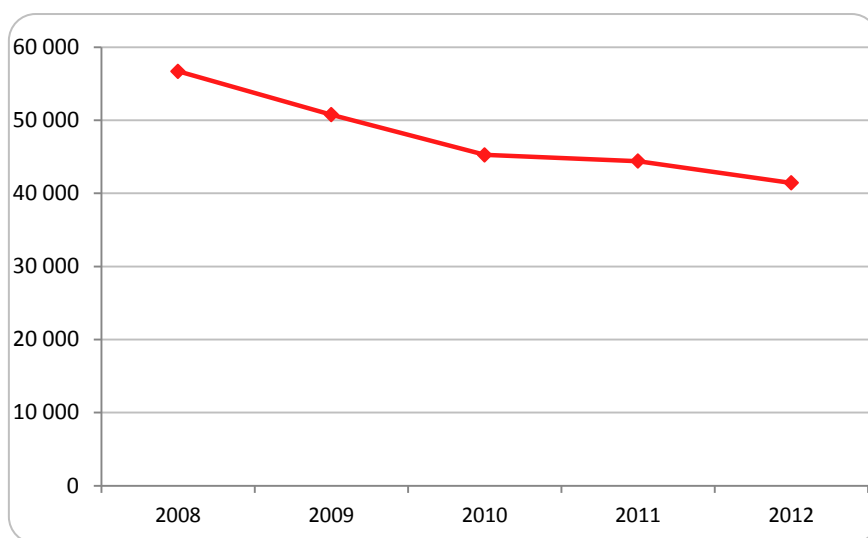
8.4.2 Ändring i debiteringen av årsbelopp för 2012

De årsbelopp som slutligen debiterades 2012, efter att hänsyn tagits till bland annat nedsättning, samordning eller omdebitering, var totalt sett 8 procent lägre än de ursprungliga årsbeloppen i januari 2012. Det beror på att många låntagare ansöker om och beviljas nedsättning av sitt årsbelopp under året. Den största skillnaden mellan det ursprungliga och det senast debiterade årsbeloppet gäller lånetypen annuitetslån där skillnaden var 13 procent beroende på nedsatta årsbelopp.

8.4.3 Nolldebiteringar

En del återbetalningsskyldiga låntagare är felaktigt folkbokförda på en adress i Sverige trots att de egentligen bor utomlands. CSN har då inte kännedom om den korrekta bosättningen. För låntagare med studielån fastställs årsbeloppet i dessa fall felaktigt till 0 kronor, eftersom de saknar inkomst i Sverige eller har en inkomst som understiger den nedre gränsen för debitering.

Diagram 8.7 Antal nolldebiterade låntagare med lånetypen studielån, 2008–2012

Antalet låntagare som debiteras 0 kronor fortsatte att minska under 2012. Totalt hade 41 000 låntagare med studielån ett ursprungligt debiterat årsbelopp på 0 kronor för 2012. För 34 000 av dem beror nolldebiteringen på att inkomsten⁶² understeg gränsen för debitering. Därutöver görs det en del nolldebiteringar trots att låntagaren har haft inkomster över denna gräns. Detta kan exempelvis bero på att hela den återstående skulden enbart består av obetalda årsbelopp för tidigare år.

CSN bedömer att en fjärdedel av de nolldebiterade låntagarna är felaktigt debiterade, det vill säga att de är bosatta utomlands trots att de är folkbokförda på en adress i Sverige. Under 2012 fortsatte CSN arbetet med att hitta adresser till dessa låntagare. Antalet ärenden som kontrollerats var 2 900 under 2012, vilket är en minskning med 9 procent jämfört med 2011. Kontrollen resulterade i att 1 100 personer fick ett nytt årsbelopp för 2012. Det motsvarar 37 procent av ärendena. Andelen personer som fick korrigerade årsbelopp var därmed högre under 2012 än under 2011, då den uppgick till 32 procent.

8.4.4 Uteblivna aviseringar

Av ett debiterat årsbelopp aviseras inte alla delar till låntagaren. Det kan exempelvis bero på att en ansökan om nedsättning, omdebitering eller skuldsanering har kommit in till CSN eller att det saknas en giltig adress till låntagaren.

Summan av oaviserade årsbelopp för 2012 var totalt 74 miljoner kronor och beror främst på att CSN saknade giltig adress till låntagarna. Det är en minskning med 20 procent jämfört med 2011. Av det belopp som inte har aviseras för lånetypen studielån beror 90 procent på saknad giltig adress till låntagarna. Motsvarande andel är 84 procent för annuitetslån och 96 procent för studiemedel.

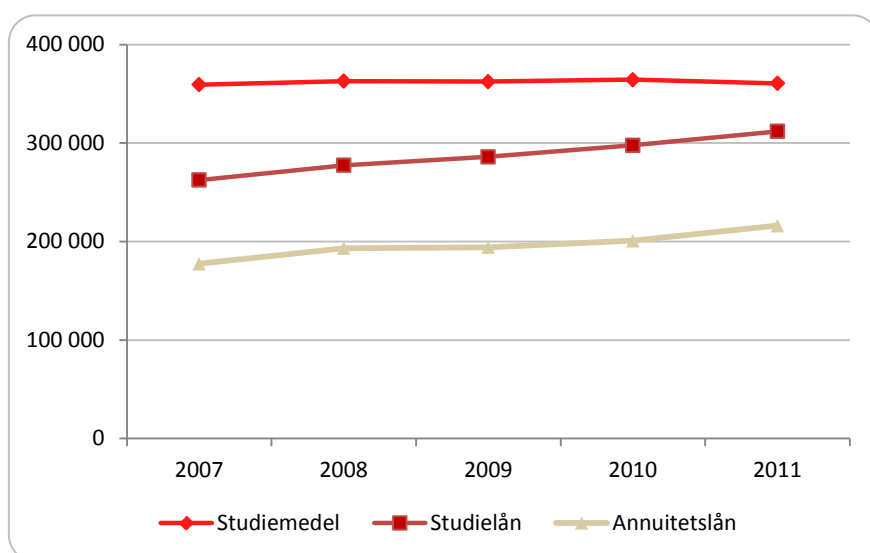
⁶² Debiteringen för 2012 är grundad på den sammanräknade inkomsten för 2010.

8.5 Återbetalningsskyldiga låntagares inkomster

Låntagarnas inkomster påverkar betalningsförmågan. De som har låga inkomster kan ansöka om och beviljas nedsättning av sina årsbelopp. Låntagare med låntypen studielån ska betala 4 procent av sin inkomst och årsbeloppet fastställs utifrån inkomsten vid den senaste taxeringen. Inkomster från inkomståret 2011 är de senast tillgängliga när denna rapport skrivs.

Återbetalningsskyldiga låntagare med studiemedel och studielån har högre inkomster än dem med annuitetslån. Det beror på att låntagarna med studiemedel och studielån är äldre och därmed har arbetat fler år än dem med annuitetslån som ofta är relativt nyetablerade på arbetsmarknaden.

Diagram 8.8 Genomsnittliga inkomster för återbetalningsskyldiga låntagare folkbokförda i Sverige, fördelat på låntyp, kronor, inkomstår 2007–2011

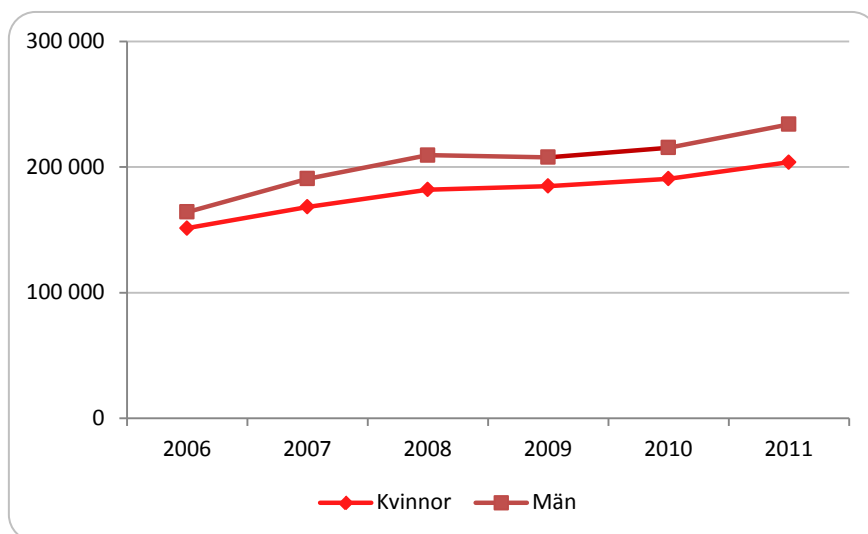

Under inkomståret 2011 minskade genomsnittsinkomsten för låntagare med studiemedel till 360 700 kronor, vilket beror på att många låntagare med höga inkomster slutbetalar sina lån. De genomsnittliga inkomsterna för låntagare med studielån och annuitetslån ökade i betydligt större utsträckning mellan 2010 och 2011 än året före.

Genomsnittsinkomsten ökade med 14 000 kronor för låntagare med studielån och med 15 000 kronor för låntagare med annuitetslån.

Män har i genomsnitt betydligt högre inkomster än kvinnor. Skillnaderna är särskilt stora för låntagarna med de äldre låntyperna. Kvinnor med studiemedel hade 2011 en genomsnittsinkomst som utgjorde 77 procent av männens inkomst. Motsvarande andelar för låntyperna studielån och annuitetslån är 81 respektive 87 procent.

Diagram 8.9 Inkomst för återbetalningsskyldiga låntagare, med annuitetslån, fördelat på kön, kronor, inkomstår 2006–2011

Under 2011 ökade den genomsnittliga inkomsten för både kvinnor och män. Inkomsterna för män med annuitetslån ökade mer än inkomsterna för kvinnor med samma lån. Den genomsnittliga inkomsten för kvinnor ökade med 13 000 kronor och för männen med 19 000 kronor. Inkomstskillnaderna har ökat något och kvinnornas genomsnittliga inkomster utgör 70 procent av männens för inkomståret 2011.

8.6 Nedsättning

En återbetalningsskyldig låntagare kan ansöka om och få nedsättning av det årsbelopp som debiteras. Nedsättning kan bland annat beviljas om låntagaren har låga inkomster eller om han eller hon återigen börjar studera med studiestöd. Under 2012 fick 162 100 låntagare nedsättning av sina årsbelopp för 2012. Det är en minskning med 1 procent jämfört med 2011 då 164 100 låntagare fick nedsättning av sina årsbelopp.

Årsbeloppen sattes sammanlagt ned med 1 127 miljoner kronor under 2012, vilket är en minskning med 40 miljoner kronor eller 3 procent jämfört med 2011. Nedsättning med hänsyn till synnerliga skäl står för 53 procent av minskningen. Annuitetslånen står för 77 procent av det totalt nedsatta beloppet som främst handlar om nedsättning på grund av studier och inkomst. Studielånen står för 15 procent och studiemedlen för 8 procent av det nedsatta beloppet.

Av de låntagare som hade nedsättning var det 73 procent som hade annuitetslån. Andelen kvinnor var 62 procent, vilket innebär att kvinnorna är överrepresenterade bland dem som beviljas nedsättning.

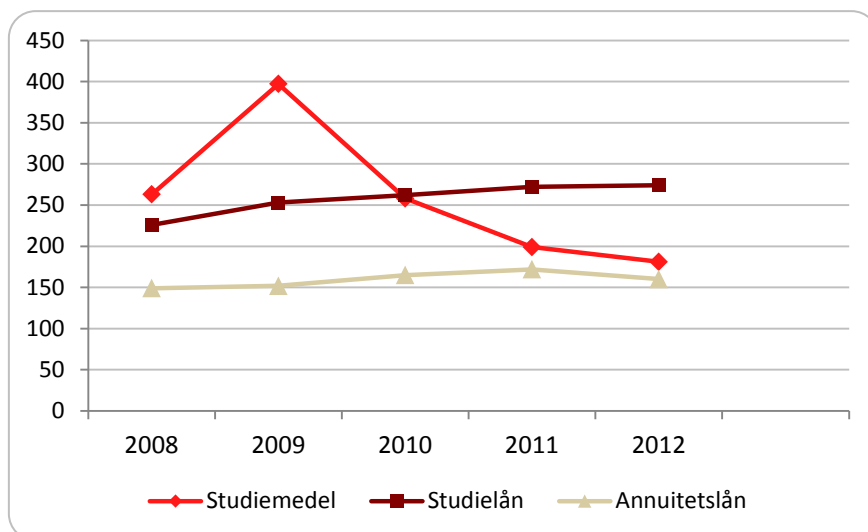
8.7 Avskrivning av lån

Samtliga lånetyper kan skrivas av om låntagaren uppnår en viss ålder eller avlider. Lån skrivs också av vid behörighetsgivande studier, det vill säga om en studerande har tagit lån för studier på grundskole- eller gymnasienivå och därefter fortsätter på eftergymnasial

nivå. Lån kan även skrivas av vid sjukdom eller med hänsyn till synnerliga skäl.⁶³ För lånetypen studiemedel kan avskrivning även ske för låntagare med sjukersättning och låga inkomster samt vid viss vård av barn med funktionsnedsättning.

Under 2012 fick 53 000 personer sina skulder helt eller delvis avskrivna, vilket är en minskning med 9 000 personer jämfört med 2011. Det avskrivna beloppet minskade under året med 27 miljoner kronor jämfört med föregående år då minskningen var 42 miljoner kronor. Det totalt avskrivna beloppet uppgick 2012 till 627 miljoner kronor.

Diagram 8.10 Avskrivna belopp, fördelat på lånetyp, miljoner kronor, 2008–2012

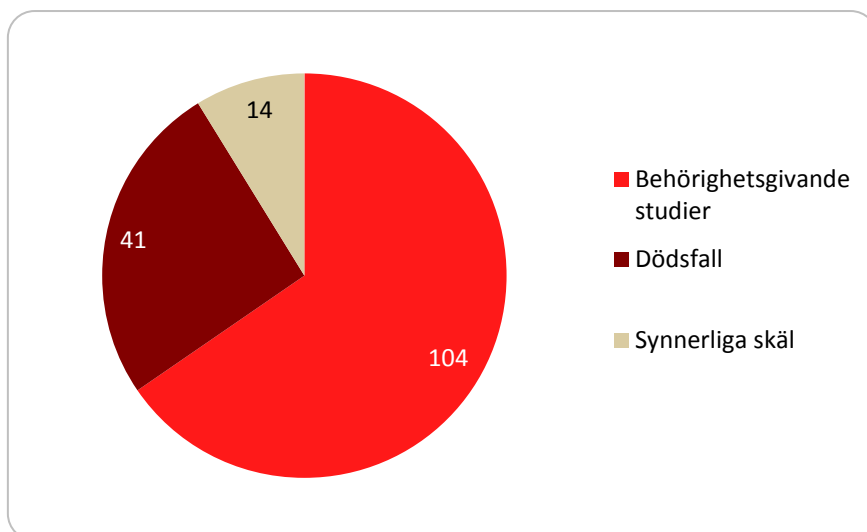

Att avskrivningarna som gäller studiemedel ökade tillfälligt under 2009 och 2010 har sin förklaring i att rätten till nedsättning tills vidare upphörde helt vid årsskiftet 2009/10. En del av låntagarna som tidigare hade nedsättning tills vidare ansökte i stället om avskrivning.

Avskrivningarna för lånetypen studielån ökade med 2 miljoner kronor under 2012, medan de minskade med 18 miljoner för studiemedel. Det avskrivna beloppet för annuitetslån minskade med totalt 11 miljoner kronor under 2012, vilket fortfarande är förhållandevis lågt i relation till fordrans storlek. Minskningen utgörs främst av avskrivning på grund av behörighetsgivande studier och med hänsyn till synnerliga skäl.

⁶³ Vid sjukdom skrivs lånedelen av efter 30 dagars karens. Avskrivning vid sjukdom behandlas i denna rapport som en sjukförsäkringsförmån i avsnitt 5.9.

Diagram 8.11 Avskrivna annuitetslån, fördelat på skäl för avskrivning, miljoner kronor, 2012¹

¹ Avskrivning vid studerandes sjukdom redovisas separat i kapitel 5.

En majoritet av de annuitetslån som skrivs av är lån som har tagits i samband med studier på grundskole- eller gymnasienivå och som skrivs av när låntagarna fortsätter sina studier på eftergymnasial nivå. Avskrivningar på grund av behörighetsgivande studier minskade med 7 miljoner kronor mellan 2011 och 2012. Trots att avskrivning på grund av behörighetsgivande studier minskar kommer dessa, enligt CSN:s beräkningar, att vara det främsta skälet till avskrivning av annuitetslån under överskådlig tid.⁶⁴

8.8 Osäkra fordringar

CSN beräknar årligen osäkra fordringar för samtliga lånetyper och återkrav. De väntade kreditförlusterna belastar ett anslag först det år då förlusten konstateras och avskrivning av lånet sker. Genom en ändring av budgetlagen⁶⁵ kommer dock avsättningar för förväntade förluster av nytulning att göras i samband med utlåningen från och med 2014.

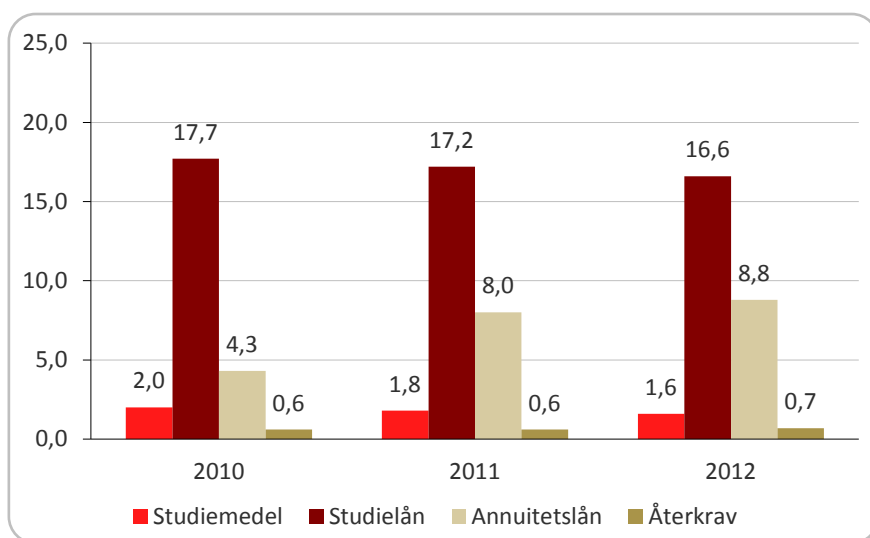
Enligt 2012 års beräkningar är 27,7 miljarder kronor av den utestående fordran osäker.⁶⁶ Av dessa avser 4,0 miljarder kronor låntagare som är bosatta utomlands och 1,4 miljarder kronor låntagare som saknar adress. Studielånen står med 16,6 miljarder kronor för den största delen av de osäkra fordringarna.

⁶⁴ För mer information, se avsnitt 8.7.

⁶⁵ SFS 2011:203, ändrad 2011:1501.

⁶⁶ Dessutom tillkommer 0,4 miljarder kronor i administrativa avgifter.

Diagram 8.12 Osäkra fordringar¹, fördelat på lånetyp och återkrav, miljarder kronor, 2010–2012

¹ Administrativa avgifter ingår inte i beloppen.

Under 2012 har de osäkra fordringarna varit oförändrade jämfört med 2011. Lånetypen studielån står med 16,6 miljarder kronor⁶⁷ för 64 procent av den osäkra fordran.

Osäkra fordringar som orsakas av avskrivningar på grund av studier som ger behörighet till högskolestudier och avskrivningar med hänsyn till synnerliga skäl har beräknats till 2,2 miljarder kronor. Det är en minskning med 0,2 miljarder kronor jämfört med 2011. Den beror främst på att prognosen för avskrivningar på grund av behörighetsgivande studier har minskat.

Genom volymökningar, fler låntagare och högre belopp för lånetypen annuitetslån har det skett en ökning av de osäkra beloppen med 0,49 miljarder kronor. Dessa ökningarna motverkas av en sänkning av den sexåriga genomsnittsränta som används vid beräkningarna. Den är 2,0 procent för 2012 jämfört med 2,1 procent föregående år, vilket minskar det osäkra beloppet med 0,4 miljarder kronor. Dessutom har en förbättrad inkomstutveckling för låntagarna minskat de osäkra fordringarna med 0,2 miljarder kronor.

Beräkningen av osäkra fordringar för personer i studier bidrar med en ökning med 0,3 miljarder kronor. Detta grundas på generella erfarenheter av dem som redan är återbetalningsskyldiga.

De beräknade osäkra fordringarna varierar mycket mellan lånetyperna. För studiemedel bedöms 32 procent av fordran vara osäker, för studielån bedöms 24 procent vara osäker och för annuitetslån bedöms 7 procent vara osäker. Detta innebär att det nuvarande annuitetslånet har den klart lägsta risken för kreditförluster, vilket även var ett mål när lånet infördes 2001.

⁶⁷ Exklusive administrativa avgifter.

Tabell 8.5 Andel osäkra fordringar på annuitetslån, fördelat på orsak, procent, 2010–2012

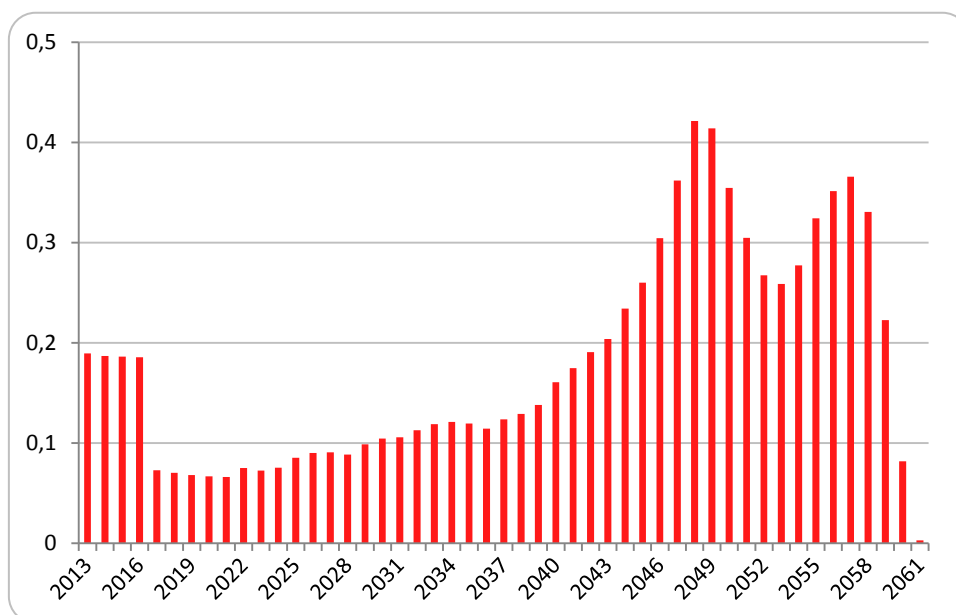
	2010	2011	2012
Bristande betalning	21	27	31
Avskrivning vid dödsfall	21	13	13
Avskrivning vid behörighetsgivande studier	11	6	5
Avskrivning med hänsyn till synnerliga skäl	11	11	9
Nedsättning till 0 kronor	3	2	2
Obetalda belopp vid 68 års ålder	33	41	39
Totalt	100	100	100

Ökningen av osäkra fordringar mellan 2010 och 2011 som gäller orsakerna bristande betalning och obetalda belopp vid 68 års ålder förklaras av en förändring i beräkningsmodellen för personer i studier.

Av de beräknade förlusterna för annuitetslån på sammanlagt 8,8 miljarder kronor beror 1,2 miljarder kronor på framtida förväntade dödsfall, medan 2,7 miljarder kronor orsakas av att en del låntagare missköter sina lån. Den enskilt största orsaken till de beräknade framtida förlusterna är dock att möjligheten att få nedsättning av årsbeloppen medför att en del låntagare med låga inkomster inte kommer att hinna slutbetala sin skuld. Dessa förluster beräknas till 3,5 miljarder kronor.

Vid beräkningen av de framtida avskrivningarna antas det att låntagarna betalar så lite som de har rätt till enligt regelverket. Detta innebär att samtliga låntagare som har rätt till nedsättning till 5 respektive 7 procent av inkomsten förväntas ansöka om nedsättning och betala ett lägre belopp. Många låntagare som har rätt till nedsättning ansöker dock inte om det. Detta innebär att de faktiska avskrivningarna av annuitetslån kommer att bli lägre än dem som beräknas genom simuleringen av den osäkra fordran.

Diagram 8.13 Beräknade framtida avskrivningar för utestående fordran på annuitetslån, den 31 december 2012, miljarder kronor, 2013–2061

CSN har beräknat när den osäkra fordran för annuitetslån kan förväntas bli en reell kostnad. Uppgifterna i diagrammet visar när det beräknas ske avskrivningar för skuldstocken den 31 december 2012. Beloppen är beräknade i nuvärde för att kunna jämföras med dagens skulder.

Det relativt stora antalet avskrivningar under de kommande fyra åren förklaras av beräknade avskrivningar för behörighetsgivande studier. Dessa avskrivningar görs normalt för att begränsa skulderna för vuxenstuderande när grundskole- eller gymnasiestudier direkt följs av eftergymnasiala studier. Motsvarande avskrivningar kan förväntas även längre fram i tiden, men de som berörs av dessa avskrivningar har ännu inte påbörjat sina gymnasiestudier. Därför ingår det inte några skulder för dessa personer i den utestående fordran den 31 december 2012.

8.9 Låntagare med betalningssvårigheter

CSN överlämnar varje år hela eller delar av krav på obetalda årsbelopp till Kronofogdemyndigheten. Under en lång rad av år har CSN haft sådana krav överlämnade för ungefär 9 procent av de återbetalningsskyldiga låntagarna. Under 2012 fick 100 000 personer obetalda belopp överlämnade till Kronofogdemyndigheten. En del av låntagarna reglerar betalningskraven relativt omgående, vilket är förklaringen till att det är färre låntagare med överlämnade krav vid utgången av året än under hela året sammantaget.

Tabell 8.6 Återbetalningsskyldiga låntagare med krav hos Kronofogdemyndigheten, fördelat på kön, antal och andel i procent, 2008–2012¹

	2008	2009	2010	2011	2012
Kvinnor	45 867	47 741	47 905	47 904	45 804
Män	44 827	45 877	46 264	45 617	43 812
Totalt	90 694	93 618	94 169	93 521	89 616
Andel ² med krav	7,4	7,6	7,7	7,6	7,2

¹ Den 31 december respektive år.

² Andel av totalt antal återbetalningsskyldiga låntagare.

Både antalet och andelen låntagare med krav hos Kronofogdemyndigheten ökade under 2007–2010. Sedan 2011 har det skett en minskning av både antalet och andelen låntagare med betalningskrav. Under 2012 var andelen 7,2 procent och männen var överrepresenterade. Låntagarnas ackumulerade skuld hos Kronofogdemyndigheten uppgick vid utgången av 2012 till 988 miljoner kronor, vilket är en ökning med 8,5 procent jämfört med 2011.

Tabell 8.7 Låntagare med krav på annuitetslån överlämnat till Kronofogdemyndigheten (KFM), antal och andel i procent, 2008–2012

	Antal låntagare med krav hos KFM	Antal återbetalningsskyldiga låntagare ¹	Andel låntagare med krav hos KFM (%)
2008	29 717	496 379	6,0
2009	34 347	550 759	6,2
2010	36 956	596 901	6,2
2011	41 638	654 087	6,4
2012	41 808	706 673	5,9

¹ Den 31 december respektive år.

Andelen låntagare med ett överlämnat krav som avser annuitetslån minskade något 2012 jämfört med 2011. Högst andel låntagare återfinns bland låntagare med studielån, där andelen är 6,4 procent. Andelarna bland låntagare med studiemedel och annuitetslån är 6,2 respektive 5,9 procent.

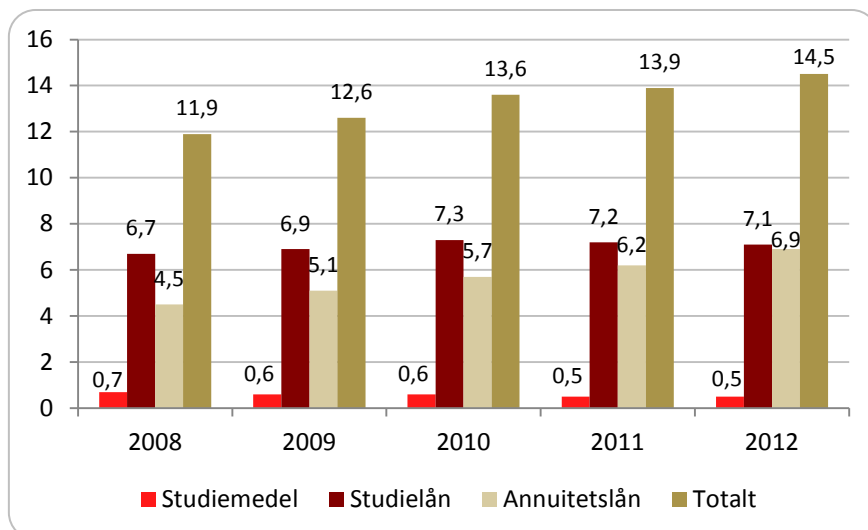
Många låntagare får mer än ett krav överlämnat till Kronofogdemyndigheten. En del av de ärenden som överlämnas gäller dock låntagare som aldrig tidigare haft ett årsbelopp eller delar av ett årsbelopp hos Kronofogdemyndigheten. Under 2012 överlämnade CSN krav för 11 200 låntagare som aldrig tidigare hade haft något sådant krav. Det är en liten minskning jämfört med 2011. CSN har tidigare visat att risken för betalningsproblem är större för låntagare som studerat på en låg utbildningsnivå.⁶⁸

Under 2012 har CSN inlett ett förebyggande arbete tillsammans med Kronofogdemyndigheten för att underlätta för de personer som har svårt att betala sitt lån eller återkrav. Samarbetet syftar till att effektivisera och utveckla CSN:s arbetsmetoder för att nå dessa personer. CSN har exempelvis ringt studerande i åldern 18–20 år som fått en påminnelse om att betala sitt återkrav av studiehjälp. De studerande har då erbjudits en betalningsplan för att kunna dela upp betalningen och därmed undvika att få ett kronofogdekrav. De åtgärder som vidtagits har troligtvis inte hunnit få någon effekt på antalet ärenden som gått till Kronofogdemyndigheten under 2012. Samarbetet med Kronofogdemyndigheten kommer att fortsätta under 2013.

8.10 Utomlandsbosatta låntagare

Den 31 december 2012 var 66 100 låntagare bosatta utomlands. Det innebär att antalet utomlandsbosatta låntagare har fortsatt att öka. Av de utomlandsbosatta är 36 800 kvinnor och 29 300 män.

Diagram 8.14 Utestående fordran för utomlandsbosatta, fördelat på lånetyp, miljarder kronor, 2008–2011

De utomlandsbosatta låntagarna hade under 2012 en skuld på totalt 14,5 miljarder kronor, vilket är en ökning med 4 procent jämfört med 2011 då ökningen var 2 procent. Ökningen av de utomlandsbosattas skulder är däremot fortfarande något större än ökningen av den totala fordran som ökade med 2 procent. Även under 2012 stod låne-

⁶⁸ CSN (2010b).

typen studielån för den största delen av de utomlandsbosattas skulder med 7,1 miljarder kronor.

När antalet utomlandsbosatta låntagare ökar och deras andel av fordran växer innebär det också att riskerna för framtida avskrivningar ökar. Det beror på att de låntagare som bor utomlands i mindre utsträckning betalar på sina lån jämfört med de låntagare som är bosatta i Sverige.

Tabell 8.8 Inbetalt belopp 2010, 2011 och 2012, andel i procent samt debiterat och inbetalt belopp 2012, tusen kronor, fördelat på bosättning¹

Bosättning	Andel inbetalt 2010 %	Andel inbetalt 2011 (%)	Andel inbetalt 2012 (%)	Debiterat efter nedsättningar (per 31/12 2012)	Inbetalt 2012
Sverige	94,2	93,7	93,4	10 987 184	10 258 620
Utomlands	69,2	69,8	67,6	657 332	444 751
Okänd	3,4	4,1	3,3	93 619	3 124
Totalt	92,1	91,6	91,2	11 738 135	10 706 495

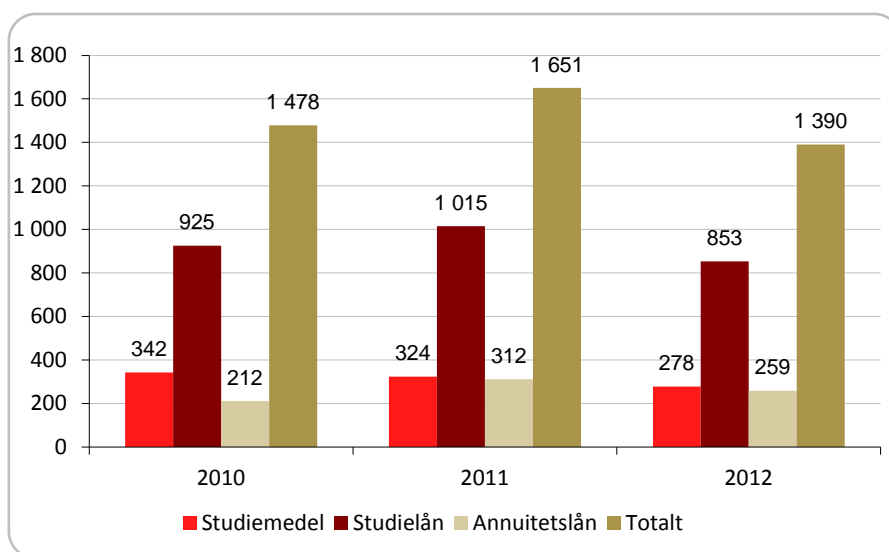
¹ Inbetalningarna avser det som har betalats under aktuellt avgiftsår. Inbetalningar av avgifter efter den 31 december respektive år redovisas inte i tabellen. Förtida inbetalningar ingår inte i beräkningsunderlaget.

De årsbelopp som debiterades utomlandsbosatta låntagare ökade från 630 miljoner kronor 2011 till 657 miljoner kronor 2012. Det är en ökning med 4 procent. Även det inbetalda beloppet ökade från 440 till 445 miljoner kronor. Andelen inbetalt minskade dock under 2012, från 69,8 till 67,6 procent.

8.11 Saknade adresser

Den 31 december 2012 saknade CSN en giltig adress för 15 200 personer, vilket motsvarar 1 procent av samtliga låntagare. Det är en antalsmässig minskning jämfört med 2011, men andelen är samma som under 2010 och 2011. Med giltig adress menas att CSN har en registrerad adress och att de utskick som myndigheten gör dit inte kommer i retur.

Diagram 8.15 Utestående fordran för låntagare med saknad giltig adress, fördelat på lånetyp, miljoner kronor, 2010–2012

Den totala utestående fordran för låntagare där CSN saknar giltig adress uppgick den 31 december 2012 till 1,4 miljarder kronor. Det är en minskning med 16 procent jämfört med 2011. Fordran har minskat för samtliga lånetyper men mest för annuitetslånet. Den

totala utestående fordran för låntagare med saknad giltig adress minskade med 266 miljoner kronor eller 15 procent under 2012.

Tabell 8.9 **Antal personer med saknad giltig adress, förändring netto, 2012**

	Antal personer ¹
1 januari	16 674
Nyttillkomna som saknar adress	7 019
Ny giltig adress funnen	8 509
31 december	15 184
Nettominskning	1 490

¹Förutom låntagare ingår även personer som enbart har en återkravsskuld hos CSN.

CSN hittar eller får uppgift om nya adresser till många låntagare under ett år, men samtidigt förloras adresser till andra. Antalet personer som CSN saknar adress till minskade med 9 procent under 2012.

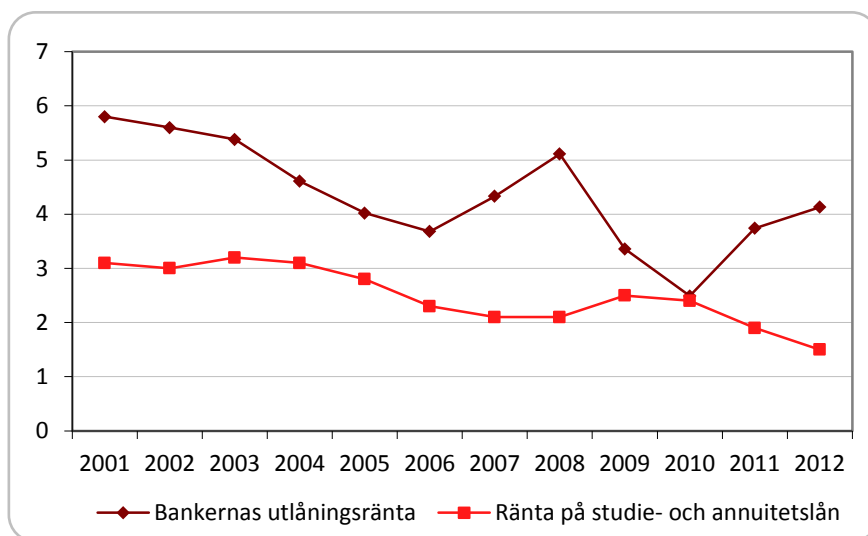
Totalt har det under året saknats adresser i 24 000 ärenden, varav nya adressuppgifter registrerats för 8 500 personer. Det motsvarar 36 procent av ärendena, vilket är samma nivå som under 2011.

8.12 Ränteutveckling

Räntan på studielån och annuitetslån fastställs varje år av regeringen och beräknas på ett genomsnitt av statens upplåningskostnad de senaste tre åren. Räntan minskas med 30 procent för att anpassas till rätten till avdrag för kapitalkostnader som finns för andra lån. Räntan är därför inte avdragsgill.

Motivet för att beräkna räntan som ett genomsnitt av statens upplåningskostnader är att ränteutvecklingen inte ska vara allt för hastig. Räntan ska ändras långsammare än på ett marknads lån för att på så sätt vara mer förutsebar. Räntesättningen ska bidra till att individer väljer att påbörja studier med studielån.

Diagram 8.16 **Ränta på studielån och annuitetslån samt bankernas genomsnittliga utlåningsränta¹, procent, 2001–2012**

¹ Med bankernas utlåningsränta menas monetära och finansiella instituts genomsnittliga utlåningsränta vid lån till svenska icke-finansiella företag och hushåll den sista mars respektive år. Källa: SCB. Det ska observeras att denna ränta i motsats till räntan på annuitetslån är avdragsgill, vilket det inte har korrigerats för i diagrammet.

Räntan på studielån och annuitetslån har varit mer trögrörlig än bankernas utlåningsränta.⁶⁹ De flesta år har räntan varit 1–3 procentenheter lägre än bankernas genomsnittliga utlåningsränta. Eftersom räntan på banklån är avdragsgill vid inkomsttaxering, är dock ränteskillnaden i praktiken inte fullt så stor som diagrammet visar. Under 2010 var det till och med billigare att ha ett genomsnittligt banklån jämfört med ett studielån eller annuitetslån. År 2011 och 2012 återgick dock ränteskillnaderna till ett mer normalt läge genom att räntan på studielånen sjönk samtidigt som bankernas genomsnittliga utlåningsräntor steg.

⁶⁹ <http://www.scb.se> (2013-03-20), *Finansmarknadsstatistik mars 2012*.

Referenser

- CSN (2004). *Uppföljning av 2001 års studiestödsreform*.
- CSN (2010a). *Enkätstudie om studiemedel för utlandsstudier*. Dnr 2010-2189-9312.
- CSN (2010b). *Studiemedel till studerande på grundskolenivå*. CSN november 2010. Dnr 2010-2189-8232.
- CSN (2011a). *Annuitetslån för studier – tio år efter studiestödsreformen*. CSN januari 2011. Dnr 2010-2189-9065.
- CSN (2011b). *Beslut om EU-rätten och studiestöd för utlandsstudier*. Dnr 2011-240-8351.
- CSN (2012a). *Studerandes ekonomiska och sociala situation 2011*. CSN februari 2012. Dnr 2012-2189-1703.
- CSN (2012b). *Beslutsorsak skolke – indragen studiehjälp på grund av otillåten frånvaro i gymnasieskolan*. CSN februari 2012. Dnr 2012-2189-1704.
- CSN (2012c). *Prövning av studieresultat. En uppföljning av ändrade regler*. CSN mars 2012. Dnr 2012-2189-1705.
- CSN (2012d). *Studerande med extra tillägg – En grupp i förändring*. CSN augusti 2012. Dnr 2012-522-4905.
- CSN (2013a). *Studerandes kvinnors och mäns upplevelse av sin hälsa*. CSN mars 2013. Dnr 2012-100-4620.
- CSN, <http://www.csn.se/press/fakta-skolk> (2013-03-20). *Fakta skolke*.
- Högskoleverket (2010). *Nyborjarna i högskolan ökade med 15 000 läsåret 2009/10*. Statistisk analys 2010-10-26 2010/11.
- Högskoleverket (2012). *Universitet och högskolor. Sökande och antagna till högskoleutbildning på grundnivå och avancerad nivå höstterminen 2012*. Statistiska meddelanden UF 46 SM 1201.
- Konjunkturinstitutet, <http://www.konj.se> (2013-02-14). *Konjunkturbarometern*.
- Migrationsverket, <http://www.migrationsverket.se> (2013-03-06). Tabell: *Asylsökande – Det totala antalet enligt medborgarskap 2011*.
- Proposition 2009/10:141 *Rättvist och effektivt – förändringar i studiestödsystemet*.
- Proposition 2012/13:1 *Budgetpropositionen för 2013*.
- SFS 2011:203. *Budgetlagen*.
- Skolverket, <http://www.skolverket.se> (2011-02-02). *Var fjärde gymnasieelev går direkt till högskolan*.
- Socialstyrelsen (2012). *Ekonomiskt bistånd årsstatistik 2011. Biståndsmottagare 16 år och äldre fördelade efter kön, ålder, och inrikes respektive utrikes födda. 2011*.

SOU 2009:28. *Stärkt stöd för studier – tryggt, enkelt, flexibelt.*

Statistiska centralbyrån, <http://www.scb.se> (2013-02-25). Tabell: *Sveriges befolkning efter kön och ålder 31 december 2012.*

Statistiska centralbyrån, <http://www.scb.se> (2013-02-07). *Prisomräknaren.*

Statistiska centralbyrån, <http://www.scb.se> (2013-03-20),. Diagram: *Andel (%) studerande i befolkningen 16–64 år höstterminen 2011, Kvinnor/Män.*

Statistiska centralbyrån, <http://www.scb.se> (2013-03-20). *Finansmarknadsstatistik mars 2012.*

Sveriges förenade studentkårer, <https://www.sfs.se> (2013-03-12). *SFS studentbudget 2013.*

Swedbank, <https://www.swedbank.se> (2013-03-12). *Svårt att få ihop studentbudgeten utan bostadsbidrag.*

Ungdomsstyrelsen (2007). *Unga med attityd. Ungdomsstyrelsens attityd- och värderingsstudie 2007.* Ungdomsstyrelsens skrifter 2007:11.

Utbildningsdepartementet (2011). Kommittédirektiv: *Modernisering av studiehjälpen och anpassning av studiestödet till nya studerandegrupper.* Dir 2011:122.

Överklagandenämnden för studiestöd (2013). *Årsredovisning för år 2012.* Dnr 2013-00470.